

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัดเชียงราย

สัญญาเลขที่ RDG59N0031

ดำเนินงานโดย

เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า

สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอ่าข่า (สมาคมอ่าข่า)

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

19 มีนาคม 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย

สัญญาเลขที่ RDG59N0031

ดำเนินงานโดย

เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอ

สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอำเภอ (สมาคมอำเภอ)

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

19 มีนาคม 2561

รายชื่อคณะนักวิจัย

นายไกรสิทธิ์	สิทธิโชค	หัวหน้าโครงการ
ผศ.ประทัย	พริยะสุรวงศ์	นักวิจัย
นางสาวอัญชิตา	มาเยอ	นักวิจัย
นายพิทพงศ์	สะไ้	นักวิจัย
นายชนพล	เหมอมือ	นักวิจัย
นายภูมิรินทร์	อยู่ลือ	นักวิจัย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กิตติกรรมประกาศ

จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่วันกับชุมชนพื้นที่สูง และคนชายขอบของชนเผ่าอ่าข่า ทั้งประเด็นปัญหาที่หนักเบา ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอก อาทิ ปัญหาความยากจน ความเสื่อมโทรมทรัพยากร ปัญหาปากท้อง ที่สำคัญคือ ปัญหาสุขภาวะซึ่งชนเผ่าเคยใช้ระบบการดำเนินชีวิตที่เน้นการพึ่งพา พอเพียง และอยู่แบบฐานรากเศรษฐกิจพอเพียง ในปัจจุบันผลของปัญหาต่างๆ ส่งผลกระทบต่อกระบวนการดำเนินชีวิต เกิดปัญหาสุขภาพจิตชนเผ่าไปพึ่งสารเสพติด ขาดการบูรณาการการใช้ภูมิปัญญามาจัดการแก้ไขปัญหาของการดำเนินชีวิต เกิดปัญหาการสืบสานและการขาดกระบวนการถ่ายทอดที่ร่วมสมัย ทำให้อ่าข่ากลายเป็นกลุ่มชนที่น่าเป็นห่วงของการสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ด้วยเหตุนี้ โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัดเชียงราย ซึ่งขับเคลื่อนงานวิจัยโดย เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า ร่วมกับสมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอ่าข่า ได้จัดทำชุดโครงการ เพื่อทำการวิจัยเชิงพัฒนา Research & development เพื่อพัฒนาขับเคลื่อนระบบสุขภาวะและวัฒนธรรมของชนเผ่าอ่าข่า โดยความร่วมมือกับพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย 15 ชุมชน ในจังหวัดเชียงราย แต่ด้วยการทำวิจัยครั้งนี้ ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนด ตามแผนงานได้ก็เนื่องด้วยความสำเร็จความร่วมมือจากเครือข่ายหน่วยงาน ผู้แทนประชาชนต่างๆ ของชนเผ่าอ่าข่า โครงการโครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัดเชียงราย จึงขอประกาศความดีงามและขอขอบคุณ หน่วยงาน องค์กร ชุมชน และผู้รู้ต่าง ดังต่อไปนี้

กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่สนับสนุนทุนดำเนินโครงการของชุดโครงการทั้งหมด 4 โครงการ ผู้บริหารโครงการวิจัยฝ่ายท้องถิ่น คณะเจ้าหน้าที่ทุกท่าน คณะผู้รู้เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า ที่สนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ของอ่าข่าในภาพรวมของชุดโครงการ สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอ่าข่า องค์กรเอกชนที่ช่วยในการ

สนับสนุนให้ใช้สถานที่ต่างๆ เพื่อการจัดเวทีประชุม ชุมชนหมู่บ้านวิจัย 15 ชุมชน ในพื้นที่ จังหวัดเชียงราย ที่ช่วยเหลือการทำงานวิจัยให้ทีมผู้วิจัย เจ้าหน้าที่คณะผู้วิจัยของชุดโครงการและ ชุมชนเสริม ที่ได้ช่วยกันระดม รวบรวมข้อมูลงานวิจัยแม้ประสบปัญหาอุปสรรคใดๆ ก็ตาม คณะผู้อาวุโส ผู้รู้ ปราชญ์ชุมชน ที่ช่วยกันให้ข้อมูลทำให้การวิจัยได้ข้อมูลตามแผนงานและ คำถามวิจัยทั้งหมด

ในนามโครงการสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ขอประกาศขอบคุณกิตติคุณไว้ ณ ที่นี้ หากเอกสารรายงานฉบับนี้เป็นประโยชน์ ต่อการวางแผนขับเคลื่อนงานระบบสุขภาพและงานวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์อำเภอ ก็ขอให้เป็น บุญกุศลเกิดขึ้นกับผู้มีปณิธานที่จะศึกษาและพัฒนาเพื่อความเจริญงอกงามทางวิชาการและการ พัฒนาให้ชนเผ่าอำเภอ และขออานิสงฆ์บุญกุศลไปเป็นทายาทนถวายเป็นบิดา มารดา ครอบครัว ผู้ ล่วงลับต่อไป

นายไกรสิทธิ์

สิทธิโชค

หัวหน้าชุดโครงการวิจัยและคณะทีมวิจัย

บทคัดย่อ

อำเภอ กลุ่มชนเผ่าเผ่าฟ้าอาสยธรรมชาติ มีกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติ Learning By Doing ถ่ายทอดวิถีชีวิตจากพ่อแม่สู่ลูกหลาน โดยมีพิธีกรรม ประเพณี จารีต กฎข้อบัญญัติใช้เป็นกติกาบริหารชุมชน ครอบครัว อันเป็นทุนเดิมของดีที่ได้สืบสานมา

เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอ Akha Life University (ALU) มีความแน่วแน่ ที่จะขับเคลื่อนงานพัฒนาและการวิจัยชนเผ่าอำเภอ พื้นที่ภาคเหนือประเทศไทย เนื่องจากเห็นว่า ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่ได้ลุกลามเข้าไปในพื้นที่ชุมชนอำเภอบนพื้นที่สูง เป็นปัญหาทำลายระบบการดำเนินชีวิตของสังคมอำเภอ ทำลายองค์ความรู้ สร้างช่องว่างระหว่างวัย อีกทั้งปัญหาอื่นๆ มากมาย ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตกับสังคมชนเผ่า โดยเฉพาะ ระบบสุขภาพร่างกายอ่อนแอ โรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งเกิดจากผลพวงจากปัจจัยต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประกอบกับระบบวิถีชีวิต โครงสร้างครอบครัวอำเภอที่เอื้อสัมพันธ์กับชุมชน และการมีโครงสร้าง เพศเกี่ยวข้องกับความเชื่อและการสืบสาน เช่น ผู้ชายอำเภอถือเป็นผู้สืบสายวงศ์ตระกูล ภายใต้การนับลำดับชื่อบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูลที่อำเภอเรียกว่า “จี” (Tsuivq) มีตำแหน่งบุคคลมีชื่อเรียกจำเพาะที่เกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองชุมชนมาจนปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามชนเผ่าอำเภอ ภายใต้กระแสสังคมใหญ่ที่เกิดการเคลื่อนตัวเข้าสู่พื้นที่สูง ทำให้ประสบปัญหาต่างๆ มากมาย ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตชุมชนอำเภอ อาทิเช่น ปัญหาสุขภาพ การสูญเสียพืชสมุนไพรพื้นบ้านความรู้และวิถีรักษาของหมอพื้นบ้านขาดหายทสืบทอด การใช้องค์ความรู้ ระบบการแพทย์หมอพื้นบ้านอำเภอ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังประสบสถานการณ์ยาเสพติด การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว วิถีชีวิตวัฒนธรรมของเผ่าอำเภอเปลี่ยนแปลง สูญเสียภูมิปัญญาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ ขาดแหล่งเรียนรู้ เกิดความยากจน หนี้สินผูกพัน

ประเด็นตัวอย่าง มีความจำเป็นต้องทำงานวิจัยเพื่อค้นหา เชื่อมโยง แก้ไข ให้เกิดการลดทอนหรือ ยุติปัญหาต่างๆ ก่อนที่จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาและเป็นแผลเรื้อรังกับเผ่าพันธุ์

ดังนั้นโครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย จึงได้วางแผนร่วมมือเพื่อทำวิจัยพัฒนาระบบสุขภาพะและวัฒนธรรม เพื่อ ขับเคลื่อนงานให้เป็นระบบ โดยมี

โจทย์วิจัยหลัก

การสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ควร เป็นอย่างไร

โจทย์วิจัยรอง

มีกระบวนการอย่างไรในการสนับสนุนพัฒนาระบบสุขภาพะ และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมและใช้เป็นเครื่องมือฟื้นฟูสืบสานพัฒนาชุมชนอำเภอ วัตถุประสงค์

- 1)-เพื่อรวบรวม ประมวลชุดความรู้ระบบสุขภาพะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัด เชียงราย
- 2)-เพื่อสนับสนุนกระบวนการ/เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับโครงการวิจัยชุมชน จำนวน 3 โครงการ ให้ สามารถดำเนินงานวิจัยให้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์ของ โครงการชุมชนนั้นๆ
- 3)-เพื่อนำองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมจากโครงการวิจัยชุมชน (โครงการย่อย 3 โครงการ) นำไปพัฒนาชุมชนและฟื้นฟูสถาบันการแพทย์พื้นบ้านอำเภอและการเชื่อมโยงอำเภอกลุ่มน้ำ โขง

ซึ่งมีขอบเขตพื้นที่วิจัย ครอบคลุม 6 อำเภอ คือ แม่สาย/แม่ฟ้าหลวง/แม่จัน/เชียงแสน/เมือง/แม่ สรวาย จำนวน 15 หมู่บ้าน ของจังหวัดเชียงราย มีเนื้องานวิจัย พื้นวิถีสัตว์มีด เครื่องดนตรีแคน

ไผ่จักสาน ศึกษาฟื้นฟูคุณค่าความหมายของลานวัฒนธรรมวิถีชุมชนอำเภำ ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภำ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภำ โดยมี การรวบรวมและมีกระบวนการวิเคราะห์ ข้อมูลความรู้ เพื่อพัฒนา ชุดความรู้จากโครงการวิจัย นำไปสู่การฟื้นฟูปฏิบัติการเป็นงานพัฒนาต่อไป

คำนำ

โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนากระบวนการสุขภาพวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการที่ทำงานวิจัยด้านชนเผ่าอำเภอ ซึ่งทำหน้าที่ในประสาน หนุน ติดตาม และการช่วยวิเคราะห์ภารกิจของโครงการวิจัยย่อยที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ ตลอดจนการ สร้างศักยภาพของทีมนักวิจัยชาวบ้าน ของชุดโครงการย่อยจำนวน 3 โครงการ คือ 1)-โครงการวิจัย พื้นวิถีชีวิต เครื่องดนตรีแคน ไร่จักสาน พื้นบ้านอำเภอ ส่งเสริมพัฒนาสร้างความรู้ อัตลักษณ์ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอำเภอ 2)-โครงการวิจัย การศึกษา พื้นคุณค่าและความหมายของลานวัฒนธรรมวิถีอำเภอ 3)-โครงการวิจัยศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภอ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภอ โดยโครงการทั้งหมดปฏิบัติงานในพื้นที่ 15 ชุมชน ที่เป็นชุมชนอำเภอ โดยโครงการได้ริเริ่มทำกิจกรรมวิจัยมาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2559 และมาเสร็จสิ้นเดือน ตุลาคม 2560 รวมเป็นเวลาทำงานวิจัยของชุดโครงการทั้งหมดเป็นเวลา 20 เดือน

อนึ่งเอกสารความรู้ของชุดโครงการวิจัย ทางคณะผู้วิจัยได้เขียนรวบรวมและบันทึกไว้ใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ฉบับนี้ ซึ่งเอกสารฉบับนี้ผลข้อมูลที่ได้นับถือไว้ เป็นความรู้และเป็น เนื้อหา ที่ผ่านกระบวนการทำเวที สกัดองค์ความรู้และมีการตรวจทาน จากคณะผู้วิจัย ผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนชุดทีมวิจัยโครงการ ซึ่งคณะผู้วิจัยโครงการมีความหวังว่า เอกสารข้อมูลทั้งหมดที่อยู่ใน รายงานฉบับนี้ จะเป็นพื้นฐานใช้ในการค้นคว้าข้อมูล และการหาข้อมูลใหม่ๆ ของนักวิจัยหรือ ผู้สนใจด้านวิชาการเกี่ยวกับอำเภอได้ หากเอกสารเล่มนี้มีความบกพร่องหรือมีข้อมูลที่ไม่ตรงกับ ความจริงอย่างใด คณะผู้วิจัยยินดีที่รับข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาปรับปรุงตามกระบวนการต่อไป

นายไกรสิทธิ์ สิริโชค

หัวหน้าโครงการวิจัย

19 มีนาคม 2561

เรื่อง	หน้า
ปกใน	
รายชื่อคณะนักวิจัย	
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	
กิตติกรรมประกาศ	
บทคัดย่อ	
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	11-40
บทที่ 2 บริบทชุมชนพื้นที่วิจัย	41-66
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	67-79
บทที่ 4 ผลการศึกษา	80-121
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	122-132
ภาคผนวก	133-142

บทที่ 1 บทนำ

1)-โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนากระบวนการสู่ภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัด เชียงราย

2)-ความเป็นมา

ชาติพันธุ์อำเภอ กลุ่มชนเผ่าที่มีวิถีชีวิตอาศัยพึ่งพาธรรมชาติ มีกระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ Learning By Doing ถ่ายทอดวิถีชีวิตจากพ่อแม่สู่ลูกหลาน โดยมีพิธีกรรม ประเพณี จารีต กฎข้อบัญญัติใช้เป็นกติกการบริหารชุมชน ครอบครัว ถือเป็นทุนเดิมของดีที่ชนเผ่าสืบสานมา เช่น องค์ความรู้ระบบการแพทย์ดูแลสุขภาพหมอบ้าน อาหารพื้นบ้าน บทเพลงการเต้นรำ ความรู้พิธีกรรมประเพณี การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้การเกษตร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์ แสดงออกมาให้เห็นถึงศิลปะ วิถีชีวิตเผ่าพันธุ์อำเภอ ในการพึ่งพาตนเองอย่างเกื้อกูลสมควรแก่การฟื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด ถือเป็นมรดกที่มีค่าทางสังคมของแผ่นดิน

เครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์อำเภอ จาก 5 อำเภอ 15 ชุมชน ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีเจตนา แน่วแน่ ที่ได้ร่วมตัวแลกเปลี่ยนปัญหา สถานการณ์ และตั้งภารกิจร่วมเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนา ชนเผ่าอำเภอในพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย โดยได้ตกลงร่วมทำงานวิจัยเพื่อพัฒนา Research & Development โดยเห็นว่า ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่ได้ลูกเร้าเข้าไปในพื้นที่ชุมชน อำเภอบนพื้นที่สูง กำลังเป็นปัญหาทำลายระบบการดำเนินชีวิตของสังคมอำเภอ ทำลายองค์ความรู้ สร้างช่องว่างระหว่างวัย และอีกปัญหามากมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ดังข้อสรุปของ ตัวอย่างสถานการณ์กล่าวคือ

สถานการณ์การพัฒนา การเปิดประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างไร้พรมแดนทำให้เกิดการ สื่อสาร แลกเปลี่ยน เคลื่อนย้ายประชากรไปมาหาสู่กันอย่างหลีกเลียงไม่ได้ ชุมชนชาวเขาที่ อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและอยู่ตามแนวเขตชายแดนก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงนโยบายการพัฒนา โลกเสรีที่ได้สืบคลานเข้าสู่พื้นที่สูง ในชุมชนชนเผ่าต่างๆ ไม่อาจปฏิเสธผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งแง่บวกแง่

ลบมากกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา สังคมของชนเผ่ามีแนวโน้มที่จะทวีปัญหาสุขภาพซับซ้อนรุนแรงมากขึ้น เช่น ผลกระทบด้านระบบสุขภาพร่างกายอ่อนแอ โรคภัยไข้เจ็บจากผลพวงการบริโภค

อาหารที่มาจากท้องตลาด วิถีชีวิตที่รับจ้างหาเงินแข่งกันกับเวลา พืชอาหารพื้นบ้านพืชสมุนไพร สูญหาย เพราะภาวะความเสื่อมโทรมธรรมชาติจากการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างไม่สมดุล การปลูกพืชเกษตรเชิงพาณิชย์ การเคลื่อนย้ายแรงงานเพราะความยากจน ปัญหาใหม่ๆ เช่น การค้ามนุษย์ และนโยบายการรับแรงงานต่างด้าว ตลอดจนการเปิดประเทศประชาคมอาเซียน ภายใต้วิสัยทัศน์ One vision One Identity One Community ทำให้ประชากรใน 10 ประเทศอาเซียนมีการเคลื่อนย้าย นั่นหมายความว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าต่างๆ เป็นอีกกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่จะได้รับผลกระทบในด้านต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นกลุ่มชาติพันธุ์อ่าข่าที่มีประชากรใน 5 ประเทศ ประมาณ 2.3 ล้านคนจาก จีน ลาว เวียดนาม พม่า และประเทศไทย และนโยบายการเพิ่มประชากรจีนที่สามารถมีบุตรได้เกิน 1 คน ทำให้ประเทศในเขตเอเชียมีประชากรเคลื่อนย้ายและเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนบริโภคสินค้าอย่างมากมาย ล้วนทั้งหมดส่งผลกระทบต่อระบบห่วงโซ่อาหาร ความหลากหลายพืชพื้นบ้าน ระบบสุขภาพ โครงสร้างวิถีชีวิตวัฒนธรรม ตลอดจนอัตลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม บทเพลง เครื่องแต่งกาย ของชนเผ่าได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากเวทีการประชุมระดมความเห็นและสภาพปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์สมาคมอ่าข่า ภาคเหนือ 5 จังหวัดคือ ตาก แพร่ ลำปาง เชียงใหม่ เชียงราย พบว่ามีประเด็นเหตุการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตชุมชนอ่าข่าภาคเหนือและเขตลุ่มน้ำแม่โขง สรุปประเด็นตัวอย่างได้ คือ...

ก)-สุขภาวะชนเผ่าอ่าข่า

1. การสูญเสียพืชสมุนไพรและความรู้การรักษาพื้นบ้าน

ชนเผ่าอ่าข่าในอดีตไม่เคยรู้จักโรงพยาบาล สถานีอนามัย อาศัยอยู่ในป่า พึ่งหลักธรรมชาติมา หลายศตวรรษ ชนเผ่าสามารถเอาตัวรอดสืบสานชีวิตมาได้จนถึงปัจจุบัน เพราะมีพืชสมุนไพร มีภูมิปัญญาในการใช้ส่วนต่างๆ ของพืช ที่มีผลทางเคมี มาช่วยรักษาด้วยรูปแบบต่างๆ อาทิ การต้มดื่มกิน การบดทา การอบ หรือการกินสด จากส่วน

ต่างๆ ของพืชสมุนไพรทั้งใบ ดอก ลำต้น ผล ทั้งนี้เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่า และการมีภูมิปัญญาของผู้รู้ชนเผ่าทำให้เผ่าพันธุ์รอดพ้นจากการเจ็บ การตาย เพราะโรคและ อุบัติเหตุพยาธิต่างๆ สามารถสืบทอดความเป็นชนชาติพันธุ์มาได้ เพราะคนอ่าข่าทุกคนรู้ เรื่องยาสมุนไพรและการใช้ มาจนปัจจุบัน ในแง่ทางธุรกิจพืชสมุนไพร สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือการค้าพืชสมุนไพรโดยเฉพาะประเทศจีน ที่เป็นพ่อค้ารายใหญ่ และมีพ่อค้ารายย่อย เกิดขึ้นทุกพื้นที่ภาคเหนือประเทศไทยมากมายในช่วยทศวรรษที่ผ่านมา ดังเห็นตัวอย่าง จากการรับซื้อพืชสมุนไพรของชาวจีนในเขตจังหวัด เชียงราย พะเยา ลำปาง แพร่ และ เขตหลวงน้ำทา พงสาดี ประเทศลาว เชียงตุง เมืองลา ประเทศพม่า ชาวป่าประเทศ เวียดนาม คือพืชสมุนไพรธรรมชาติที่ขึ้นได้จากระดับความสูงน้ำทะเล 900 เมตรขึ้นไป ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือ จมเหลียว อ่าข่าเรียกว่า ซาฉี และพืช โอพู่เต๋วๆ หรือ มันเม่น จาก การศึกษาติดตามในเขตสิบสองปันนาประเทศจีน พบว่าพืชสมุนไพรนี้ไปใช้ในการรักษา มะเร็งเต้านมผู้หญิง โดยผสมร่วมกับเกล็ดตัวนึ่ง ดังนั้นสัตว์ตัวนึ่ง จึงมีราคาแพงแม้ผิด กฎหมายก็เป็นที่ยอมรับเพื่อการค้านั่นเอง นอกจากนี้การสูญเสียภูมิปัญญาการใช้ สมุนไพรนับวันหายจากพื้นที่ชุมชนเพิ่มมากขึ้นดังสังเกตเห็นได้จากคนรุ่นใหม่ชนเผ่าที่มี อายุ 40 ปีลงมาแทบไม่มีใครรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรเลย หรือไม่สนใจด้วยซ้ำ นี่เป็น สัญญาเตือนว่าปัญหาระบบสุขภาพหากเกิดผลกระทบหรือปัญหาต่างๆ ขึ้นมาย่อมเป็น ภาระรัฐบาลส่วนกลางเสียค่าใช้จ่ายแน่นอน สามารถสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นได้คือ

- พืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ปลูกเอง และที่ขึ้นตามธรรมชาติสูญหาย
- มีการลักลอบขายพืชสมุนไพรจากป่า ทำให้พันธุ์พืชท้องถิ่นสูญหาย
- สร้างภาระรัฐบาลเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาโรคแบบตะวันตกทางเดียว
- ระบบการแพทย์พื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพสูญหาย
- ไม่มีทายาทสืบสานการใช้องค์ความรู้พืชสมุนไพรในชนเผ่า
- ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าลดลง ทำให้ขาดความสมดุลทาง ธรรมชาติ
- เกิดผลกระทบทางภัยพิบัติ ความร้อน น้ำท่วม ไฟป่าธรรมชาติ

2. ระบบการแพทย์หมอพื้นบ้านอำเภำ

เป็นปัญหาที่ชนเผ่าอำเภำ ขาดผู้สืบสานการแพทย์พื้นบ้านทั้งด้านพืชสมุนไพร ภายภาค บำบัด พิธีกรรมบำบัด จิตบำบัด และโภชนาการบำบัด องค์ความรู้หมอพื้นบ้านไม่ได้รับการถ่ายทอด กระบวนการรักษาปกป้องดูแลแบบพื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาเดิมสูญหาย ความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับการแพทย์ถูกลดความสำคัญ ลงไป เช่นการรักษาพื้นที่ป่า เพื่อเป็นแหล่งสมุนไพรใช้สอยขาดหาย แหล่งอาหารของ คน สัตว์ป่าประเดินเหล่านี้ลดความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและความหลากหลายลง มาก ทั้งหมดส่งผลกระทบต่อระบบการแพทย์พื้นบ้านชนเผ่าอำเภำ ในแง่องค์รวมของ ระบบสุขภาพชุมชนอำเภำเพิ่มมากขึ้น

3 การบริโภคอาหารเสี่ยงสุขภาพร่างกาย

การเพิ่มประชากรก่อให้เกิดความต้องการอาหารเนื้อสัตว์ พืชอาหาร เห็นว่าจากเดิม เผ่าพันธุ์

ไม่รู้จักตลาด ไม่ต้องใช้เงินเพื่อการซื้ออาหารมาบริโภค ปัจจุบันพบว่าทุกชุมชนเป้าหมาย จะมีรถตลาดจำหน่ายอาหารที่บรรจุถุงพลาสติกไปจำหน่ายถึงหน้าบ้าน ทำให้ครอบครัว ชนเผ่าไม่ทำอาหารกินแบบเดิมที่ผ่านมา เพราะสะดวกต่อการซื้อทั้งที่ไม่รู้ว่าอาหารที่ ซื้อมานั้นมีคุณค่าทางโภชนาการหรือไม่ ชุมชนผลกระทบความไม่มั่นคงทางอาหาร เช่น ข้าวไม่พอกิน ขาดเมล็ดพันธุ์ดั้งเดิมเพาะปลูก ที่ดินเสื่อมเพราะใช้สารเคมี พืช อาหารป่าไม่มี อีกทั้งพืชประเภทโปรตีนเช่นเนื้อสัตว์(ต้องซื้อ) นอกจากนี้สถานการณ์การ เลี้ยงปลาสัตว์หมู วัว ควาย เพื่อมาบริโภคเป็นอาหารมีข้อจำกัดเพราะขาดพื้นที่เลี้ยง และ สัตว์มีราคาแพง เนื่องจากประชากรของจีนนิยมบริโภคเนื้อวัว ไก่ ควาย เป็นจำนวนมาก จากข้อมูลการค้าสัตว์ขายแดนด้านพม่าและลาวพบว่า คนจีนมีความประสงค์ต้องการซื้อ วัว ควาย อย่างน้อยสัปดาห์ละ 200 ตัว หรือ 800 ตัว/เดือน เข้าไปขายในเขตยูนาน ส่งผล

ให้พันธุ์สัตว์ท้องถิ่นหมดสิ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงต่อระบบปศุสัตว์ ภาคนื้อและชนเผ่า จากประเด็นปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อในพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย คือ

- เกิดขยะพลาสติก มีแมลงวัน แหล่งเพาะเชื้อโรค
- ชนเผ่าบริโภคอาหารไม่สะอาด ไม่ถูกหลักสุขอนามัยมีสารปรุปรุสยะ
- เพิ่มรายจ่าย สร้างความยากจน และความเกียจคร้าน
- เกิดความเจ็บป่วย โรคทางเดินอาหารท้องเสีย และพยาธิ
- ภูมิปัญญาการประกอบอาหารดั้งเดิมสูญหาย เพราะครอบครัวซื้อบริโภค
- วัฒนธรรม การบริโภคอาหารเปลี่ยน
- เกิดช่องว่างเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ขาดความเอื้ออาทร การทำงานร่วมกัน ขาดความรู้ความหมายของอาหารท้องถิ่นและวิถีชีวิตที่ดีงาม

4 ยาเสพติด

เพราะวิถีการบริโภคเปลี่ยนแปลงไป ชีวิตที่ต้องแข่งขันกับเวลา ชนเผ่าเกิดภาวะความเครียด การมีงานสังคมมากและบ่อยครั้ง และผลประโยชน์ในทางธุรกิจที่คนในชุมชนต้องการมีรายได้ ส่งผลให้สมาชิกคนชุมชนเป้าหมายมีค่านิยมดื่มสุรา สูบบุหรี่ และที่สำคัญพื้นที่ชุมชนเกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดมีการค้าขาย ทำให้เด็ก สตรี ผู้สูงอายุและคนทำงานตกเป็นทาสยา ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพชุมชนพื้นที่สูง ซึ่งสามารถสรุปผลกระทบต่างๆ ที่เกิดกับชุมชนกล่าวคือ

- เด็ก สตรี ผู้สูงอายุมีร่างกายอ่อนแอ
- เสียสุขภาพอนาคตชื่อเสียงเมื่อถูกจับและเสียเงินทอง
- กลุ่มมิชชันนารีมีการแสวงหาประโยชน์จากชนเผ่าในรูปแบบต่างๆ
- ชุมชนเกิดความขัดแย้ง เห็นผลประโยชน์เป็นที่ตั้ง ขาดความไว้วางใจ

5 การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว

กระแสปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่เน้นสร้างรายได้ ทำให้ชนเผ่าในพื้นที่โครงการ ซึ่งมีที่ดินเป็นของตนเองน้อย ได้หันมาปลูก สับปะรด ไม้ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ กาแฟ ชา และพืชอื่นๆ เช่น มันสำปะหลัง ถั่วอินคา ข้าวโพดหวาน สะตอเบอร์รี่ ฯลฯ จาก

เดิมใช้ที่ดินทำเกษตรเลี้ยงชีพปลูกพืชแบบผสมผสาน มาเป็นปลูกพืชเชิงเดี่ยว เน้นสร้างเม็ดเงิน ทำให้ชุมชนเป้าหมายลดพื้นที่ปลูกพืชอาหารพื้นบ้าน ความหลากหลายอาหารในชุมชนลดลง มีปัญหาหมอกควันจากการเผาวัสดุทางการเกษตร ส่งผลกระทบเรื่องมลพิษ อากาศเสีย และแถบบริเวณลุ่มน้ำแม่โจงซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าหลายประเทศ มีการใช้ที่ดินการเกษตรปลูกพืชป้อนตลาด โดยเฉพาะประเทศจีนเป็นประเทศที่ต้องการนำเข้าสินค้าเหล่านี้ไปตอบสนองต่อการบริโภคและอุตสาหกรรมมากขึ้นผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนชาวเขาคือ

- พันธุ์พืชพื้นบ้านตระกูลผัก ถั่ว พืชไร่ พืชสวนต่างๆ ของชนเผ่าสูญหาย
- ภูมิปัญญาการใช้พืชอาหารพื้นบ้านเพื่อบริโภคป้องกันโรคต่างๆ สูญหาย
- ความอุดมสมบูรณ์ของดินสูญเสีย เพราะมีการใช้ปุ๋ยเคมี และสารกำจัดวัชพืช
- วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหารที่ดั้งเดิมของชุมชนสูญหาย
- พิธีกรรมความเชื่อ กุศโรบาย ที่เกี่ยวกับพืชอาหารพื้นบ้านกับความเชื่อมโยง
- ระหว่างพืชพื้นบ้านกับมนุษย์สูญหายเช่นพิธีเรียกขวัญข้าวไร่ เป็นต้น
- มีการใช้เมล็ดพันธุ์ตลาด ที่เกิดจากการตัดต่อยีนพันธุกรรมทำให้เกิดโรคพืชใหม่ๆ และแมลงใหม่ๆ
- ขาดภูมิต้านทานโรค พันธุ์ผักพื้นบ้านสมุนไพรสูญหาย เพราะไม่มีการขยายพันธุ์เมล็ดและส่งเสริมการปลูก
- ชนเผ่าเป็นหนี้ระบบตลาดและนายทุน เพราะการใช้เช่าซื้อพันธุ์มาปลูก
- พืชอาหารป่า เช่น หน่อ เห็ด ผลไม้ และพืชสมุนไพรน้อยลง สัตว์ป่าลดลง
- เกิดภาวะมลพิษเรื่องหมอกควัน สร้างระบบสุขภาพที่ย่ำแย่ต่อมนุษย์

ข)-ระบบวิถีชีวิตวัฒนธรรม

1. การสูญเสียภูมิปัญญาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม

กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ได้แผ่อิทธิพลเข้าสู่ ในชุมชนชนเผ่าอย่างรวดเร็วส่งผลให้ประชากรชนเผ่าอำเภ 100,000 กว่าคน หรือประมาณ 90 % ของชนเผ่าได้ประสบปัญหา สูญเสียความเป็นชาติพันธุ์และศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่ง

กาย บทเพลง รวมทั้งงานอาชีพมากขึ้น ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น การเผยแพร่ศาสนาความเชื่อใหม่ การพัฒนาชนเผ่าที่ไม่สอดคล้องกับวิถี ชนเผ่ามีการเคลื่อนย้าย

แรงงานสู่เมือง ค่านิยมวัตถุนิยม ระบบการศึกษาที่จัดไม่สอดคล้องท้องถิ่น ชุมชนแยกสลายเพราะขาดที่ทำกิน ขาดสื่อข้อมูลเพื่อการเรียนรู้เผยแพร่ของชนเผ่าไม่มี หรือแม้แต่โครงการขนาดใหญ่ ที่เข้าไปดำเนินงานในชุมชน ชนเผ่าต้องกำหนดให้มีการเปลี่ยนชื่อ สกุล ทั้งหมดเป็นปัจจัยก่อให้เกิดการสูญเสียภูมิปัญญาองค์ความรู้ สูญเสียวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเด็นเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเผ่าพันธุ์ด้าน วัฒนธรรมอัตลักษณ์ คือ

- ขาดทายาทสืบสานชาติพันธุ์
- เกิดช่องว่างระหว่างเด็ก ผู้ใหญ่ มีความเข้าใจที่ไม่ตรงเพราะความรู้ใหม่และเก่า
- มีการแข่งขันมีพรรคพวกเห็นแก่ตัวเพราะความเชื่อและการนับถือศาสนาไม่เหมือนกัน
- องค์ความรู้เดิมถูกทำลาย เกิดการแย่งชิงทรัพยากรเห็นแก่ตัว
- โครงสร้างระบบแบบชนเผ่าถูกทำลาย ระบบสภาผู้อาวุโสจบสิ้น
- คนรุ่นใหม่ไม่มีความรู้เรื่องความเป็นมาของชาติพันธุ์ตนทำให้เกิดการเอาเปรียบ

2 แหล่งเรียนรู้ ลานวิถี สื่อข้อมูล หลักสูตร

นับเป็นปัญหาของการสืบสานอัตลักษณ์ พิธีกรรมประเพณีองค์ความรู้ต่างๆ กับคนรุ่นใหม่ในสังคมปัจจุบัน เพราะเนื่องจากชนเผ่าไม่มีตัวอักษรเขียนเป็นของเผ่าพันธุ์ แม้ระยะหลังได้เริ่มพัฒนาการระบบอักษรเขียนขึ้นมาแล้ว แต่ชนเผ่าทุกคนยังอ่านไม่ค่อยได้เพราะเป็นเรื่องใหม่ ขาดระบบการจัดการเอกสาร การบันทึกข้อมูลพิธีกรรม ประเพณีที่ง่ายต่อการศึกษา ดังนั้นการค้นหาข้อมูลเพื่อศึกษาอาวซ่า จึงมีข้อจำกัดส่งผลกระทบต่อคนรุ่นใหม่ ที่มีความสนใจอยากเรียนรู้แต่ขาดสื่อ ไม่มีหลักสูตร การศึกษา รวมทั้งชุมชนไม่มีแหล่งเรียนรู้ (ห้องเรียนชุมชน) ที่เหมาะสมกับกาลสมัย และการสูญเสียลานวัฒนธรรม ที่เคยรุ่งเรืองมาในอดีตอันเป็นสถานที่เผยแพร่เรียนรู้

วิชาแขนงความรู้ด้านต่างๆ ของเผ่าพันธุ์ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่รู้เรื่องชนเผ่าตนเอง รับวัฒนธรรมจากภายนอก สถานศึกษาไม่มีหลักสูตรสอนเรื่องราวเผ่าพันธุ์ ประเด็น

ปัญหานี้ทำให้อำเภอ ขาดคนรุ่นใหม่สืบสานเรื่องราวของเผ่าพันธุ์และกระบวนการเรียนรู้มีข้อจำกัด

3 ความยากจน หนี้สินของชนเผ่า

ความยากจนของครอบครัวชนเผ่า หมายความว่า ความยากจน ไม่มีเงิน ขาดที่ดิน ขาดเอกสารราชการ มีความเจ็บป่วย ไม่มีความรู้ หรือความยากจนข้าวไม่พอกินในรอบปี มีรายจ่ายเยอะกว่ารายได้ ขาดความรู้ทักษะในการหารายได้เสริม ส่งผลกระทบต่อคนทุกระดับทั้งเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ โดยตรง เพราะรายได้-รายจ่ายไม่สมดุล ไม่มีงานทำ ครอบครัวติดหนี้สินจากการกู้ยืมกองทุนหมู่บ้าน กู้เงินนอกระบบ กู้เงินธนาคาร และการกู้เงินยืมเรียน เป็นต้น ล้วนทำให้ครอบครัวชนเผ่ามากกว่า 50 % เป็นหนี้สิน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชนเผ่า มีความยากจนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตลอดจนความเหลื่อมล้ำทางสังคม อาทิเช่น อัตราค่าจ้างต่ำ ปัญหายาเสพติด การถูกปฏิบัติไม่เท่าเทียม ครอบครัวไม่มีสถานะบุคคลทางกฎหมาย(ขาดสัญชาติ) ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชุมชน คือ

- ครอบครัวยากจนซ้ำซาก ติดหนี้สิน
- ครอบครัวขาดความอบอุ่น
- ไม่มีเวลาคิดในการวางแผนชีวิต
- ชนเผ่าขาดศักดิ์ศรีไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่
- ดินยาเสพติดเพราะเครียด

จากตัวอย่างสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนอำเภอบ้าน และประสบการณ์ทำงานวิจัยที่ผ่านมาปลายปี 2557 ผู้แทนหมอบ้าน บ้าน แก่นนำชุมชน สตรี เยาวชน องค์กรเอกชนที่ทำงานด้านอำเภอบ้าน ตัดสินใจเสนอแนวคิดโครงการต่อ สกว.ครั้งแรก โดยใช้ชื่อ โครงการวิจัยทำคู่มือตำราพืชพื้นบ้านและสมุนไพรอาหารชนเผ่ารองรับภัยพิบัติผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพ

ชุมชนชนเผ่าพื้นที่ยี่ราย-ลุ่มน้ำแม่โขง ต่อมาเมื่อ 13-14 /1 /58 เจ้าหน้าที่ สกว.นำโดย ดร. บัญชร แก้วส่อง ได้ลงที่บ้านแสนใจพัฒนาและทำเวทีแลกเปลี่ยน จากนั้นวันที่ 19-20 มีนาคม 58

ได้ทำเวทีพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ สกว. ณ ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพพื้นบ้านสมาคมอำเภอแม่จัน และได้พัฒนาโครงการออกเป็น 3 โครงการย่อยอีก 1 โครงการหนุน โดยเครือข่ายได้ตกลงทำโครงการวิจัยในเชิงปฏิบัติการ Research and Development (R&D) และพัฒนาโจทย์วิจัย เน้นการจัดการกับ ระบบสุขภาพ วิถีชีวิตวัฒนธรรม มาเชื่อมโยงมิติปัญหาต่างๆ เป็นฐานความรู้ในการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่สอดคล้องกับวิถีอำเภออย่างเป็นองค์รวม และล่าสุดเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2558 ได้มีการจัดข้อเสนอพิจารณาชุดโครงการวิจัย โดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ สกว. ณ ห้องประชุมสมาคมอำเภอ(สาขาแม่จัน) และได้ให้การแนะนำปรับปรุงเพิ่มเติมข้อมูลการวิจัยเพื่อให้บรรลุจุดหมาย

ด้วยเหตุนี้เครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์อำเภอ จึงได้ทำชุดโครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนา ระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ขับเคลื่อนงานวิจัย โดย สมาคมอำเภอ / เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอ / เครือข่ายหมอพื้นบ้านอำเภอ เพื่อสร้างการเชื่อมโยงของผู้คนวัยและเพศต่างๆ ส่งเสริมระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าอำเภอ หวังแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากงานวิจัย โดยมีการกิจ รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตข้อมูลสร้างสื่อหลักสูตรหมอพื้นบ้าน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ พื้นฟูอาหารพันธุ์พืชพื้นบ้าน การสร้างทายาทคนรุ่นใหม่ สร้างรายได้เสริมให้ครอบครัว ชุมชน สร้างเครือข่ายชนเผ่าอำเภอพื้นที่ภาคเหนือและเขตลุ่มน้ำแม่โขง โดยมีโครงการวิจัยย่อยภายใต้โครงการหนุนคือ..

- 1)-โครงการวิจัย.. พื้นวิถีสืมิด เครื่องดนตรีแคน ไร่จักสาน พื้นบ้านอำเภอสู่การพัฒนา
สร้างความรู้ อัตลักษณ์ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอำเภอ
- 2.โครงการวิจัย การศึกษาฟื้นฟูคุณค่าและความหมายของลาน
- 3.โครงการวิจัย ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภอ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภอ

3)-คำถามวิจัย

คำถามหลัก

การสนับสนุนพัฒนาระบบสุขภาพะ วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย
เป็นอย่างไร

คำถามรอง

มีกระบวนการอย่างไร ในการสนับสนุนพัฒนาระบบสุขภาพะ และวิถีวัฒนธรรมชุมชน
ให้เกิดองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมและใช้เป็นเครื่องมือฟื้นฟูสถานพัฒนาชุมชนอำเภอได้

4)-วัตถุประสงค์

- 4.1 เพื่อรวบรวม ประมวลชุดความรู้ ระบบสุขภาพะ วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัด
เชียงราย
- 4.2 เพื่อสนับสนุนกระบวนการ/เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้กับโครงการวิจัยชุมชน
จำนวน 3 โครงการ ให้สามารถดำเนินงานวิจัยให้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์ของ
โครงการชุมชนนั้นๆ
- 4.3 เพื่อนำองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม จากโครงการวิจัยชุมชน (โครงการย่อย 3 โครงการ)
นำไปพัฒนาชุมชนและฟื้นฟูสถาบันการแพทย์พื้นบ้านอำเภอและการเชื่อมโยงอำเภอ
ลุ่มน้ำโขง

5)-ประเด็นในการศึกษาวิจัย

5.1-ความรู้พื้นบ้านของชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย....ระบบการดูแล
รักษาสุขภาพหมอพื้นบ้านอำเภอ (พืชสมุนไพร+ธาตุวัตถุ , หมอจิตบำบัด , กายภาคนำบัด ,
พิธีกรรมบำบัด , คาถาบำบัด , ความเชื่อ , โรคภัยไข้เจ็บ , ประสบการณ์รักษาโรคเฉพาะ

ด้านหมออำขา) / อาหาร , บทเพลง-นิทาน,การเดินรำ ,ศิลปหัตถกรรมเครื่องแต่งกาย,
เครื่องเล่นพื้นบ้าน / การตีมีด,ทำแคน,เครื่องเงิน

5.2-ประวัติศาสตร์ รากเหง้าและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของชาติพันธุ์อำขาใน

ประเทศไทย(ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน)

5.3 การประมวลวิเคราะห์ ข้อมูลความรู้ จัดชุดความรู้โครงการวิจัยย่อยทั้งหมด เพื่อจัดทำ
เอกสารต้นฉบับใช้ในการพัฒนา สืบสาน เผยแพร่

5.4 ลานวัฒนธรรม (บทบาทลานวัฒนธรรม,ความหมายลาน,ประเภทลาน,แนวทาง
ฟื้นฟู)

5.5 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ศูนย์ตีมีด เครื่องดนตรีแคน เครื่องเงิน แหล่งความ
หลากหลายพืชพื้นบ้านสมุนไพร)

5.6 หารูปธรรม พัฒนาระบบสุขภาวะสถานบันการแพทย์พื้นบ้านวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า
อำขา จังหวัดเชียงราย+ลุ่มน้ำแม่โขง

5.7 การเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายอำขาเพื่อการแลกเปลี่ยน สร้างสรรค์ชาติพันธุ์อำขาเขตลุ่ม
น้ำแม่โขงจีน ลาว พม่า ไทย

6)-วิธีการศึกษาวิจัย แบ่งออกไว้เป็น 3 ระยะ คือ..

ระยะที่ 1 การศึกษาวิจัยรวบรวมความรู้ ประมวลชุดความรู้

โครงการจะหนุนช่วยให้นักวิจัย 3 โครงการย่อย โดยจัดกิจกรรมเพื่อสามารถนำไปใช้ในการ
การทำวิจัยดังนี้

6.1 อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยชาวบ้าน เนื้อหาอบรมความรู้แนวคิดวิจัยท้องถิ่น กรอบเนื้อหา
วิจัย เครื่องมือรวบรวมข้อมูล บทบาทหน้าที่ กำหนดตารางงานวิจัย สร้างเครื่องมือการเก็บ
ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เพิ่มทักษะการเขียน วิธีรวบรวมความรู้ เทคนิคใช้เครื่องมือเทคโนโลยี
ให้นักวิจัยโครงการย่อย

6.2 สนับสนุนการรวบรวมความรู้ ให้โครงการวิจัยย่อยรวบรวมความรู้เนื้อหาตามแผนงาน
โครงการวิจัย คือ ความรู้พื้นบ้านของชาติพันธุ์อำขา ลานวัฒนธรรม แหล่งเรียนรู้ ตลอดจน

ข้อมูลสายสัมพันธ์ที่وبرพบุรุษ(จิ) การเรียกชื่อสรรพนามแบบอำเภอ บพบาทหน้าที่การปกครองชุมชนคนรุ่นใหม่รุ่นเก่า ประวัติศาสตร์ชุมชน+บุคคล ของดีชุมชน(มิดิทรัพยากร+เครื่องมือเครื่องใช้+หัตถกรรม+อาหาร+ศิลปะ +บทเพลง + เครื่องแต่งกาย + การดูแลรักษา

สุขภาพพื้นบ้าน) ดำรวจหาผู้รู้ ปราชญ์ หมอพื้นบ้าน เรียนรู้แบบเจาะลึก นำมาทำระบบข้อมูลแต่ละด้าน แผนที่ เชื่อมโยงทำเอกสาร สื่อข้อมูลเพื่อใช้ทดลองภายใต้โครงการ อีกทั้งสภาพปัญหาสถานการณ์ปัจจุบันอำเภอ ด้วยวิธีการ..เขียน สัมภาษณ์ บันทึกภาพเคลื่อนไหว สานิตทดลอง และ

-สนับสนุน เครื่องมือเทคโนโลยี กล้อง+เครื่องบันทึกเสียง+คอมพิวเตอร์+เอกสาร+แบบฟอร์มข้อมูลสำรวจ และประสานอำนวยความสะดวกให้ทีมวิจัยชาวบ้าน

6.3 **เวทีวิเคราะห์ประมวลความรู้** เนื่องจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย จะมี 2 แนว คือ ความรู้ข้อมูลจากการบันทึกเขียน (ภาษาไทย+อำเภอ) และข้อมูลการสัมภาษณ์(อัดเสียง) + ภาพเคลื่อนไหว โครงการจึงมีความจำเป็นต้องทำกิจกรรมคือ

ก)-จัดเวทีแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ข้อมูลย่อยเจาะจง (Focus group analysis) ของนักวิจัย+ผู้รู้ ร่วมกันระดับชุมชนแต่ละโครงการ

ข)-จัดเวทีเครือข่ายวิเคราะห์ข้อมูล 3 โครงการวิจัย (project Team network analysis) ร่วมกัน (นักวิจัย+ผู้รู้ +ผู้สนับสนุน+นักวิชาการ และผู้สนใจ) ด้วยวิธีนำเสนอผลงานเป็นเอกสาร+รูปภาพ+วิดีโอ+สาธิตทดลองนำความรู้ข้อมูลตรวจสอบความ ถูกต้อง ก่อนทำเอกสารต้นฉบับ เผยแพร่ พัฒนาระบบสุขภาพวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ

6.4-**ประชุมประจำเดือน**ทีมวิจัยโครงการ เพื่อทราบความก้าวหน้า ปัญหา ที่เกิดขึ้นระหว่างวิจัย และรวบรวมเอกสารประจำเดือนของแต่ละโครงการ

6.5-**ติดตาม** พื้นที่เป้าหมายโครงการวิจัย เพื่อให้เพิ่มความมั่นใจทีมนักวิจัยชาวบ้านและศึกษาปัญหาอุปสรรคในพื้นที่ นำมาแก้ไขลดช่องว่างนักวิจัยและชาวบ้านหรือหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในพื้นที่

6.6-**สำรวจหาผู้รู้** ปราชญ์ หมอพื้นบ้าน เพื่อสร้างเครือข่าย เรียนรู้ และการเก็บข้อมูลความรู้แบบ

เจาะลึก นำมาทำระบบข้อมูลแต่ละด้าน และแผนที่ส่วนกลางเพื่อเชื่อมโยงในการทำงาน
พัฒนาระบบสุขภาพ และวิถีวัฒนธรรม

ระยะที่ 2 การทดลอง สืบทอด สืบสาน

เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมชุดโครงการวิจัยชาติพันธุ์อำเภอฯ ให้เกิดผล ตอบสนองต่อปัญหา
สถานการณ์ สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติจริงได้ ภายหลังการรวบรวมข้อมูลความรู้
และผ่านการวิเคราะห์ทุกโครงการแล้ว โครงการจะคัดสรรความรู้นำไปทดลองฟื้นฟูส่งเสริมให้
เกิดการปฏิบัติในวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อศึกษาว่าตอบโจทย์วิจัยหรือไม่ โดยมีวิธีการคือ

2.1 จัดต้นแบบพื้นที่เรียนรู้และปฏิบัติหารูปธรรม เนื่องจากเนื้อหาชุดโครงการ
ทั้งหมดจะจัดพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติ ตามประเด็นงานวิจัยของแต่ละพื้นที่เช่น ด้านอาหาร
สุขภาพ บทเพลง หัตถกรรม ในระดับ ครอบครัว ชุมชน และกลุ่ม สถาบันการศึกษา
บ้านพัก เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชน เครือข่าย ผู้สนใจ ได้ใช้งานวิจัยแลกเปลี่ยนเรียนรู้
แก้ปัญหาชุมชนอำเภอฯ โครงการจึงจะทดลองสืบสานสืบทอด โดยจัด 2 รูปแบบคือ

(ก) ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติในชุมชน (ชุมชนวิจัย)

(ข) ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติระดับเครือข่าย (แม่จัน)

(ค) ประสาน-เชื่อมโยงความรู้งานวิจัยเครือข่ายชาติพันธุ์อำเภอฯ-ลุ่มน้ำแม่โขง
(ระบบสุข ภาวะวัฒนธรรม)

กิจกรรมทั้ง 3 แบบนี้ จะเป็นทั้งต้นแบบนี้ สืบสานสืบทอด เพื่อทดลอง หารูปธรรมนำความรู้ของ
งานวิจัย มาใช้ในกระบวนการ พัฒนาระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมชุมชน และฟื้นฟูสถาบัน
การแพทย์พื้นบ้านอำเภอลุ่มน้ำโขง อำเภอ จังหวัดเชียงราย

ระยะที่ 3 ขยายผล ต่อยอดพัฒนาสร้างเสริมธุรกิจรายได้สู่ชุมชน

เพราะชุมชนพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่ ยากจนมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต โครงการจำเป็นต้องสร้างกิจกรรมพัฒนารายได้เสริมจากความรู้งานวิจัย ด้วยการสร้างกลุ่มปลูกผักพื้นบ้าน ปลูกพืชสมุนไพรอาหาร สมุนไพรป่า ตามที่ดินของนครรอบครัวเรือนและหัวไร่ปลาย

นา และการสร้างสื่อข้อมูลเพื่อเผยแพร่สร้างการเรียนรู้เช่น ซีดีบทเพลง ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน สื่อเอกสาร และการจัดกิจกรรมมหกรรมระดับต่างๆ ตลอดจนแหล่งเรียนรู้ คู่มือสุขภาพ อาหาร ทั้งระดับชุมชน และเครือข่ายลุ่มน้ำแม่โขง เพื่อสร้างทางเลือกสร้างเสริมรายได้สู่เผ่าพันธุ์

โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัด เชียงราย ในระยะที่ 1-2 เป็นงานวิจัยหลัก ส่วนระยะที่ 3 จะเข้าสู่งานพัฒนาโดยใช้ผลงานวิจัย เข้ามาเสริมบทบาทสร้างแก้ไขปัญหาและสร้างเศรษฐกิจชนเผ่า ประสานความร่วมมือเพื่อการ หนุนช่วยในพื้นที่จากรัฐ เอกชน ทั้งในและต่างประเทศ เช่น GEF เป็นต้น

ดังนั้นความสำคัญของโครงการวิจัย จะสร้างกระบวนการจัดการความรู้ของชนเผ่า การ สืบทอด เกิดทายาทของเผ่าพันธุ์ เกิดการฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรม การกิน การอยู่ เกิดแหล่งเรียนรู้ สร้างเศรษฐกิจ รายได้ พัฒนาสถาบันการแพทย์พื้นบ้านอ่าข่า ทั้งหมดจะนำไปสู่การพัฒนา ระบบสุขภาวะ และวัฒนธรรมวิถีชีวิต ที่มีคุณค่าของคนอ่าข่าที่ดีได้ ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า สุขภาวะ และวิถีวัฒนธรรมดี อ่าข่ามีสุข โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนหนุนช่วย ให้บรรลุจุดประสงค์ ต่อไป

7)-นิยามศัพท์

- ระบบสุขภาวะที่ดีอ่าข่า หมายถึง ความรู้ ร่างกาย อาหาร ที่อยู่ สิ่งแวดล้อม ภูมิคุ้มกัน ความคิดการปฏิบัติ ที่ดีงามและยั่งยืนในชีวิตประจำวันของอ่าข่า
- วิถีวัฒนธรรมอ่าข่า หมายถึง กิจกรรมปฏิบัติที่ดีงามสืบทอดมาด้วย กาย ใจ และส่งผลดี ในการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

-**ชีวิตมีสุขอำขา** หมายถึง ชีวิตที่มีภูมิคุ้มกัน คิดดี ทำดี อยู่ดี กินดี พอเพียง และปลอดภัย

-**องค์ความรู้อำขา** หมายถึง ความรู้ชนเผ่าที่สืบทอดมา สามารถใช้เป็นเครื่องมือการ

ดำเนินชีวิต สอนให้รู้จักการเอาตัวรอดอยู่ร่วมอย่างเกื้อกูลนำความรู้มาบูรณาการใช้แบบ
ร่วมสมัยได้

8)-ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. ได้ชุดความรู้ท้องถิ่นภูมิปัญญาชาติพันธุ์อำขา ด้านการแพทย์ / แหล่งเรียนรู้พื้นบ้าน/ ลานวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชนอำขา
2. เกิดกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยพัฒนาระบบสุขภาพและวิถีวัฒนธรรมชุมชน ที่เป็น
รูปธรรม องค์รวมของชนเผ่าอำขา จังหวัดเชียงราย
3. มีแนวทางชัดเจนในการพัฒนาสถาบันทางการแพทย์ชนเผ่าอำขาและเชื่อมโยงกับ
ประเทศเพื่อนบ้านจีน ลาว พม่า ไทย ของเขตลุ่มน้ำโขง

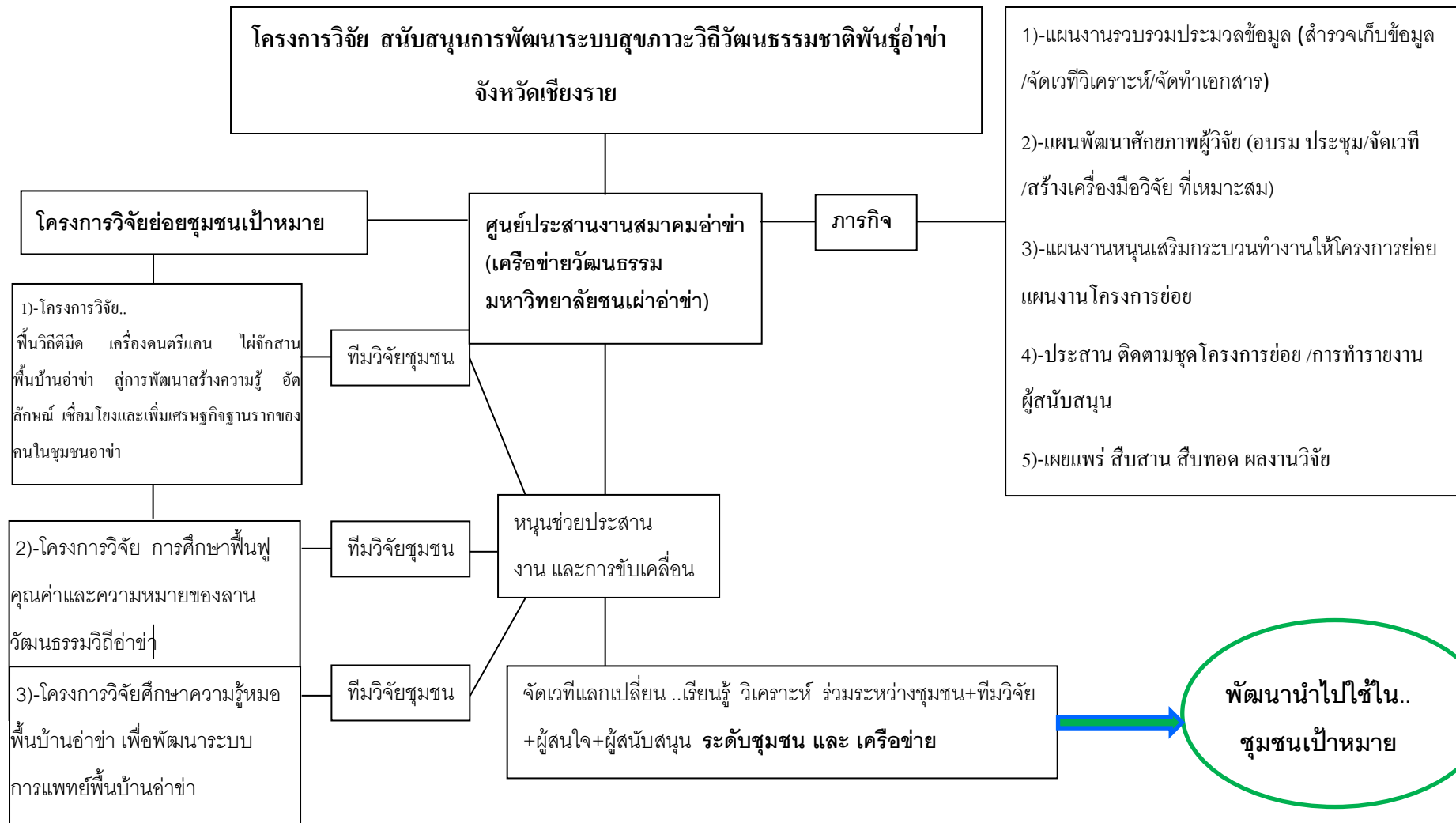
เชิงพัฒนา

1. เกิดกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยพัฒนาระบบสุขภาพและวิถีวัฒนธรรมชุมชนที่เป็น
รูปธรรม องค์รวมของชนเผ่าอำขา จังหวัดเชียงราย
2. เกิดผลผลิตนักวิจัยคนรุ่นใหม่เพื่อท้องถิ่น ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อำขา สามารถเป็นแกนนำ
การพัฒนามีแนวคิดวิเคราะห์ชุมชนชัดเจนได้
3. เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับผู้วิจัย ชุมชน เครือข่ายพัฒนา พัฒนาคุณภาพชีวิต
เผ่าพันธุ์
4. สร้างการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงสานสัมพันธ์คนทุกวัย และลุ่มน้ำแม่โขง ของชนเผ่าอำขา
5. อำขามีสุขภาพะ วัฒนธรรม มีระบบการดูแลสุขภาพทุกระดับครอบคลุม(คลินิกบ้าน
หมออำขา) ชุมชน(แหล่งเรียนรู้ชุมชน) และเครือข่าย(เวทีสุขภาพลุ่มน้ำโขง)

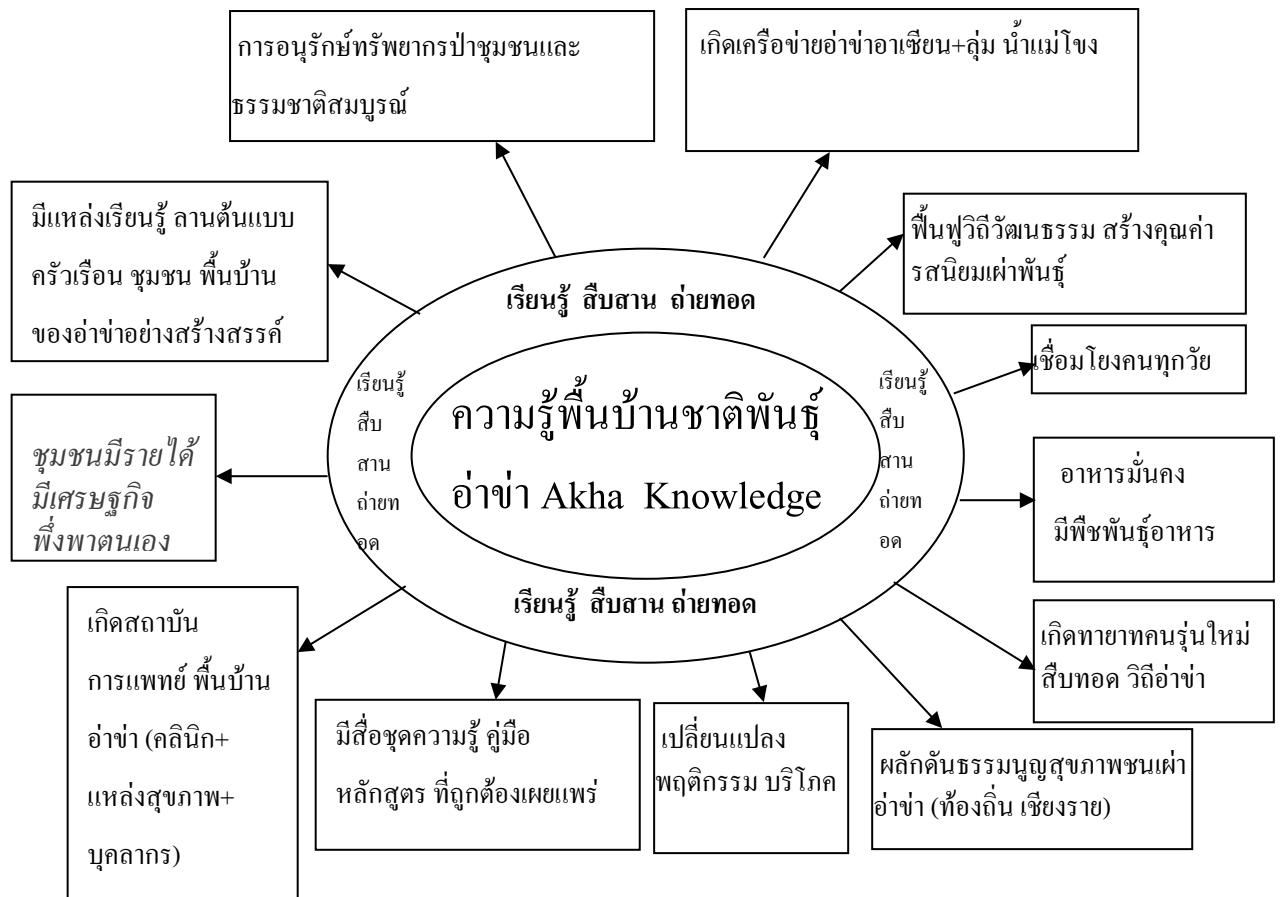
6. นำผลงานวิจัยไปใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาชนเผ่าอาข่าได้
7. ได้สื่อเอกสารข้อมูล เกิดทายาทคนชนเผ่า
8. มีรางวัลรณนุญสุขภาพชาติพันธุ์อาข่า เชียงราย

9)-โครงสร้างกระบวนการวิจัยชุด โครงการ

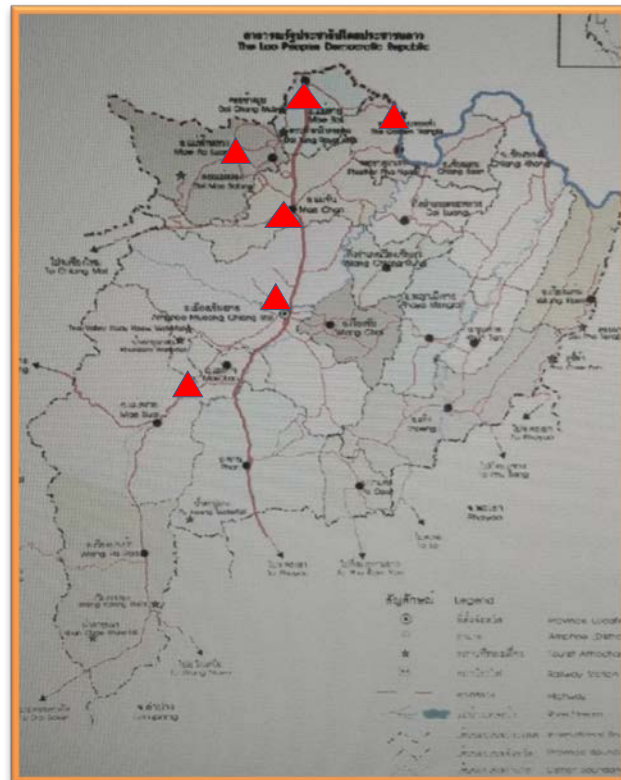
10)-กรอบแนวคิดผลวิจัยที่จะเกิดขึ้นจากโครงการ

วิสัยทัศน์ Project Vision

ชุมชนมีสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมดี อ่าข่ามีสุข

11)-พื้นที่ชุมชนเป้าหมายในการดำเนินงานวิจัย (เขตอำเภอ) จังหวัดเชียงราย

1. บ้านแสนใจพัฒนา หมู่ที่ 22 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
2. บ้านห้วยล้านเก่า หมู่ 8 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
3. บ้านห้วยล้านกลาง หมู่ 8 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
4. บ้านแสนใจใหม่ หมู่ 7 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
5. บ้านสามแยก หมู่ 13 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
6. บ้านสามัคคีเก่า หมู่ 11 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
7. บ้านป่ากล้วย หมู่ 9 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
8. บ้านผาหมี หมู่ 6 ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย
9. บ้านจอบ้าคา หมู่ 10 ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
10. บ้านดงมะดิน หมู่ 5 ต.แม่ไร่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
11. บ้านป่าดู่ หมู่ 13 ต.ป่าซาง อ.แม่จัน จ.เชียงราย

12. บ้านอาผำพัฒนา หมู่ 11 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย
13. บ้านปางกลาง หมู่ 10 ต.แม่กรณ์ อ.เมือง จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
14. บ้านจะแล หมู่ 11 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย (เน้นหมอ)
15. บ้านแม่จันใต้ หมู่ 16 ต.ท่าก้อ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย (เน้นหมอ)

12)-ทีมวิจัย ประวัตีย่อ

1)-นายไกรสิทธิ์ สิริโชค หัวหน้าโครงการ

ชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่า ชื่อเรียกภาษาอาข่า อาทุ ปอแล อยู่บ้านแสนใจพัฒนา หมู่ที่ 22 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย การศึกษา จบระดับอุดมศึกษา จาก มหาวิทยาลัย แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ คณะธุรกิจเกษตรเอกส่งเสริมการเกษตร **ประสบการณ์+ประวัติทำงาน** ปัจจุบันทำงานช่วยเหลือสังคมด้วยการจัดทำโครงการ ระหว่างประเทศ โดยมีกลุ่มเป้าหมายสนับสนุนทางการศึกษา ด้านสิทธิ สิ่งแวดล้อม อาชีพ ให้กลุ่มเป้าหมายเด็ก เยาวชน สตรี ในพื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือ ที่มีชนเผ่าอาข่า อาศัยอยู่ มีประสบการณ์ทำงานวิจัยอาทิเช่นด้านการวิจัยการท่องเที่ยว วัฒนธรรม เป็นต้น ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการสมาคมเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมอาข่า และ ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอาข่า

2)-นายพิทพงศ์ สะโง้ ผู้ช่วยวิจัย

จบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรเชียงราย อดีตเคย ทำงานเป็นสมาชิก อบต. ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านสะโง้ ต.ศรีดอนมูล อ.เชียงแสน เชียงราย และทำงานเป็นฝ่ายสิทธิเด็กกับสมาคมชาวอาข่า เชียงราย

3)-นางสาวอัญชิตา มาเยอ ผู้ช่วยวิจัย

อาศัยอยู่บ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน เชียงราย จบการศึกษาด้านการ บัญชีวิทยาลัยอาชีวศึกษา เชียงราย ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งเป็นสมาชิก อบต.บ้าน แสนสุข

4)-นายชนพล เฉลิมมือ ผู้ช่วยวิจัย

ปัจจุบันอยู่บ้านอาผำพัฒนา อ.เมือง เชียงราย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีการแพทย์
ทางเลือก จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปัจจุบันทำงานตำแหน่งเจ้าหน้าที่
การแพทย์พื้นบ้าน โรงพยาบาลสุขภาพตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

5)-นายภูมิรินทร์ อยู่ลือ ผู้ช่วยนักวิจัย

ปัจจุบันอยู่บ้านแสนใจพัฒนาพัฒนา อ.แม่ฟ้าหลวง เชียงราย จบการศึกษาม 3 ปัจจุบัน
ทำงานตำแหน่งผู้จัดการบ้านพักนิคม อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

6)-ผศ.ประทัย พิริยะสุรวงศ์ ผู้ช่วยวิจัย

ปัจจุบัน อยู่บ้านคู่อ.เมือง เชียงราย จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านนิเทศศาสตร์ จาก
มหาวิทยาลัยสยาม กรุงเทพฯ ปัจจุบันทำงานตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
และผู้อำนวยการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย

ตารางบทบาทหน้าที่ของคณะผู้วิจัย

ที่	ชื่อ นามสกุล	หมู่บ้าน	เลขที่บัตร ประชาชน	บทบาทใน โครงการวิจัย	บทบาทใน ชุมชน
1	นายไกรสิทธิ์ สิริ โชค	แสนใจ พัฒนา	5570700049246	หัวหน้า โครงการ	ที่ปรึกษา ชุมชน
2	นายพิทพงศ์ สะเ ง	บ้านสะเ ง	350990344103	ประสานงาน พื้นที่	ประธาน พิพิธภัณฑ์อำ เภอ สะเ ง
3	น.ส อัญชิตา มาเยอ	บ้านแสน สุข	5571500016779	ทำบัญชี+ บันทึกข้อมูล	สมาชิก อบต.
4	นายชนพล เฉลิมมือ	บ้านอาผำ พัฒนา	55701-00104- 122	ผู้ช่วย วิจัย	เจ้าหน้าที่ รพ. สต. แม่ไร่
5	นายภูมิรินทร์ อยู่ลือ	แสนใจ พัฒนา	85715-84046- 598	ผู้ช่วย วิจัย	ผู้จัดการ บ้านพักนิคม
6	ผศ.ประทัย พิริยะสุ รวงศ์	บ้านคู่อ	3730100169391	สื่อรณรงค์ Social media	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ ชร.

13)-ตารางแผนปฏิบัติงานวิจัย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	วิธีการ	ผลที่ได้รับ	ระยะเวลา
ระยะที่ 1 การ ศึกษาวิจัย รวบรวม ความรู้ ประมวลชุด ความรู้				
1.1- อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยชาวบ้าน	เพิ่มความรู้แนวคิดการวิจัยท้องถิ่น สร้างทายาทคนวิจัยรุ่นใหม่อย่าง	อบรมความรู้แนวคิดวิจัยท้องถิ่น กรอบเนื้อหาวิจัย เครื่องมือรวบรวมข้อมูล บทบาทหน้าที่ กำหนดตารางงานวิจัย สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เพิ่มทักษะการเขียน วิธีรวบรวมความรู้ เทคนิคใช้เครื่องมือเทคโนโลยี ให้นักวิจัยโครงการย่อย โดยทีมพี่เลี้ยง สกว./ที่ปรึกษา/และพี่เลี้ยงโครงการหนุน จำนวน 4 ครั้งในพื้นที่	-ทีมวิจัย 21 คน มีความรู้และเข้าใจการทำวิจัย สามารถทำตามแผนงานและได้ข้อมูลที่ต้องการ	2 วัน

		เป้าหมาย		
1.2 สนับสนุน การรวบรวม ความรู้	เพื่อให้ 3 โครงการย่อย มี การรวบรวม ข้อมูล อย่างเป็น ระบบตาม แผนงานและ วัตถุประสงค์ โครงการ	-สนับสนุนการรวบรวมความรู้(ออกแบบ วิธีเก็บข้อมูล และประสานพื้นที่สร้าง ความร่วมมือของชุมชนเป้าหมาย)	-3โครงการวิจัยย่อยและโครงการหนุน มี ข้อมูลดิบจากการรวบรวม -มีรูปแบบเก็บข้อมูลวิจัยชุมชนแต่ละด้าน	10 เดือน
1.3-จัดเวที วิเคราะห์ ประมวล ความรู้	ให้ได้ข้อมูลที่ ถูกต้อง สามารถ นำไปใช้ปฏิบัติ จริงได้	ก)-จัดเวทีแลกเปลี่ยนวิเคราะห์ข้อมูล เจาะจง (Focus group) ของนักวิจัย+ ผู้รู้ ร่วมกันระดับชุมชน ข)-จัดเวทีเครือข่ายวิเคราะห์ข้อมูล 3 โครงการวิจัย(นักวิจัย+ผู้รู้ +ผู้สนับสนุน+ นักวิชาการ และผู้สนใจ) ด้วยวิธีการ นำเสนอ ผลงานเป็น	-ได้เอกสารข้อมูลที่ถูกต้องเป็นต้นฉบับของ แต่ละโครงการ -ทีมวิจัยมีความรู้ที่ชัดเจน นำไปใช้พัฒนา แก้ปัญหาชุมชน	3 วัน

		เอกสาร+รูปภาพ+วิดีโอ+สาธิตทดลอง เพื่อนำความรู้ข้อมูลตรวจสอบความ ถูกต้อง		
1.4-ติดตาม- ประชุม ประจำเดือน ทีมวิจัย	ทราบ ความก้าวหน้า การวิจัยแต่ละ เดือน ทบทวน จุดประสงค์และ ติดตามปัญหา อุปสรรคของ งานวิจัย	ประชุมทีมวิจัยทุกเดือนในศูนย์ ประสานงาน	-สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ ในระหว่างดำเนินงานวิจัย -รวบรวมเอกสารผลงานวิจัยเป็นรายเดือนได้ -สามารถดำเนินการตามแผน	15 เดือน
1.5- สํารวจหา ผู้รู้ ปราชญ์ หมอพื้นบ้าน เรียนรู้เจาะลึก ความรู้ นำมา ทำระบบข้อมูล แต่ละด้าน และแผนที่	-ทำรายชื่อผู้รู้ ความเชี่ยวชาญ แต่ละด้านวิชา เชื่อมโยง -มีชุดเอกสาร กลางและ ทำเนียบผู้รู้	-สำรวจข้อมูลร่วมกับ 3 โครงการวิจัยหา ผู้รู้ชุมชน -ทำทำเนียบสมาชิกเครือข่ายผู้รู้ ปราชญ์ เชื่อมโยงในการเรียนรู้ -ทำปฏิทินสุขภาพ	-มีสื่อทำเนียบผู้รู้ส่วนกลาง -เกิดเครือข่ายทำงานวิจัยโครงการย่อยของ ชุมชน -นำไปวางแผนพัฒนา -มีการเชื่อมโยงผู้รู้และการสื่อสารที่รวดเร็ว ขึ้น	3 เดือน

ส่วนกลาง (ปฏิทิน)				
ระยะที่ 2 การ ทดลอง สืบ ทอด สืบสาน				
จัดต้นแบบ พื้นที่เรียนรู้ และปฏิบัติ รูปธรรม				
2.1-ส่งเสริม สนับสนุน ติดตาม โครงการย่อย ในการทำ ต้นแบบพื้นที่ เรียนรู้ ปฏิบัติ ในระดับชุมชน	หนุนให้เกิด ประสิทธิภาพ การใช้ประโยชน์ จากงานวิจัย ให้ เกิดการเรียนรู้ เผยแพร่ สืบสาน ในชุมชน เป้าหมาย	-สรุปเนื้อหางานทำกิจกรรมต้นแบบ ร่วม กำหนดรูปแบบการทำต้นแบบระดับ ต่างๆ ทั้งครอบครัว ชุมชนกับนักวิจัย โครงการย่อย 3 โครงการ -ผลักดันและดำเนินการจัดทำต้นแบบ ตามผลงานวิจัยที่เกิดขึ้น -สรุปผลงานเชิงประจักษ์บันทึกเป็นลาย ลักษณ์อักษรและเผยแพร่	-โครงการย่อย 3 โครงการ สามารถดำเนินงาน จัดต้นแบบที่มีประโยชน์และมีคุณภาพ สามารถใช้ได้จริง -ได้องค์ความรู้จากการทำต้นแบบที่เหมาะสม กับชุมชน -เกิดการเรียนรู้งานวิจัยที่กว้างขวาง	4 เดือน

2.2-ต้นแบบ พื้นที่เรียนรู้ ปฏิบัติระดับ เครือข่าย (แม่ จัน)	เป็นศูนย์สาธิต ทดลอง แลกเปลี่ยน ผลงานวิจัยระดับ เครือข่าย อำเภอ น่านชาติลุ่มน้ำ แม่โขงและการ เผยแพร่สู่สังคม ภายนอก	-จัดกิจกรรม เวทีเรียนรู้ สาธิต 3 เดือน/ ครั้ง(4 ครั้ง) ของ 3 โครงการ ตาม ประเด็นเนื้องานวิจัย ช่วงวันหยุดตาม เนื้องานวิจัย	มีพื้นที่รูปธรรม เพื่อการพัฒนาระบบสุขภาวะ วิถีวัฒนธรรม ในระดับเครือข่าย อย่าง สร้างสรรค์	
2.3-เวที ประสาน- เชื่อมโยง ความรู้งานวิจัย เครือข่ายชาติ พันธุ์อำเภอ-ลุ่ม น้ำแม่โขง (มหกรรมอำเภอ มีสุข)	-รวบรวม / ประสาน- แลกเปลี่ยน ความรู้การดูแล ระบบสุขภาวะ ชนเผ่าอำเภอ วิถี วัฒนธรรม เขตลุ่มน้ำแม่โขง	-ศึกษารวบรวมข้อมูลด้านระบบสุขภาพ ชนเผ่าอำเภอ ลาว จีน พม่า -จัดงานเวทีวิจัย มหกรรมอำเภอมีสุข (สาธิตผลงานรูปธรรม / ตลาดนัดสุข ภาวะ/การเสนอวิถีชีวิตวัฒนธรรม -เสนอเผยแพร่ผลงานรูปธรรมการวิจัย	-มีการเคลื่อนงานพัฒนาอำเภอลุ่มน้ำแม่โขง -แลกเปลี่ยนเชื่อมโยงระบบข้อมูล เอกสาร ด้านสุขภาพอำเภอ -เกิดรูปธรรมงานพัฒนาสุขภาวะ วัฒนธรรม อำเภอ -ชาติพันธุ์มีความภูมิใจในองค์ความรู้และ เกิด- รูปธรรมการสร้างรายได้ผลผลิตงานวิจัย	4 วัน

<u>ระยะที่ 3 ขยาย</u> <u>ผล ต่อยอด</u> <u>พัฒนาสร้าง</u> <u>เศรษฐกิจ</u> <u>รายได้สู่ชุมชน</u>				
3.1-ถอด บทเรียนชุด ความรู้ โครงการ งานวิจัย	-นำความรู้จาก งานวิจัยไป แก้ปัญหาระบบ สุขภาวะวิถี วัฒนธรรม อย่าง เป็นรูปธรรม -แสวงหา แนวทางต่อยอด ขับเคลื่อนงาน พัฒนาชุมชนสุข ภาวะ วัฒนธรรม	-จัดเวทีถอดบทเรียนรู้เครือข่าย 1 ครั้ง (ถอดชุดความรู้วิจัย 3 โครงการ-แหล่ง เรียนรู้ /-ลานวัฒนธรรม /-หอพื้นบ้าน (จัดการสาริต/วิเคราะห์+มุมมอง นักวิชาการงานวิจัย / เพื่อหารูปแบบการ นำไปขยายผล	-อำเภามีแผนงานขับเคลื่อนพัฒนาสุขภาวะ และวิถีวัฒนธรรม ต่อเนื่อง -มีชุดความรู้ที่เป็นรูปธรรมไว้สืบสาน สืบ ทอด -มีแหล่งเรียนรู้พื้นบ้าน ลานวัฒนธรรม	2 วัน
3.2-สนับสนุน เครื่องมือ	เพื่อให้ทีมวิจัย ทำงานสะดวก	-สนับสนุนวัสดุเครื่องมือทำวิจัย -การผลิตสื่อเอกสารเผยแพร่ สืบทอด	-ทีมวิจัยทำงานได้ตามแผนงานวิจัย -มีเครื่องมือความสะดวกทำวิจัย	15 เดือน

	รวดเร็ว		-ทำงานได้ตามแผน	
3.3-ทำร่าง ธรรมนูญ สุขภาพชนเผ่า อำเภ (ท้องถิ่น เชียงราย)	สร้างนโยบาย สาธารณะด้าน สุขภาพชุมชน ชาติพันธุ์ ภาคเหนือ	-ร่างธรรมนูญสุขภาพ ชาติพันธุ์อำเภ -ประสาน สมัชชาสุขภาพระดับจังหวัด และภาคเหนือ	-ได้แผนธรรมนูญ และเกิดการประสาน ร่วมมือกับ เครือข่ายชาติพันธุ์+สมัชชาสุขภาพ แห่งชาติ	15 เดือน
3.4-ผลิตสื่อ ต้นฉบับชุด ความรู้ คู่มือ หลักสูตร ผลงานวิจัย	ใช้สอน-เผยแพร่ ให้ชุมชน เป้าหมาย บ้านพักเด็ก สถานศึกษา และ ผู้สนใจ	ทำต้นฉบับเอกสารข้อมูลสื่อความรู้ ให้ เป็นคู่มือ สอนทั้งภาษาไทย+อำเภ	-มีชุดความรู้อำเภที่เป็นภาษาไทย และอำเภ ใช้ในการสืบสาน	6 เดือน
4-การบริหาร จัดการ				
4.1-ประชุมทีม วิจัย พี่เลี้ยง ระดับเครือข่าย ประจำเดือน	สรุปหาแนว ทางการ ขับเคลื่อนต่อ ยอดและการ	จัดเวทีนำเสนอผลลัพธ์วิจัยที่เกิดขึ้น และ กำหนดภารกิจงานพัฒนาในอนาคต	ได้แผนขยายงานส่งเสริมวิจัยและพัฒนา	12 เดือน

	ส่งเสริมพัฒนา งานด้านสุข ภาวะ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของ อำเภอ			
4.2-ทำรายงาน	มีเอกสารผลงาน ส่ง สกว	เขียน รวบรวมข้อมูลเป็นเล่ม	-มีผลงานวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลักฐาน -ผู้สนับสนุนรับรู้ความก้าวหน้าโครงการ	-
4.3- ค่าตอบแทน ทีมวิจัย	ให้โครงการ ดำเนินงานวิจัย ตามแผนและ บรรลุ จุดประสงค์ได้	ประชุม ติดตาม ทำรายงาน เขียนงานวิจัย	-สามารถทำแผนตามเป้าหมายได้ -รายงานความก้าวหน้าต่อผู้สนับสนุนและ ผู้เกี่ยวข้องได้	15 เดือน

14)-ปฏิทินตารางแผนปฏิบัติรายเดือน

กิจกรรม	เดือน														
ระยะที่ 1 การศึกษาวิจัยรวบรวม ความรู้ ประมวลชุดความรู้	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.1- อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยชาวบ้าน	↔														
1.2 สนับสนุนการรวบรวมความรู้		↔													
1.3-จัดเวทีวิเคราะห์ประมวลความรู้							↔		↔		↔				
1.4-ติดตาม-ประชุมประจำเดือนทีมวิจัย	↔														
1.5- สัมภาษณ์ ผู้รู้ ปราชญ์ หมอพื้นบ้าน เรียนรู้เจาะลึกความรู้ นำมา ทำระบบข้อมูลแต่ละด้าน และแผนที่ส่วนกลาง(ปฏิทิน)	↔														
ระยะที่ 2 การทดลอง สืบทอด สืบสาน															
จัดต้นแบบพื้นที่เรียนรู้และปฏิบัติหา รูปธรรม															
2.1-ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ ปฏิบัติในระดับชุมชน							↔								
2.2-ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติระดับเครือข่าย (แม่จัน)			↔			↔			↔			↔			
2.3-เวทีประสาน-เชื่อมโยงความรู้งานวิจัยเครือข่ายชาติพันธุ์อำเภอ- ลุ่มน้ำแม่โขง (มหกรรมอำเภามีสุข)	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	↔	
ระยะที่ 3 ขยายผล ต่อยอดพัฒนาสร้างเสริมฐานกิจรายได้สู่ชุมชน															
3.1-ถอดบทเรียนชุดความรู้โครงการงานวิจัย											↔				

3.2-สนับสนุนเครื่องมือ										
3.3-ผลักดันธรรมเนียมปฏิบัติสุขภาพชนเผ่าอ่าข่า (ท้องถิ่น เชียงราย)										
3.4-ผลิตสื่อต้นฉบับชุดความรู้ กลุ่มมือ หลักสูตรผลงานวิจัย										
4-การบริหารจัดการ										
4.1-ประชุมทีมวิจัย พี่เลี้ยง ระดับเครือข่ายประจำเดือน										
4.2-ทำรายงาน										
4.3-ค่าตอบแทนทีมวิจัย										

บทที่ 2

บริบทชุมชนพื้นที่วิจัย

ชุมชนอำเภ

กลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองพหุชาติ มีกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการปฏิบัติ Learning By Doing ถ่ายทอดวิถีชีวิตจากพ่อแม่สู่ลูกหลาน โดยมีพิธีกรรม ประเพณี จารีต กฎข้อบัญญัติใช้เป็น กติกาบริหารชุมชน ครอบครัว อันเป็นทุนเดิมของดีที่ได้สืบสานมา เช่น องค์ความรู้ระบบ การแพทย์พื้นบ้านอำเภ อาหาร บทเพลง การเต้นรำ พิธีกรรม การผลิตเครื่องมือเครื่องใช้เกษตร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นอัตลักษณ์แสดงออกของวิถีชีวิตเผ่าพันธุ์อำเภ ที่มีการพึ่งพาตนเองอย่า เกื้อกูลกับธรรมชาติ มนุษย์ สมควรแก่การฟื้นฟู สืบสาน ถ่ายทอด เป็นมรดกที่มีค่าทางสังคมของ แผ่นดิน เครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์อำเภและแกนนำ จาก 5 อำเภอ 14 ชุมชน ในนาม เครือข่าย วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภ Akha Life University (ALU) ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย มี เจตนาแน่วแน่ ที่ได้ร่วมตัวแลกเปลี่ยนปัญหา สถานการณ์ และตั้งภารกิจร่วมเพื่อขับเคลื่อนงาน พัฒนาชนเผ่าอำเภในพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย โดยใช้กระบวนการงานวิจัย และได้ ตกลงร่วมทำงานวิจัยเพื่อพัฒนา Research & Development ซึ่งเห็นว่า ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่ได้ลูกกลมเข้าไปในพื้นที่ชุมชนอำเภบนพื้นที่สูง เป็นปัญหาทำลายระบบการดำเนินชีวิตของ สังคมอำเภ ทำลายองค์ความรู้ สร้างช่องว่างระหว่างวัย และอีกปัญหามากมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในอนาคต และจากสถานการณ์การพัฒนา การเปิดประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างไร้พรมแดนทำ ให้เกิดการสื่อสาร แลกเปลี่ยน เคลื่อนย้ายประชากรไปมาหาสู่กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชน ชาวเขาที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและอยู่ตามแนวเขตชายแดนก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงนโยบายการพัฒนา โลกเสรีที่ได้สืบสานเข้าสู่พื้นที่สูง ในชุมชนชนเผ่าต่างๆ ไม่อาจปฏิเสธผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งแง่ บวกแง่ลบ มานานกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา สังคมชนเผ่ามีแนวโน้มที่จะทวีปัญหาสลับซับซ้อน รุนแรงมากขึ้น เช่น ผลกระทบด้านระบบสุขภาพร่างกายอ่อนแอ โรคภัยไข้เจ็บจากผลพวงการ

บริโภคอาหารที่มาจากท้องตลาด วิธีชีวิตที่รับจ้างหาเงินแข่งขันกับเวลา พืชอาหารพื้นบ้านพืชสมุนไพรสูญหาย เพราะภาวะความเสื่อมโทรมธรรมชาติจากการใช้ทรัพยากรของชุมชนอย่างไม่สมดุล การปลูกพืชเกษตรเชิงพาณิชย์ การเคลื่อนย้ายแรงงานเพราะความยากจน ปัญหาใหม่ๆ เช่นการค้ามนุษย์ และนโยบายการรับแรงงานต่างด้าว ตลอดจนการเปิดประเทศประชาคมอาเซียน ภายใต้วิสัยทัศน์ One vision One Identity One Community ทำให้ประชากรใน 10 ประเทศอาเซียนมีการเคลื่อนย้าย นั้นหมายความว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าต่างๆ เป็นอีกกลุ่มเป้าหมายหนึ่ง ที่จะได้รับผลกระทบในด้านต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นกลุ่มชาติพันธุ์อ่าข่าที่มีประชากรใน 5 ประเทศ ประมาณ 2.3 ล้านคนจาก จีน ลาว เวียดนาม พม่า และประเทศไทย และนโยบายการเพิ่มประชากรจีนที่สามารถมีบุตรได้เกิน 1 คน ทำให้ประเทศในเขตเอเชียมีประชากรเคลื่อนย้ายและเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนบริโภคอย่างกว้างขวาง

โครงสร้างครอบครัวอ่าข่า

ครอบครัว เป็นสถาบันที่เล็กของชุมชนอ่าข่า เกี่ยวข้องกับโครงสร้างระบบการปกครองชุมชน โครงสร้างครอบครัวอ่าข่า ผู้ชาย ถือเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีความสำคัญ เนื่องจากผู้ชายจะเป็นผู้สืบสายวงศ์ตระกูลของครอบครัวอ่าข่า ชาวอ่าข่ามีการสืบสายโลหิตมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีลำดับชื่อบรรพบุรุษเรียกว่า “จี” (Tsuivq) โดยมีชื่อผู้ชายเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้การขยายครอบครัวอ่าข่า เป็นการขยายครอบครัวออกทางบิดา

การสร้างชุมชน

ชุมชนอ่าข่า มีการจัดตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มเฉลี่ยแล้วมีประมาณ 45-50 ครอบครัว เป็นชุมชนที่ไม่ใหญ่นัก เพราะข้อจำกัดการใช้ทรัพยากรเพื่อเลี้ยงชีพ เช่น ที่ดินทำไร่ เลี้ยงสัตว์ แหล่งหาของป่า ชุมชนอ่าข่า นิยมตั้งอยู่บนไหล่เขา หรือที่ราบบนเขา น้ำสามารถไหลทะเสดวก อากาศสดชื่น อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตรขึ้นไป มีความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปลอดภัยโรคระบาด โดยการตั้งชุมชนจะมีการทำพิธีโยนไข่ที่อ่าข่าเรียกว่า “จ้ออุ แจ เออ” Jawr uv jae – (พิธีทำนายโยนไข่ดิบ ขออนุญาตตั้งชุมชนต่อเจ้าแม่ธรณี) เพื่อตัดสินใจในการตั้งชุมชนอ่าข่า

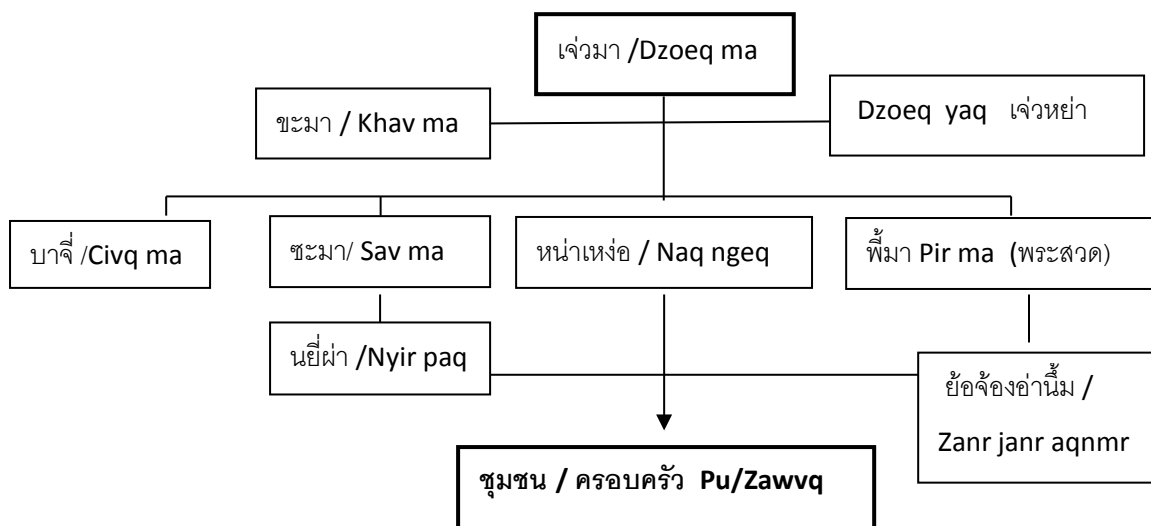
โครงสร้างสังคมชุมชน

ระบบโครงสร้างสังคมอำเภอ มีสถาบันครอบครัวเป็นสมาชิกชุมชน มีกลุ่มบุคคล ซึ่งมีตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทำหน้าที่ปกครอง โดยมีตำแหน่งสำคัญ คือ

- 1.ตำแหน่ง “เจ้ามา” (Dzoeq ma) ผู้นำวัฒนธรรมและการปกครอง
- 2.ตำแหน่ง “เจ้าหย่า” (Dzoeq Zaq) ผู้ช่วยตำแหน่ง “เจ้ามา” (Dzoeq ma)
- 3.ตำแหน่ง “พีมา (Pir ma) คือ ผู้นำสวดพิธีกรรม (เสมือนพระในพุทธศาสนา)
- 4.ตำแหน่ง “จิมา” (Civq ma) คือ ช่างตีเหล็กชุมชน
- 5.ตำแหน่ง “หน้าเงอ” (Naq ngeq) ประชาสัมพันธ์ / ผู้ไกล่เกลี่ยชุมชน
- 6.ตำแหน่ง “ยี่ผ่า” (Nyir paq) คือ หมอทรง ผู้นำทางจิตบำบัดรักษาโรค
- 7.ตำแหน่ง “ชะมา”(Sav ma) คือ ผู้มีญาณวิเศษหยั่งรู้เพศภัยต่างๆ (บางชุมชนอาจไม่มีก็ได้)
- 8.ตำแหน่ง “ชะมา” (khav ma) คือ ผู้นำธรรมชาติปกครองหรือพิธีกรรม
- 9.ตำแหน่ง “ย่องจ้องอ่านี้ม” Zanr janr aqnmr ผู้เชี่ยวชาญขั้นตอนประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
- 10.ชุมชน+ครอบครัว เป็นสมาชิกในการปฏิบัติตามระบบข้อตกลงที่ได้บัญญัติไว้

แผนภูมิโครงสร้างการปกครองตามหลักข้อบัญญัติอำเภอ

“อำเภอยอง” Aqkaq Zanr (สภาผู้รู้และอาวุโสอำเภอ) เจ้า-พี-จิ-ชะ

หรือสรุปแบ่งกลุ่มของตำแหน่งสายงานออกได้ 4 กลุ่มใหญ่ จากโครงสร้างการปกครองคือ

- 1)-กลุ่มงานปกครอง เรียกว่า “เจ่ว” Dzoeq ประกอบด้วยตำแหน่ง คือ Dzoeq yaq เจ่วหย่า / ขะมา /Khav ma / หน้าเห่งอ Naq ngeq
- 2)-กลุ่มงานพิธีกรรม “พี๊” Pir ประกอบด้วย พี๊มา Pir ma (พระสวด) / ซะมา Sav ma / พี๊หย่าPiryaq / นยี่ฝ่า Nyir paq / ย้อจ้องอำนี่มZanr janr aqnmr
- 3)-กลุ่มงานช่าง “จี” Civq ประกอบด้วย บาจี Civq ma / จิหย่า Civqyaq
- 4)-กลุ่มประชาชน “หะ” Mavq ประกอบด้วย ชุมชน / ครอบครั้ว Pu/Zawvq

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามกระแสสังคมภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลกระทบกับวิถีชีวิตชุมชนอำเภอภาคเหนือและเขตลุ่มน้ำแม่โขง ในประเด็นสภาพปัญหา ปัญหาระบบสุขภาวะชนเผ่าอำเภอเช่น การสูญเสียพืชสมุนไพรท้องถิ่น สูญเสียความรู้และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านอำเภอ การบริโภคอาหารเสี่ยงสุขภาพร่างกาย ปัญหายาเสพติด การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว ระบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมของเผ่าอำเภอเปลี่ยนแปลง ความยากจน และหนี้สินของชนเผ่า ซึ่งโครงการวิจัยได้ศึกษาเพื่อจัดทำระบบข้อมูลดำเนินการในพื้นที่กลุ่มเป้าหมายของชนเผ่าอำเภอตามหมู่บ้านต่างๆ โดยมีรายละเอียดสถานการณ์ของแต่ละชุมชนดังนี้

1.บ้านแสนใจพัฒนา

ตั้งอยู่ หมู่ที่ 22 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย 57110 ความเป็นมาของหมู่บ้านคอยแสนใจ เป็นพื้นที่ภูเขา อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 650 - 850 เมตร ที่ตั้งของชุมชนชาวไทยภูเขาอยู่ใกล้อำเภอ กลุ่มผู้หญิงที่ใส่หมวกทรงแหลมสูง พื้นที่คอยแสนใจมีชุมชนอำเภอตั้งอยู่หลายชุมชน เช่น บ้านแสนใจเก่า บ้านแสนใจพัฒนา บ้านแสนใจใหม่ บ้านอนามัย บ้านอาไย๊ะใหม่ บ้านห้วยसानเก่า บ้านห้วยसानกลาง บ้านห้วยसानใหม่ คอยแสนใจ เป็นชื่อของนายถู่แซ จูเปาะ (แสนใจ ไทษนุรักษ์) เป็นชื่อผู้นำอำเภอที่คนภายนอกรู้จัก มาตั้งเป็นชื่อคอย และมีหน่วยงานรัฐ สื่อมวลชนรู้จักชนเผ่าอำเภอเป็นหมู่บ้านแรกๆ ในประเทศไทย

บ้านแสนใจพัฒนา ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในเขตป่าสงวนน้ำแม่จัน - แม่สลองฝั่งขวา อยู่บนดอยแสนใจ ซึ่งเป็น แนวเขาทอดยาว บ้านแสนใจพัฒนาในอดีตขึ้นอยู่กับ ตำบลป่าซาง และตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ภายหลังมีการจัดตั้งโครงการพัฒนาคอยดุง ราวปี พ.ศ. 2532 ตามพระราชดำริของแม่ฟ้าหลวง บ้านแสนใจพัฒนาจึงถูกจัดเข้ามาอยู่ในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ซึ่งชุมชนตั้งอยู่ระหว่างรอยเขตติดต่ออำเภอแม่จัน - แม่ฟ้าหลวง

บ้านแสนใจพัฒนา มีชื่อเรียกเป็นภาษาอ่าข่าว่า “โลโล้อ่าข่า” เนื่องจากอ่าข่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อชาติ โลโล-ธิเบต ที่นักมานุษยวิทยาได้จัดกลุ่มไว้ และกรณีบ้านแสนใจพัฒนา มีการเรียกชื่อหมู่บ้านว่า โลโล้อ่าข่า ก็เพราะภรรยาของ นายถู่ก่อ จูเปาะ (หล้า ไทญุรักษ์) ซึ่งเป็นน้องชายของ นายถู่แซ จูเปาะ(แสนใจ ไทญุรักษ์) ที่เป็นผู้ใหญ่บ้านทางการคนแรกของหมู่บ้าน โดยนายถู่ก่อ จูเปาะ (หล้า ไทญุรักษ์) ได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านทางการ แทนพี่ชายหลังพี่ชายเสียชีวิตลง ซึ่งภรรยาของนายถู่ก่อ (หล้า ไทญุรักษ์) ชื่อนางบูมา จูเปาะ เป็นคนทีมาจากหมู่บ้านโลโล และได้มาแต่งงานกับนายถู่ก่อ จูเปาะ(หล้า ไทญุรักษ์) จึงได้ขนานนามชื่อหมู่บ้านว่า โลโล้อ่าข่า ซึ่งเสมือนเป็นการให้เกียรติกับภรรยาผู้นำในตอนนั้นด้วย ชุมชนบ้านแสนใจพัฒนาหากนับอายุการตั้งชุมชนจากแหล่งเดิมในอดีต จะมีอายุมากกว่า 100 ปี โดยช่วงแรกผู้นำที่เข้ามาตั้งชุมชน จะมีผู้เฒ่า ม้อก้อง (Mawr gamr) เซอมีอ เป็นผู้นำวัฒนธรรม (เง่วมา) และมีนายถู่แซ จูเปาะ (แสนใจ ไทญุรักษ์) เป็นแกนนำมาตั้งชุมชน เริ่มแรก เป็นชุมชนหน้าด่านของชนเผ่าอ่าข่าที่ได้มีโอกาสเจอกับคนพื้นราบ(คนเมือง) จนทำให้ชื่อผู้นำหมู่บ้านคือ นายถู่แซ จูเปาะ (แสนใจ ไทญุรักษ์) มีชื่อเสียงออกไปกว้าง และได้มีการเรียกชื่อหมู่บ้านเป็นชื่อผู้นำในสมัยนั้น

อย่างไรก็ตาม บ้านแสนใจพัฒนา ได้ใช้ชื่อเรียกหมู่บ้านเป็นภาษาไทยว่า “บ้านแสนใจ” ตามชื่อเรียกของผู้นำนายถู่แซ จูเปาะ (แสนใจ ไทญุรักษ์) มาตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2527 ซึ่งบ้านแสนใจ ในขณะนั้นได้ตั้งชุมชนไว้บริเวณที่ตั้งโรงเรียนเก่า ดชด.บคส. บ้านก่อแสนใจ (บริเวณที่ตั้งของกลุ่มบ้านแสนใจเก่าในปัจจุบัน)

ปี พ.ศ. 2527 บ้านแสนใจ เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เป็นอย่างมากเนื่องจากมีประชากรเพิ่มขึ้น ดังนั้น ชุมชนได้ร่วมกับ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรม

ประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้แสวงหาระบบน้ำประปาภูเขา เพื่อจะต่อเข้ามาใช้ในชุมชน แต่ก็ไม่สามารถต่อระบบประปาภูเขาเข้ามาชุมชนได้ เพราะหมู่บ้านอยู่สูงจากต้นน้ำมาก ด้วยเหตุนี้ชุมชน ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ได้ตัดสินใจย้ายหมู่บ้านจากเดิมลงไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร (บริเวณที่ตั้งชุมชนสนใจพัฒนาในปัจจุบัน) โดยช่วงนั้นมีผู้เฒ่า อ่าบ้อผา เขมมือ เป็นผู้นำวัฒนธรรม (เจ้ามา) และมีนายอาเน เขมมือ เป็นผู้ใหญ่บ้านทางการ สาเหตุย้ายชุมชนก็เพราะเพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และชุมชนแห่งใหม่ สามารถต่อน้ำประปาภูเขาเข้ามาในหมู่บ้านได้เพราะชุมชนอยู่ต่ำกว่าระดับต้นน้ำ และภายหลังมีการปลูกสร้างบ้านเป็นชุมชนเสร็จแล้วบ้านสนใจ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า “บ้านสนใจพัฒนา” ในปี พ.ศ 2527 และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ ป่าดอยสนใจ - ห้วยโย
ทิศใต้	ติดต่อ พื้นที่ทำกินบ้านแสนสุข
ทิศตะวันออก	ติดต่อ ป่าดอยห้วยปลากัด (โฮบ่ากาศ) และบ้านห้วยसानเก่า
ทิศตะวันตก	ติดต่อ บ้านสนใจใหม่

ตำแหน่งที่มีความสำคัญในชุมชน และวัฒนธรรม

1.อ่าบ้ออาแป่	อยู่ลื้อ	ตำแหน่ง	ย่องจ้องอ่านี้่ม	ผู้นำประกอบพิธีกรรม
2.นายอาแย	อาอี	ตำแหน่ง	ย่องจ้องอ่านี้่ม	ผู้นำประกอบพิธีกรรม
3.นายอาเคอ	เสรีธรรมรัตน์	ตำแหน่ง	หน้าห้อง	ไกล่เกลี่ย/ประชาสัมพันธ์
4.นายอ่าโต	ปอแจ	ตำแหน่ง	หน้าห้อง	ไกล่เกลี่ย/ประชาสัมพันธ์
5.นายอ่าโต	เขมมือ	ตำแหน่ง	หน้าห้อง	ไกล่เกลี่ย/ประชาสัมพันธ์
6.นางอาอี	มาเยอะ	ตำแหน่ง	ญี่ผ่า	หมอทรง
7.นางอาเกาะ	เสรีธรรมรัตน์	ตำแหน่ง	ญี่ผ่า	หมอทรง

ฝ่ายงานปกครอง

1.นายอาโชะ	อาอี	ตำแหน่ง	ผู้ใหญ่บ้าน
------------	------	---------	-------------

2.นายหย่าเซ่ อยู่ลือ ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3.นายอำนวย อยู่ลือ ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4.นายอาตะ เยอส์ ตำแหน่ง	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5.นายอาสะยะ อายิ ตำแหน่ง	ส.อบต.

ตารางผู้ใหญ่บ้าน แสนใจพัฒนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

- 1.นายถู่แซ จูเปาะ (แสนใจ ไทนุรักษ์)
- 2.นายถู่ก่อ จูเปาะ (หล้า ไทนุรักษ์)
- 3.นายอาเน เซอมี
- 4.นายอาจง จูเปาะ
- 5.นายภูมินทร์ ปอแล
- 6.นายอาโชะ อายิ พ.ศ. 2554

ประวัติผู้นำนายแสนใจ ไทนุรักษ์(ถู่แซ จูเปาะ)

แสนใจเป็นชื่อนามบุคคลของ นายแสนใจ ไทนุรักษ์ หรือชื่อภาษาอ่าว่าว่า “ถู่แซ จูเปาะ” และชื่อนามสกุลคำว่า “ไทนุรักษ์” เป็นนามสกุลพระราชทานให้ นายแสนใจ ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระราชวงศ์อื่นๆ ทรงเสด็จเยี่ยมคอยแสนใจ ชื่อคำว่า “แสนใจ” นี้มีความหมายมาจากคำพูดสองคำคือ “แสน” มาจากคำว่า “ปู่แสน” หมายถึง เป็นชื่อเรียกตำแหน่งผู้นำ สำเนียงภาษา ไตใหญ่ ไทใหญ่ส่วนคำว่า (“ใจ” มาจากคำว่า “จาย” หรือ “ป้อจาย” หมายถึง ลูกผู้ชาย เป็นสำเนียงเสียงไตใหญ่ไทใหญ่) เช่นกัน นายแสนใจ ไทนุรักษ์) มีชื่อภาษาอ่าว่าเดิมว่า “ถู่แซ จูเปาะ” เป็นบุตรของ นายเจ้ถู่ จูเปาะ มีญาติร่วมบิดา มารดาอยู่ 3 คน คือ นายถู่แซแสน) ใจ (นายถู่โฆ (ถู่ก่อ / (หรือ หมูหล้า อยู่บ้านแสนใจพัฒนา / (นางสาวถู่เมียะ) อยู่บ้านแสนใจใหม่โดยน้องคน (สุดท้องยังมีชีวิตอยู่ .พ.ศ)2544) นายแสนใจ มีภรรยาชื่อ นางหมีค้อ มีบุตรสืบสายโลหิตรวมจำนวนทั้งหมด 8 คน ประกอบด้วย นายพีมาหล่อ ผ่า(เสียชีวิต) / นายอ่าค้องอยู่บ้านป่าคู่) เสียชีวิตนางอาเคาะ (อยู่สามัคคีใหม่) / นายอาพี / (

เสียชีวิตแล้ว) / นางอาลู่ (อยู่เชียงใหม่) / นายอาเมี้ยะ (เสียชีวิต) / นายอาเก่า (อยู่แสนใจใหม่) /)
(นายนิมิตร หรือ อาเสาะ (อยู่แสนใจใหม่ เสียชีวิต

นายแสนใจได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้นำอำเภอที่อาศัยอยู่บนดอยแสนใจ และได้ช่วยเหลือราชการ ตลอดจนการปราบปรามโจรกลุ่มต่างๆ และดอยแสนใจถือเป็นเขตหน้าด่านที่อยู่ใกล้ชายแดน ไทย พม่า ซึ่งในสมัยนั้นหน่วยงานราชการยังเข้าไปไม่ถึง ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าว เป็นที่อยู่อาศัยของชนกลุ่มน้อย “จีนฮ่อ” และเป็นพื้นที่ที่สะสมพวจุดล่อแหลมของการเคลื่อนไหวของผู้ก่อการร้าย พคท.) และเล่ากันว่าดอยแสนใจในอดีตเคยเป็นเส้นทางเดินผ่านของทหารญี่ปุ่น เพื่อไปรบพม่า นายแสนใจ จึงเป็นที่ถูกยอมรับของคนทั่วไป และได้รับพระราชทานยศเป็นนายร้อย ข้าราชการที่มาเยี่ยมเยียน หรือแม้แต่ชนเผ่าอำเภอก็ให้การขนานนามว่า “ผู้กองแสนใจ” ซึ่งยศและเครื่องหมายต่างๆ ปัจจุบันไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน และแม้แต่น้องชายคือนาย “ถู่ก่อ ไทยนุรักษ์” ก็มียศเป็น จำปีตำรวจ จนได้รับการตั้งชื่อว่า “หมู่หล้า” เป็นต้น นอกจากนี้ นายแสนใจ ถือเป็นบุคคลสำคัญที่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดอนุญาตให้เข้าพบ หรือรายงานปัญหาสถานการณ์เขตพื้นที่ชายแดนดอยแสนใจ ตอนมาเสด็จเยี่ยมเสมือนเป็นพระสหายขององค์ราชาฯ ซึ่งมีพระฉายาลักษณ์ถ่ายคู่ไว้ตอนทรงสนทนาที่ดอยแสนใจ จนมีสื่อมวลชนเคยเขียนหนังสือเกี่ยวกับ นายแสนใจ และตั้งนามไว้ว่า “เจ้าฟ้าอำเภอ” ซึ่งปัจจุบันไม่ทราบว่าหนังสือเล่มนี้หายไปไหน และสำนักใดเป็นผู้เขียน

จากอดีตจนถึง ปัจจุบันนามว่าแสนใจ เป็นชื่อที่เลื่องลือในหมู่ชาวอำเภอทั่วไป เป็นที่รู้จักของสังคมภายนอกว่า ประเทศไทยมีชาวเขาที่ชื่อว่า “อำเภอ”

ก็เพราะความสามารถของนายแสนใจ และบุญของพระบรมธิสมภารขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และราชวงศ์อื่นๆ ได้ทำให้แสนใจเป็นพื้นที่พิเศษ ซึ่งหน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดน และกรมประชาสัมพันธ์ชาวเขา เข้ามาทำกิจกรรมและเป็นพื้นที่เสด็จเยี่ยมเกือบทุกปี นายแสนใจ และพระบรมธิสมภารขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และราชวงศ์อื่นๆ ได้ทำให้แสนใจเป็นพื้นที่พิเศษ ซึ่งหน่วยงานตำรวจตระเวนชายแดน และกรมประชาสัมพันธ์ชาวเขา เข้ามาทำกิจกรรมและเป็นพื้นที่เสด็จเยี่ยมเกือบทุกปี

ราวปี 2514 ลุงแสนใจได้เสียชีวิตลงด้วยโรคชราภาพ โดยได้เสียชีวิต ณ พักัด บ้านแสนใจเก่า บริเวณที่ตั้งบ้านนายมงคล จูเปาะ ซึ่งสมัยนั้นมีต้นหางนกยูงที่ท่านไปปลูกไว้เจริญเติบโต และเนื่องจากการขยายถนน ทำให้ต้นไม้ดังกล่าวถูกโค่นลง

2.บ้านห้วยसानเก่า

บ้านห้วยसानเก่าเดิม เคยอยู่ที่ประเทศพม่าได้แตกกระจาย ช่วงราวสงครามโลกครั้งที่สอง อพยพเข้ามาที่หมู่บ้านปากกล้วย ต่อมาจึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่โดยมีผู้นำชนเผ่าชื่อนาย แผลเซโปอแล ด้วยเหตุที่ขาดพื้นที่ทำกินและไม่เหมาะสมที่จะตั้งเป็นหมู่บ้านในอดีตกาลหมู่บ้านห้วยसानเก่า มีหมู่บ้านเดียว พอมีประชากรอยู่อาศัยจากพม่ามาอาศัย จึงมีการตั้งหมู่บ้านเพิ่มคือ บ้านห้วยसानกลาง และ บ้านห้วยसानใหม่

บ้านห้วยसानเก่า เป็นหมู่บ้านชนเผ่าอาข่าอยู่ได้ มีความเชื่อศาสนาพุทธ และชาวบ้านที่เคยขนานับถือประเพณีบรรพบุรุษได้สูญหายไปเมื่อปี 2558 ชุมชนจึงนับถือพุทธเพียงอย่างเดียว แต่ชุมชนยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมที่เป็นกิจกรรมพื้นบ้าน และมีการถ่ายทอดเรื่องราวดำเนินชีวิตแบบวิถีอาข่าของตน

เดิมที่บ้านห้วยसानเก่า สังกัดการปกครองกับบ้านแสนใจพัฒนา แต่เนื่องจากระยะห่างของหมู่บ้านอยู่ไกล ไม่สะดวกในการประสานงาน จึงได้มีการขอจัดตั้งหมู่บ้าน และได้รับการอนุมัติจากทางฝ่ายปกครองและตั้งชุมชนเป็นหมู่ที่ 8 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายมงคล วีรวัฒน์พงษ์พร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันปี 2560 มีนายสมพงษ์ ชำนิกันทร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

ข้อมูลบ้านห้วยसान

พิกัดตั้งชุมชน หมู่ 8 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย จำนวนหลังคาเรือน 265 หลังคาเรือน ชาย 448 คนหญิง 440 คน รวม 888 คน อาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วลิสง กาแฟ สับปะรด ชานอกจากนั้นเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคในครัวเรือนเหลือไว้ขาย ไฟฟ้าในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ระบบน้ำประปาภูเขา

มีศูนย์พัฒนาเด็กห้วยसानเก่า 1 ศูนย์ สถานือนามัยใช้ร่วมกับหมู่ที่ ๗ คือโรงพยาบาลสุขภาพตำบลบ้านอาไ้ยะ

คมนาคม

การคมนาคมในหมู่บ้านเป็นถนนคอนกรีตเส้นทางเข้าหมู่บ้านมี 2 ทางคือ ถนนจากที่ว่าการอำเภอแม่ฟ้าหลวงคอยตุง ผ่านบ้านสามัคคีใหม่ ตำบลแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย มีระยะทางจากอำเภอแม่ฟ้าหลวงมาถึงหมู่บ้านประมาณ 18 กม มีศาสนสถาน ชาวบ้านถือศาสนาพุทธ ปัจจุบันนับถือพุทธและมีวัด 1 วัด

5.บ้านแสนใจใหม่

บ้านแสนใจใหม่หมู่ที่ 7 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงรายเดิมทีหมู่บ้านแสนใจใหม่อยู่ร่วมกับบ้านแสนใจเก่า(บ้านแสนใจพัฒนา) หมู่ที่ 22เมื่อประมาณพ.ศ. 2516 ได้ทำการอพยพโยกย้ายมาก่อตั้งหมู่บ้านใหม่จึงได้ชื่อว่าหมู่บ้านแสนใจใหม่มีผู้ใหญ่บ้านทางการคนแรกคือนายสรพงษ์ เขอเบาผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือ นายอาเหนือ เขอส่อ หมู่บ้านแสนใจใหม่หมู่ที่ 7 ต.แม่สลองในมีหมู่บ้านบริวารคือ 1.บ้านอาไ้ยะนามัย 2.บ้านอาไ้ยะใหม่ มีประชากรทั้งหมด 1095 คนชาย 543 หญิง 552 คนมีจำนวนหลังคาเรือน 391 หลัง หลังคาเรือน

หมู่บ้านแสนใจใหม่เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่าอยู่ใต้การดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีการดำรงชีพพึ่งพาธรรมชาติมีความเชื่อศรัทธาและประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อถือแบบดั้งเดิมเพียงแต่ระยะหลังเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเรื่องความเชื่อการสร้างที่อยู่อาศัยบ้านเรือนอาหารการกินการแต่งกายการพูดการศึกษาและวัฒนธรรมและรับอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้นจึงทำให้มีการนับถือศาสนาอื่นเช่นศาสนาพุทธคริสต์และอื่นๆการคมนาคมหมู่บ้านแสนใจใหม่มีถนนคอนกรีตทั้งหมู่บ้านมีการคมนาคมติดต่อสื่อสารสะดวกสบายมีถนนลาดยางสามารถเข้าหมู่บ้านได้โดยรถยนต์ส่วนตัวเส้นทางที่1เส้นทางแม่จัน-คอยแม่สลองระยะทาง 20 กิโลเมตรเส้นทางที่2 ถนนเส้นคอยตุงหลังที่ว่าการแม่ฟ้าหลวงผ่านหมู่บ้านสามัคคีใหม่บ้านห้วยसानใหม่ และเก่าทะลุถึงหมู่บ้านแสนใจใหม่ระยะทางประมาณ30 กิโลเมตร

อาชีพคนในชุมชนบ้านแสนใจใหม่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้หลักจากการปลูกข้าวโพดชากาแฟไฟต์งลิ้นจี่เงาะการปลูกยางพาราและปลูกข้าวไร่ไว้บริโภคนอกจากนั้นมีการเลี้ยงสัตว์ได้แก่ไก่หมูไว้บริโภคเหลือจำหน่ายในหมู่บ้านตนเอง

ศาสนาเดิมที่คนในชุมชนบ้านแสนใจใหม่มีความเชื่อถือผีบรรพบุรุษมีประเพณีวัฒนธรรมและการดำรงชีพมีความเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัดต่อมาการพัฒนา ระบบสังคมมีความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้นความสะดวกสบายในการคมนาคมติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกรับวัฒนธรรมทางตะวันตกมากขึ้นเรื่อยๆทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อมีการเชื่อแบบพหุศาสนาจึงมีการนับถือศาสนาอื่นเช่นพุทธคริสต์และดั้งเดิม สถานที่สำคัญสถานือนามัยคือโรงพยาบาลสุภาพตำบลบ้านอาไ้ยะ มีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนแม่ฟ้าหลวงบ้านอาไ้ยะอนามัย ไฟฟ้าในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ประปาใช้ระบบน้ำประปาภูเขาทุกหลังคาเรือนมีระบบน้ำดื่ม

วัฒนธรรมและประเพณีหมู่บ้านแสนใจใหม่มีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมคนในชุมชนมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆเช่นพิธีเรียกขวัญพิธีกินข้าวใหม่พิธีทำประตูหมู่บ้านมีลานวัฒนธรรมท่องเที่ยวและอื่นๆมากมายวัฒนธรรมด้านการแต่งกายชุดประจำเผ่าของตนเองมีอาหารการกินเรียบ

6.บ้านสามแยก

ตั้งอยู่ หมู่ 13 ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย (แหล่งเรียนรู้ดีมีด) บ้านสามแยกเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐ โดยมีนายอาชะ หรือ นายอาซ่า อยู่ลือ (บิดาของ นางวิภา เบ็ญชา) เป็นผู้ก่อตั้ง โดยเริ่มจาก พาคครอบครัวและญาติพี่น้องอพยพมาด้วยการเดินเท้าจากบ้านต้นม่วง ซึ่งในขณะนั้นเป็นอำเภอแม่จัน ปัจจุบันได้ตั้งหมู่บ้านอยู่ตำแหน่งหมู่ที่ ๑๓ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ไปจับจองที่ทำกินที่บ้านแม่พร้าว ตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ต่อมาเกิดไม่สบายด้วยโรคภัยและด้วยความเชื่อว่าคนพื้นที่สูงอยู่พื้นที่ราบไม่ได้ เพราะถูกผีป่ารังควาญจึงพาคครอบครัวและญาติพี่น้องส่วนหนึ่งเดินเท้ากลับจากบ้านแม่พร้าว และมาปักหลักสร้างที่ทำกินขึ้นใหม่ที่บ้านสามแยกอีกก็โดยมีพี่น้องส่วนหนึ่งอพยพจากบ้านต้นม่วงและบ้านอาแหม หมู่ที่ ๓ ตำบลแม่สลองใน มาสมทบซึ่งเดิมที่เรียกชื่อหมู่บ้านสาม

แยกว่า บ้านอาชะ (เรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อผู้ที่ก่อตั้ง) ต่อมาเมื่อเรียกทางการว่าบ้านสามแยกอีโก้ หมู่ที่ ๖ ต.ป่าซาง อ.แม่จัน หลังจากท้องที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาโครงการอุบลราชธานี ได้มาตั้งกิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง จึงได้รับการเปลี่ยนจากอำเภอแม่จันมาเป็นกิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวงและยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวงตามลำดับ โดยบ้านสามแยกอีโก้ขึ้นเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านผาเคื่อ หมู่ที่ ๖ ต.แม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง และปี พ.ศ.๒๕๔๐ หมู่บ้านแม่สลองได้รับการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านทางการ บ้านสามแยกอีโก้จึงได้ขึ้นเป็นหมู่บ้านบริวารของหมู่บ้านแม่สลองโดยเปลี่ยนจากบ้านผาเคื่อ มาเป็นหมู่ที่ ๑๕ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และเมื่อเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ บ้านสามแยกอีโก้ได้รับการยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านทางการ เป็นหมู่ที่ ๒๔ ต.แม่สลองใน โดยมีนายปัญญา อยู่ลือ เป็นผู้ใหญ่บ้าน จนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.2552 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านสามแยกอำเภอกายใต้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ได้ส่งครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านสามแยกอำเภอกายใต้ ม.ศ. (ครูเสมา) เข้ามาทำการจัดการเรียนการสอนที่บ้านสามแยกอีโก้ หมู่ 24 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย เดิมทีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาบ้านสามแยกเป็นสถานที่ทำการของหมู่บ้าน เนื่องจากอยู่ใกล้ที่ทำการของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแม่ฟ้าหลวง ภูมิประเทศโดยทั่วไปของบ้านสามแยกเป็นภูเขาสลับซับซ้อนของเทือกเขาแดนลาวซึ่งกั้นระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า ด้านสภาพป่าไม้ในพื้นที่ได้รับการปลูกทดแทนให้พื้นที่ป่ากลับคืนมาอีกครั้งยังผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ขึ้น

อย่างไรก็ตามชุมชนบ้านสามแยกก็ยังประสบปัญหาอาทิ ไม่มีโฉนดที่ดิน ราคาเกษตรตกต่ำ มีการใช้สารเคมีสูง

7.บ้านสามัคคีเก่า

ตั้งอยู่หมู่ 13 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย เดิมที่บ้านสามัคคีเก่ามีถิ่นฐานอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนพม่า-ไทยมีอาชีพทำไร่ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และการค้าขายเล็กๆน้อยๆ เคลื่อนย้ายหมู่บ้านอยู่ในเขตพื้นที่คอยคองมาเรื่อยๆในปี พ.ศ.2475 มีผู้นำชื่อพญา ขาและ หรือ ค่องโซ้ย มาเยอะ ซึ่งได้รวบรวมราษฎรเผ่าอ่าข่าไปตั้งถิ่นฐานอยู่คอยม่อนอกัย ซึ่งห่างจากบ้านสามัคคีเก่าปัจจุบันประมาณ 3 กม. ทางทิศตะวันออก มีประมาณ 70 กว่าหลังคาเรือน ต่อมาเมื่อพญาขาและ (คำว่าขาและ เป็นภาษาพื้นเมืองเหนือ แปลว่า ขาไม่เท่ากันเวลาเดินจะเดินกะโพลกกะเพลก) ได้เสียชีวิตลง ก็เกิดการแย่งอำนาจจะตั้งตัวเป็นผู้นำหมู่บ้าน หมู่บ้านพญาขาและก็มีการแบ่งออก 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มหมู่บ้านพญาขาและหรือบ้านอีก้อแม่คำเดิม ซึ่งมีนายพิจอ จูเปาะ เป็นผู้นำหมู่บ้านต่อจากพญาขาและ กลุ่มที่ 2 นำโดยนายจะอี มาเยอะ หรือพญาจะอี(คำว่าพญาจะอี เป็นนามเรียกขานที่ทางราชการและชาวบ้านตั้งให้ซึ่งหมายถึง เป็นบุคคลที่มีความสามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชนเผ่าอ่าข่า และเป็นนักอนุรักษ์ป่าไม้ซึ่งทำให้ชาวบ้านมีความศรัทธาเลื่อมใส) ได้รวบรวมราษฎรประมาณ 35 หลังคาเรือน แยกออกมาจากหมู่บ้านพญาขาและเมื่อปี พ.ศ.2500 ทำการสร้างบ้านเรือนตั้งเป็นหมู่บ้าน ตั้งชื่อเป็นภาษาอ่าข่าชื่อว่า โลโวอ่าข่า หรือ จะอีข่าพู (ตั้งชื่อตามชื่อผู้นำหมู่บ้าน) ซึ่งในขณะนั้นในกลุ่มนี้ก็มี 3 ตระกูล ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีตระกูล มาเยอะ, จูเปาะ, จูต้อ ต่อมาในปี พ.ศ.2504 ตระกูลอยู่ลือก็ได้อพยพเข้ามาบ้านป่าซางนางเงินจำนวน 5 หลังคาเรือนสาเหตุที่ย้ายเข้าเนื่องในช่วงนั้นได้มีราษฎรมาอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก จึงได้แยกย้ายกันไป

อยู่ตามหมู่บ้านต่างๆทั้งหมด และต่อมาในปี พ.ศ.2507 ราษฎรบางส่วนย้ายออกไปอยู่อำเภอแม่สรวย ประมาณ 7 หลังคาเรือน สาเหตุที่ย้ายออกเนื่องจากการคมนาคมลำบาก พื้นที่ทำกินมีน้อยและแหล่งน้ำที่ใช้อุปโภค บริโภคไม่เพียงพอและในปี พ.ศ. 2508 ได้มีตระกูลอยู่ลือเข้ามาจากบ้านปางหนูนพัฒนาอีก 3 หลังคาเรือน เนื่องจากพื้นที่ทำกินได้เสื่อมโทรม

ต่อมาเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2509 ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ชื่อโรงเรียนศรีสมวงศ์ ทำการสร้างจนแล้วเสร็จ ในปี พ.ศ.2510 และในปี พ.ศ.2512 ก็มีตระกูล อาฮิ

และตระกูล แยมอ ได้ย้ายมาจากหมู่บ้านอาห่ายาว เป็นเทือกเขาที่อยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านสามัคคีใหม่ฝั่งขวาของแม่น้ำคำ ปัจจุบันไม่มีใครอยู่แล้ว ราษฎรบ้านอาห่ายาวอพยพมาอาศัยอยู่บ้านสามัคคีเก่า ประมาณ 7 หลังคาเรือน เนื่องจากถูกโจรปล้นทรัพย์สินของราษฎรในหมู่บ้าน ซึ่งทำให้บิดาของนายอาผ่า อาฮิ ถูกยิงเสียชีวิต ต่อมาในปี พ.ศ.2526 ได้มีตระกูลอยู่ลืออีกกลุ่มหนึ่ง ย้ายเข้ามาจากบ้านผาจี ประมาณ 4 หลังคาเรือน เนื่องจากนายอาลิม อยู่ลือ หรือนายทรงธรรม อยู่ลือ ได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และให้นายอานะ มาเยอะ และนายอาผ่า อาฮิ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และให้นายจะอีหรือพญาจะอี มาเยอะ เป็นผู้นำทางศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2513 ได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจาก “จะอีข้าพู” มาเป็น “สามัคคี” ในอดีตบ้านสามัคคีเป็นหมู่บ้านที่เริ่มมีประชากรเพิ่มมากขึ้นเป็นหมู่บ้านใหญ่ การทำมาหากินของราษฎรจึงเริ่มจะมีปัญหา มีพื้นที่ทำกินน้อยไม่เพียงพอ ทำให้ชาวบ้านกลุ่มหนึ่งมีความคิดที่จะย้ายไปอยู่ที่อื่นประกอบกับหมู่บ้านสามัคคีเก่าการเดินทางเข้าไปในเมืองเพื่อนำสินค้าทางการเกษตรของป่า นำออกไปขายลำบาก บางครั้งเกิดการเจ็บป่วยด้านโรคมลาเรียออกไปหาหมอลำบาก ทำให้เกิดการตายไปหลายคนในหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2520 นำโดยนายอาเกือ มาเยอะ และนายอานะ มาเยอะ ได้รวบรวมราษฎรได้ประมาณ 20 หลังคาเรือนขอแยกออกไปตั้งหมู่บ้านใหม่ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านสามัคคีเก่า ติดกับแม่น้ำคำ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำเลดี ความอุดมสมบูรณ์มีมากเหมาะกับการทำเกษตร ทำนา ทำไร่ และตั้งชื่อหมู่บ้าน”สามัคคีใหม่”ซึ่งก็นับว่าเป็นบ้านบวรารของบ้านสามัคคีเก่า ต่อมานายจะอี หรือพญาจะอี ก็ได้ย้ายไปอยู่ที่บ้านสามัคคีใหม่ทำให้ขาดผู้นำทางศาสนา จึงได้แต่งตั้งนาย อาชา อยู่ลือ เป็นผู้นำศาสนาแทนนายจะอี ในปี พ.ศ.2526 นายอาลิม อยู่ลือ ก็ได้ลาออกจากผู้ใหญ่บ้านและได้หนีออกจากหมู่บ้านสามัคคีเก่าไปอยู่ที่บ้านอื่น สาเหตุมีความประพฤติไม่ดี(เรื่องขู้สาว)ทำให้ราษฎรหมดความเลื่อมใสศรัทธา ทางฝ่ายปกครองก็ได้แต่งตั้งนายอาผ่า อาฮิ ผู้ช่วยขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่บ้านแทนและแต่งตั้งนายอาเกือ มาเยอะ อยู่บ้านสามัคคีใหม่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกับนายอานะ มาเยอะ ต่อมาในปี พ.ศ.2528 นายอาชา อยู่ลือ ผู้นำศาสนาได้เสียชีวิตลง จึงได้แต่งตั้งนายอาเปียง อยู่ลือ หรือนายอมร กันทรกิตติคุณ บุตรของนายอาชา อยู่ลือ เป็นผู้สืบทอดเป็นผู้นำศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ.2536 นายอาผ่า อาฮิ ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและได้แต่งตั้ง นายอาเปียง อยู่ลือ หรือนายอมร กันทรกิตติคุณ

จิ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านและในช่วงนี้ได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านถาวร เป็นหมู่ที่ 11 ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย และมีบ้านบริวารคือ บ้านห้วยปู้ใหม่ ต่อมานายอาเปียง ก็ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้นำศาสนา สาเหตุนายอาเปียง ลาออกจากตำแหน่งเพราะได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ในปี พ.ศ. 2538 และได้แต่งตั้งนายอย่าดี อยู่ลือ หรือนายสุเทพ อยู่ลือ เป็นผู้นำศาสนา ต่อมาในปี พ.ศ.2543 ได้เลือกนายฟิรศักดิ์ อยู่ลือ จิ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในปีพ.ศ.2547ก็ได้ลาออกจากผู้ใหญ่บ้านและได้ลงสมัครนายก อบต. จึงได้แต่งตั้งให้นายอาทร อยู่ลือ จิ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ในปีพ.ศ.2547-2551และต่อมาได้แต่งตั้งให้ นายอาจุ อาอิ จิ้นเป็นผู้ใหญ่บ้าน จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนครัวเรือน 65 หลังคาเรือน ชาย 390 คน หญิง 362 คน รวม 752 คน

8.บ้านปากกล้วย

ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ต.แม่ฟ้าหลวง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย แต่เดิมหมู่บ้าน อาข่าปากกล้วย ราษฎรมีถิ่นฐานอาศัยอยู่ประเทศพม่า เนื่องจากประเทศพม่าเกิดความไม่สงบ จึงได้ย้ายถิ่นฐานมาตั้งบริเวณที่ตั้งของทหารพราน บนอ่างน้ำปากกล้วย โดยมีนายโล๊ะชา อาอิกู เป็นผู้นำหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2493 ได้อพยพจากชายแดนไท-พม่า เพิ่มอีก 15 หลังคาเรือนช่วงนี้ได้เปลี่ยนผู้นำเป็นคนใหม่ คือนายก่อโล๊ะ อาอิ เป็นผู้นำคนที่ 2 ในปีพ.ศ.2496 ได้ย้ายหมู่บ้านจากเดิมไปอยู่ที่ บริษัท นวลติ ปัจจุบันและต่อมาในปีพ.ศ.2500 ได้ชาวบ้านย้ายมาอีก 8 หลังคาเรือน จากนั้นได้มีราษฎรเจ็บป่วยเป็นจำนวนมากจึงต้องทำกาย้ายหมู่บ้านใหม่อีกมาอยู่บริเวณใต้พระตำหนักขณะนั้นมีจำนวน 65 หลังคาเรือนต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำหมู่บ้านใหม่นายหล่อใจ ยาแบ่งกู ซึ่งผู้นำที่ถูกสอบสวนหลังจากนั้น จึงได้มีการเลือกตั้งผู้นำคนใหม่ได้แก่ นายอาแม ยาแบ่งกู ซึ่งเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมายในวันที่ 9 มีนาคม 2531 เป็นวันฤกษ์ดีของราษฎรบ้าน อาข่าปากกล้วยจึงได้ย้ายอีกครั้งหนึ่ง และในวันที่ 15 มีนาคม 2531 ได้เริ่มลงเสาเอกและได้ทำการสร้างบ้านหลังแรกของนายปรีชา พิมลสมบัติกิจ หัวหน้าฝ่ายพิธีกรรมประจำหมู่บ้านตามประเพณีที่สืบทอดมา และปัจจุบัน บ้านอาข่าปากกล้วย เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องตามกฎหมายและผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันคือนายพิชัย อภิสุนทรกุล มี จำนวนครัวเรือน 42 หลังคาเรือน ชาย 274 คน หญิง 287 คน รวม 561 คน

9.บ้านผาหมี

ประวัติ หมู่บ้านผาหมี ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย หมู่บ้านผาหมีเป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าอาข่าผาหมีมาอาศัยอยู่เป็นระยะเวลานานจนมีประวัติศาสตร์อันมากมายเกี่ยวกับหมู่บ้านผาหมีมีระยะทางห่างจากอำเภอแม่สายประมาณ 7-8 กิโลเมตรหมู่บ้านผาหมีตั้งอยู่บนเขาสลับซับซ้อนมีความสูงประมาณ 10,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลมีอากาศหนาวเย็นสบายตลอดทั้งปีมีทิวทัศน์ที่สวยงามตามธรรมชาติการคมนาคมสะดวกสบายมีอีกเส้นทางหนึ่งที่สามารถผ่านขึ้นไปพระธาตุคอยตุงและพระตำหนักคอยตุง เส้นทางนี้จะลัดเลาะไปตามแนวชายแดนไทยพม่าเป็นถนนลาดยางสามารถใช้สัญจรไปมาตลอดฤดูกาลในอดีตมีผู้นำคนแรกคือนายมนตรี พุกยาพันธ์ทวี เป็นผู้ใหญ่นายคนแรกอย่างเป็นทางการเล่าให้ฟังว่าเมื่อปี พ.ศ 2514-2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทำการเสด็จเยี่ยมราษฎรชาวบ้านผาหมีและได้พระราชทานเมล็ดพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ชนิดต่างๆ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ถั่วแดงถั่วดำเมล็ดพันธุ์กาแฟโรบัสต้า พันธุ์สัตว์ได้แก่ โค แกะ หมู และไก่สำหรับ พันธุ์กาแฟได้เปลี่ยนจากโรบัสต้าเป็นพันธุ์กาแฟอาราบิก้า เหตุจากต้นกาแฟโรบัสต้า มีต้นสูงยากต่อการเก็บเกี่ยวเมล็ดกาแฟจะเก็บยากมาก สำหรับพันธุ์กาแฟอาราบิก้า ต้นมีลักษณะเตี้ยทรงพุ่มเวลาเก็บผลผลิตจะเก็บง่ายอีกทั้งการดูแลรักษาไม่ยากมากนัก จากนั้นชาวบ้านก็มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน

อาชีพชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมได้แก่ปลูกกาแฟลิ้นจี่นอกจากนั้นเลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปขายและเพื่อบริโภคได้แก่ไก่หมูเหลือก็จำหน่ายรายได้จากการขายกาแฟและลิ้นจี่เป็นส่วนใหญ่

ศาสนาประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาดั้งเดิมมีพุทธศาสนาคริสต์บางส่วนไฟฟ้าในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน ประปาหมู่บ้านใช้ระบบประปาภูเขา มีโรงเรียน 1 โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 5 มีสถานอนามัยโรงพยาบาลสุขภาพตำบลบ้านผาหมี มีจำนวนประชากรชาย 237 คนหญิง /250คน มีจำนวนหลังคาเรือน 120 หลังคาเรือน
จำนวนประชากรทั้งหมด 487 คนผู้ใหญ่บ้านปัจจุบันชื่อนายชาญยุทธ์ รุ่งพิทยากุล

หมู่บ้านผาหมี ทิศเหนือติดต่อกับประเทศพม่า ทิศใต้ติดต่อกับบ้านป่าเหมือด ทิศตะวันออกติดกับอำเภอแม่สาย ทิศตะวันตกติดกับบ้านผาฮี้

10.บ้านจอบาเคา

หมู่บ้านจอบาเคา ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2510 อพยพมาจากหมู่บ้านผาแตก ต.ป่าเหมือด อ.แม่สาย จ.เชียงราย อพยพมาตั้งหมู่บ้านครั้งแรก จำนวน 25 หลังเรือนและต่อมาอพยพมาจากบ้านอ่าขาคอยสามปี บ้านบ่าอ่าข่าประเทศพม่า ละหลายหมู่บ้าน มาร่วมกันแล้ว จำนวน 50 หลังคาเรือน สาเหตุที่อพยพกันมาเนื่องจากบ้านผาแตกอยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า ทำให้เกิดการสู้รบกันระหว่างพม่า กับทหารชนกลุ่มน้อย(ขุนล่า) มีการปะทะกันบ่อยๆ บางครั้งก็จับผู้ชายไปเป็นลูกหาบในการขนส่งเสบียงอาหาร ให้กับทหารพม่าหรือบางครั้งก็ทหารชนกลุ่มน้อยบ้าง ทำให้ชาวบ้านเกิดผวาเป็นห่วงชีวิต และทรัพย์สินด้วย จึงปรึกษาทหารเรือกันระหว่างผู้นำกับคณะกรรมการในหมู่บ้าน จึงตัดสินใจอพยพมาตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านจอบาเคา โดยการนำของ -นายปู่แสนจีฟ้า ยอแจะ (ผู้นำหมู่บ้าน) -นายอาทูปเป่ ยอแจะ(รองผู้นำหมู่บ้าน) -นายอาสัว มาเยอะ (กรรมการหมู่บ้าน)นายอาด้อย ยอแจะ(หมอผี) บ้านจอบาเคาได้รับการยกฐานะเป็นหมู่บ้านทางการ เมื่อวันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2546 เป็นหมู่บ้านที่ 14 ต.แม่จัน อ.แม่จัน จ.เชียงราย ผู้ใหญ่ปัจจุบันคือนายอาจู ยอแจะ มีจำนวนครัวเรือน 120 หลังคาเรือน ชาย 362 คน หญิง 358 คน รวม 720 คน

11.บ้านดงมะตั้น

หมู่บ้านดงมะตั้น ตั้งอยู่หมู่ 6 ต.แม่ไร่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย ก่อตั้งมา 30 แล้วแต่เดิมนั้นอยู่ประเทศพม่ามาก่อนเข้ามาเมืองไทยสาเหตุเพราะในตอนนั้นบ้านเมืองพม่าวุ่นวาย มีสงครามการทำมาหากินลำบากจึงได้อพยพมาเมืองไทยตอนนั้นมาเพียงครอบครัวเดียวคือนายวัฒนา โฟมากู มีคนมาอยู่ก่อนแล้วมาอยู่แรกๆเช่าที่ของคนอื่นอยู่ทำอาชีพปลูกข้าว ข้าวโพด จิง กะหล่ำปลี และทำอาชีพรับจ้างคนอื่นจนมาเป็นที่เป็นของตนเอง ส่วนพืชผักเกษตรอื่นๆ ส่วนใหญ่แล้วปลูกไว้กินเอง ปัจจุบันบ้านดงมะตั้นนับถือศาสนาคริสต์ และพุทธ มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสมชาย อาจอ มีประชากรที่ค่อนข้างเยอะในชุมชน

12.บ้านป่าจู้

หมู่บ้านประจู่ ตั้งอยู่ที่ 13 ต.ป่าซาง อ.แม่จัน จ.เชียงราย บ้านประจู่ เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2506 โดยมีนายอาเบ๊ย เจต็อง และนาย อาไฮ้ เจต็อง เป็นพี่น้องในครอบครัวเดียวกันโดยเข้ามาพร้อมๆ กัน โดยเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกในบ้านประจู่มีทั้งหมดอยู่ที่ 7-10 หลังคาเรือนโดยเป็นการเริ่มต้น ก่อน จากนั้นก็ย้ายเข้ามาเรื่อยๆ จากชุมชนต่างๆ เช่นบ้านแสนใจและบ้านแสนสุขโดยเมื่อก่อนและมาเรื่อยจนถึงปัจจุบันโดยการนำของผู้นำคนแรกคือนาย บรรจง เจต็องหรือเรียกว่า อาเช เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านประจู่ ปัจจุบันมี นายวิรพล เลอเลิศวิจิตร เป็นผู้ใหญ่บ้าน

บ้านประจู่ มีจำนวนประชากรหมู่บ้านทั้งหมด 283 คน ชาย 140 คน หญิง 143 คน มี 109 หลังคาเรือน มีการปกครองใช้โครงสร้างแบบระบอบประชาธิปไตย คนในชุมชนอาชีพการเกษตรและรับจ้าง มีหน่วยงานรัฐ เอกชน และศาสนา เข้ามาทำงานในชุมชนมากขึ้น มีปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ประเพณี วัฒนธรรมสูญหาย สภาพที่อยู่ เป็นที่ราบภูเขาเตี้ย มีต้นไม้ป่าไม้ อยู่รอบหมู่บ้าน การคมนาคมสะดวกในการเดินทาง มีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านใหม่พัฒนา

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านแสนสุข ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ป่าเขา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านแม่สลองใน

ชุมชนประสบปัญหา คือ ที่ดินทำกิน ปัญหาราคาเกษตรตกต่ำ ปัญหาเอกสารสิทธิที่ดิน

13.บ้านอาผ่าพัฒนา

บ้านอาผ่าพัฒนา เดิมทีใช้ชื่อว่า บ้านคอยบ่อ 2 ชุมชนอยู่ในพื้นที่ป่าคอยบ่อ เมื่อปี 2539 ฝ่ายปกครองอำเภอเมือง ได้ทำการโยกย้ายชุมชนจากพื้นที่เดิม บริเวณป่าคอยบ่อ ลงมาอยู่ที่บ้านห้วยแม่ซ้าย เนื่องจากเห็นว่าหากอยู่ในพื้นที่ป่าจะทำลายต้นน้ำ และอาจมีปัญหากการปล้นจี้ นักท่องเที่ยวในสมัยนั้น ปัจจุบัน บ้านคอยบ่อ 2 ได้ถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็น บ้านอาผ่าพัฒนา ตามชื่อ

ผู้นำ เป็นหมู่บ้านบริวารของบ้านห้วยแม่ซ้าย หมู่ 11 ต.ห้วยแม่ซ้าย อ.เมือง จ.เชียงราย เป็นกลุ่มชนเผ่าอาข่า อยู่ได้ มีประชากรทั้งชายหญิง 201 คน

อาณาเขตติดต่อของชุมชน

ทิศเหนือ ติดกับ สำนักงานอุตสาหกรรมป่าไม้ แม่ยาว

ทิศใต้ ติดกับ พื้นที่ป่าชุมชนและที่ทำกิน ของบ้านรวมมิตร

ทิศตะวันออก ติดกับ หมู่บ้านเมียนห้วยแม่ซ้าย

ทิศตะวันตก ติดกับ ที่ทำกินและป่าชุมชนบ้านจะแล บ้านห้วยขม

เส้นทางคมนาคม เส้นทางสัญจรเข้าชุมชนบ้านอาผาพัฒนา เป็นถนนลูกลาดยาง มีความสะดวกสบายทุกฤดูกาล อยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอเมือง 18 กิโลเมตร

ระบบการปกครอง

ชุมชนมีการปกครองโดยใช้โครงสร้างประเพณีดั้งเดิมแบบอาข่า ซึ่งมี ตำแหน่ง “เจ้า มา” เป็นผู้นำทางวัฒนธรรมพิธีกรรมประเพณี และมีการใช้ระบบการปกครองทางการเมือง โดยแบ่งภารกิจบทบาทของคณะกรรมการตามโครงสร้างดั้งเดิมและทางการเมืองไว้อย่างชัดเจน

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ สัตว์ป่า และป่าไม้ ของพื้นที่อำเภอเมือง

ทรัพยากรดินและการถือครองสภาพดินของพื้นที่เป็นดินร่วนปนทราย และดินดำมีความเหมาะสมทางการเกษตร เป็นแนวราบลุ่มของแม่น้ำกก และ ลุ่มน้ำแม่ยาว ประชาชนของพื้นที่มีการจับจองที่ดิน แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ เพราะเนื่องจากอยู่ในเขตป่าสงวนและป่าอุทยานที่มีการประกาศเมื่อ พ.ศ. 2545 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ประชาชนในพื้นที่ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร เพาะปลูกพืชไร่ เลี้ยงสัตว์ทรัพยากรน้ำและการใช้ มีแม่น้ำหลักสำคัญคือลำน้ำแม่ยาว ซึ่งมีต้นน้ำจากป่าดอยบ่อ และไหลลงสู่แม่น้ำกก และแม่น้ำโขง โดยประชาชนส่วนใหญ่มีการใช้น้ำเพื่อการเกษตรทำนา และการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน

สัตว์ป่า

ในพื้นที่มีสัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์เล็ก อาทิเช่น ตัวนึ่ง แมวป่า ไก่ป่า หมูป่า เก้ง กระรอก นอกจากนี้ยังมีนกอีกประเภทต่างๆ หลายชนิด ประชาชนในพื้นที่มีการล่าเพื่อนำมาบริโภคเป็นอาหาร ตามประเพณีที่สืบสานมา

ทรัพยากรป่าไม้และปัญหา

ป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์พอควร เนื่องจากประชาชนในพื้นที่มีจำนวนน้อย แต่ปัญหาการลักลอบตัดไม้เพื่อใช้ในการขายก็ยังมี โดยเฉพาะคนพื้นราบเข้าไปตัดในกลางคืน

ตารางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่โครงการเขตอำเภอเมือง

เดือน	ประเภททรัพยากร
มกราคม	ดอกหญ้าไม้กวาด / ใบตอง / ผักกูด / ผักกุ่ม / ปลา
กุมภาพันธ์	ผักกูด / ผักกุ่ม ผักกูด
มีนาคม	} ผักกูด / ผักแดตะ / หน่อไร่ / ปลา / ใบตอง / ผักชะอม / กล้วยปลีป่า น้ำผึ้ง / ผักกูด / ปลา / ผักแดตะ / หน่อไร่ ปะตะปะเต๊ะ มะม่วง / น้ำผึ้ง / ผักกูด / ปลา / ผักแดตะ / หน่อไร่ / สัตว์ป่า(หมู, ไก่ป่า) / ตะ ปะตะเต๊ะ / ใบตอง
เมษายน	
พฤษภาคม	
มิถุนายน	มะไฟ / ปลา / ผักในป่าทุกชนิด / หน่อ / สัตว์ป่า
กรกฎาคม	} ข่า / ปลีกล้วย / น้ำผึ้ง / ผักกูด / ปลา / ผักในป่าแดตะ / หน่อไร่ / สัตว์ป่า / ปะ ปะเต๊ะ / ใบตอง
สิงหาคม	
กันยายน	
ตุลาคม	ข้าวไร่ / ผักในไร่ / ผลไม้ในไร่ / สัตว์ป่า
พฤศจิกายน	นวดข้าวไร่ / รับจ้างเกี่ยวข้าว
ธันวาคม	ดอกหญ้าไม้กวาด

14.บ้านปางกลาง .

หมู่บ้านปางกลางหมู่ 6 ต.แม่กรณ์ อ.เมือง จ.เชียงราย ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี 2531 มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่ปู้ฮ้องสาเหตุที่ย้ายมาเพราะโดนไฟบ้าน จึงได้ทำการย้ายมาอยู่ที่ปางกลางย้ายมาจำนวน 17 ครัวเรือน โดยมีผู้นำคือ นายเลจือ แปะแจ ตอนย้ายมาใหม่ๆ ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ขึ้นอยู่กับหมู่ 4 ต.แม่กรณ์ อ.เมือง จ.เชียงราย มีไฟฟ้าใช้เมื่อ เดือนธันวาคม พ.ศ.2558 ส่วนใหญ่แล้วมีอาชีพหลักคือปลูกข้าวโพดขาย มีการเกษตรอย่างอื่นคือปลูกข้าว ลินจี ปัจจุบันเริ่มมีปลูกสับปะรดบ้างแล้ว ปัจจุบันก็ยังคงเป็นหมู่บ้านที่ขึ้นอยู่กับหมู่ 4 ต.แม่กรณ์ อ.เมือง จ.เชียงราย มีผู้ดูแลความเรียบร้อยของหมู่บ้านคือนายมงคล วาณิชกิจอมร มีจำนวนครัวเรือน 32 ครัวเรือน ชาย 98 คน หญิง 120 คน รวม 218 คน

15.บ้านจะแล หมู่ 11 ต.แม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย

ชุมชนบ้านจะแลมีชนเผ่าอาข่าอยู่ 18 ครัวเรือนอาศัยอยู่ร่วมกันสองชนเผ่า คือเผ่าลาหู่ และอาข่าตนเองหมู่บ้านจะแลเริ่มแรกนั้นราษฎรได้มีถิ่นเดิมอยู่ที่พม่าได้ทำการอพยพมาประมาณปี 2530 ตอนแรกก่อนที่จะมาอยู่ในหมู่บ้านจะแลนั้นราษฎรบ้านจะแลได้อพยพเข้ามาพักที่คอยหัวแม่คำก่อนอยู่ที่นั่น 4 ปีแล้วหลังจากนั้นจึงได้อพยพเข้าที่บ้านจะแลปัจจุบันตอนนี้อพยพทั้งหมด 5 ครัวเรือน โดยมีผู้นำคือ นายอย่าดู มาเยอะ สาเหตุที่ย้ายมานั้นเพราะว่ามาหาที่ทำกินเพราะอยู่ที่พม่าตอนนั้นมีสงครามบ้านเมืองวุ่นวาย จึงได้อพยพเข้ามาในไทย ตอนที่ย้ายมานั้นมีชนเผ่าลาหู่อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ปัจจุบันมีชนเผ่าลาหู่อยู่ประมาณ 50 ครัวเรือน ปัจจุบันราษฎรเผ่าอาข่าบ้านจะแลโดยส่วนมากแล้วมีอาชีพ ปลูกสับปะรดอย่างเดียวไม่ทำนาข้าวซื้อกินเอง มีจำนวนครัวเรือน(อาข่า) 18 ครัวเรือน ชาย 30 คน หญิง 20 คน รวม 50 คน

16..บ้านแม่จันใต้

แม่จันใต้ ตั้งอยู่หมู่ 16 ต.ท่าก้อ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ในระดับความสูง ประมาณ 1,350-1,400 ม. ล้อมรอบด้วยป่าเขาที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณนานาชนิดและสัตว์ป่า ประกอบอาชีพการเกษตรปลูกผลไม้เมืองหนาวเป็นหลัก ที่ปลูกมากที่สุดคือ กาแฟ และได้รับรางวัลระดับโลกสองปีซ้อน ชาวแม่จันใต้เป็นกลุ่มอ่าข่าพหุมี นับถือบรรพบุรุษดั้งเดิม ส่วนการศึกษาที่ผ่านมา ทางสมาคมฯอ่าข่าได้จัดครูเข้าไปทำการสอนภาษาและประสบการณ์ให้แก่เด็กและผู้ใหญ่ทั่วไป ในปัจจุบันเด็กๆลงมาเรียนห้วยน้ำขุ่นวิทยาเด็กๆได้เรียนภาษาจีนด้วย

ปัจจุบันมีจำนวน 34 หลังคาเรือน ชาย 103 คน หญิง 107 คน รวม 210 คน ยังคงประเพณีวัฒนธรรมอ่าข่าเดิม มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

ภาพรวมสภาพปัญหาของพื้นที่เป้าหมายโครงการวิจัย

เนื่องจากพื้นที่วิจัย เป็นชุมชนอ่าข่าที่ถูกเลือกมาศึกษารวบรวมข้อมูล จากเขตอำเภอแม่สรวย เมือง แม่จัน แม่สาย แม่ฟ้าหลวง พบปัญหาที่มีความหลากหลายหลายประการ ทางโครงการจึงได้ ทำการสรุปรวบรวมปัญหาต่างๆ ซึ่งสามารถแยกแยะออกได้ ดังนี้คือ

ปัญหาสุขภาพะ ปัญหายาเสพติดในชุมชน

ความยากจน ทำให้วิถีการบริโภคเปลี่ยนแปลง ไม่พอกิน เลือกลำไม่ได้ เพราะชีวิตต้องแข่งขันกับเวลา ชุมชนอ่าข่ามีการซื้ออาหารจากตลาดเคลื่อนที่(รถพุ่มพวง) มารับประทานในครอบครัวอยู่สูง จากการวิจัยพบว่าชุมชนอ่าข่าทุกบ้านในพื้นที่วิจัย จะมีรถมาจำหน่ายอาหารสำเร็จรูป ซึ่งปรุงมาจากเมืองมาขายทุก 3 เวลา ซึ่งอาหารไม่อาจคำนึงถึงความสะอาด ปรุงอาหารที่ใช้วัตถุดิบปรุงรส มีปัญหาต่อสุขภาพ เช่น สารโมโนโซเดียมกลูตาเมต สารกันบูด สารเหล่านี้เมื่อเข้าสู่ร่างกายจะก่อให้เกิดโรคร้ายได้ นอกจากนี้ภาวะค่านิยมดื่มสุรา บุหรี่ เป็นปัญหาที่น่าห่วง และประเด็นยาเสพติด ปัจจุบันได้ขยายเข้าสู่ชุมชนอ่าข่าทุกพื้นที่ เป็นปัญหาที่มีผลต่อระบบสาธารณสุข สุขภาพอย่างมาก

ปัญหาการศึกษาอำเภอ

การศึกษาเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของประชาชน ในการพัฒนาประเทศเป็นรากฐานของการนำไปสู่ ได้รับสิทธิอย่าเท่าเทียม จากข้อมูลการวิจัยในพื้นที่เป้าหมายพบว่าระบบการศึกษา ที่มีมิติเน้นการสอนความรู้ของสังคมเมืองด้านเดียว ที่จะทำให้อำเภอต้องกลืนเป็นคนไทย อันเป็นแนวคิดการสอน ของสถานศึกษาในพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ซึ่งปัจจุบันนโยบายพัฒนาการศึกษาของประเทศไทยได้ถูกพัฒนาในรูปแบบต่างๆ เพิ่มมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันเด็กอำเภอ ที่อาศัยอยู่ชุมชน ยังคงประสบปัญหา เพราะ ความจน ความไม่เท่าทันสื่อ ความแตกต่างภาษา วิถีชีวิต ส่งผลให้เด็ก 60 % ไร้ทิศทางรับการศึกษาที่มีคุณภาพจากสถานศึกษา ส่งผลให้เด็ก เยาวชน ได้รับผลกระทบ ไม่สามารถเอาตัวรอดได้

ปัญหาเด็กท้องในวัยเรียน

จากการสำรวจชุมชนเป้าหมาย ของโครงการ วิจัยในพื้นที่ดำเนินการ โดยกลุ่มพื้นที่พิเศษ เฉพาะคือ บ้านผาหมี แสนใจพัฒนา สามแยกอำเภอ อำเภอพัฒนา แม่จันใต้ พบปัญหาเด็กท้องและทำแท้ง อายุระหว่าง 12 – 18 ปี มีเด็กท้องคลอดโดยไม่มีพ่อ จำนวน 3 คน และเด็กท้องไม่เปิดเผยไปสู่การทำแท้งอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งสถานการณ์เด็กท้อง เป็นปัญหาต่อระบบสุขภาพของชนเผ่าอำเภอและสังคม

ปัญหาอำเภอมีก่านิยมบริโภควัตถุสิ้นเปลือง

ไม่อาจปฏิเสธได้เรื่องการใช้โทรศัพท์มือถือ ของคนรุ่นใหม่และทุกวัย เพื่อการสื่อสาร ทั้งใช้ประโยชน์ส่วนตัวหรือใช้เล่นแชร์ส่งข่าวไร้สาระ จากตัวอย่างสถิติ จำนวนข้อมูล 100 คน พบว่า ร้อยละ 75 เปอร์เซ็นในชุมชนใช้โทรศัพท์ นอกจากนี้ค่านิยมใช้รถมอเตอร์ไซด์ หรือแม้แต่รถยนต์ ก็ยังเป็นเป้าหมายของคนอำเภอในพื้นที่วิจัย ซึ่งสร้างปัญหาการใช้ทรัพยากรเงิน และมีหนี้สินของครอบครัวโดยการกู้ยืมของกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ส่งผลให้

งที่รัฐบาลส่งเสริมสร้างปัญหาการก่อหนี้ที่ไม่เกิดประโยชน์ สร้างปัญหาสุขภาพจิต และปัญหาสังคมอื่นๆ

ปัญหาสถานะบุคคล และมีการละเมิดสิทธิ

พื้นที่วิจัยอำเภอหลายคน ยังมีปัญหาไม่มีสัญชาติ แม้นโยบายรัฐมีมติในการให้สถานะและฝ่ายปกครองได้ดำเนินการมาทุกระยะ ในการพิจารณาให้สัญชาติ เนื่องจากในขั้นตอนการปฏิบัติเกิดความซับซ้อน ความขัดแย้งของกฎหมายสัญชาติ ระเบียบต่างๆ รวมทั้งคำประกาศของราชการ และปัญหาอุปสรรค ทำให้อำเภอพื้นที่วิจัย ได้รับผลกระทบโดยตรง โดยไม่ได้รับสิทธิตามหลักบริการของรัฐ

ปัญหาแรงงานอำเภอ

เหตุการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานเกิดขึ้นทุกพื้นที่ในชุมชนอำเภอ โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภายในประเทศสู่ระดับต่างประเทศ เนื่องจากปัญหาที่ทำกินน้อย ลงทุนสูง ด้วยเหตุนี้ชุมชนพื้นที่วิจัย ร้อยละ 70 % ทุกหมู่บ้าน มารับจ้างก่อสร้าง ใฝ่สวนเกษตร อยู่ร้านอาหาร ปั่นน้ำมัน ร้านคาราโอเกะ บริษัททำความสะอาด เป็นสถานที่หลายครอบครัวทั้งเด็กผู้ใหญ่ มาใช้เป็นสถานที่ทำงาน ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ทำให้เกิดปัญหาการดูแลรักษาสุขภาพไม่ เป็นไปตามหลักของสังคมที่มีรายได้พอเพียง เพราะต้องสู้กับเวลาเกิดผลสุขภาพร่างกายเจ็บป่วยสูงในกลุ่มแรงงานและเด็กผู้ติดตาม

ปัญหาภาระหนี้สิน

ความยากจนของครอบครัวอำเภอ ข้าวไม่พอกิน รายจ่ายเยอะ ขาดที่ทำกิน ความรู้รายได้-รายจ่ายไม่สมดุล ครอบครัวคิดหนี้สิน ทำให้อำเภอร้อยละ 85 % เป็นหนี้สิน ที่สำคัญภาระนี้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะปัญหาค่าจ้างต่ำ ขาดการศึกษา ขาดสถานะบุคคล ขาดทักษะความรู้ ทำให้ชุมชนพื้นที่เป้าหมายได้รับผลกระทบ ต้องแบกรับปัญหาหนี้ตลอด

ความเสื่อมโทรมทรัพยากร

ในอดีตการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอำเภอ ป่า ถือเป็นแหล่งอาหารเป็นตลาดธรรมชาติของทุกคนแต่ปัญหาความเสื่อมโทรมธรรมชาติ และภัยพิบัติ ได้ทยอยเกิดขึ้นทวีความรุนแรงทุกๆ วัน เช่น ปัญหาความแห้งแล้ง ปัญหาควันไฟ แผ่นดินถล่ม น้ำท่วม พันธุ์พืชเพาะปลูกไม่ขึ้น

ตารางวิเคราะห์สรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับอำเภอโดยเฉพาะกลุ่มเด็ก/สตรี

ปัญหา	ผลกระทบเด็ก/สตรี
ปัญหาสุขภาพะ ปัญหายาเสพติดในชุมชน	-เด็กร่างกายอ่อนแอ -เสียอิสรภาพเมื่อถูกจับ -เสียอนาคต ชื่อเสียง -เสียเงินทอง -มีการแสวงหาประโยชน์จากเด็ก โดยให้เด็กเป็นผู้ค้ายา
ปัญหาการศึกษาอำเภอ	-คุณภาพชีวิตไม่ดี -ไม่มีอาชีพรองรับ -มีความรู้ไม่แน่น -ไม่เท่าทันสังคม
ปัญหาเด็กท้องในวัยเรียน	-เด็กเรียนไม่จบ -สุขภาพเด็กอ่อน/แม่เด็กเจ็บป่วย ทั้งร่างกายจิตใจ -แม่เด็กอายุ อยู่ชุมชนถูกนินทา ต้องออกนอกหมู่บ้าน -ชุมชนไม่ยอมรับ -ภาระและรายจ่ายสูง ยากจน -ขาดความมั่นคงในชีวิตเด็กอ่อนและแม่เด็ก -ผิดกฎหมาย เด็กถูกทำแท้ง เสียชีวิตละเมิดชีวิตเด็ก -ผิดศีลธรรม ตัดชีวิตมนุษย์ -ผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพ -เป็นปมด้อย
ปัญหาอำเภอมีค่านิยมบริโภควัตถุดิบเปลี่ยน	-เพิ่มค่าใช้จ่ายครอบครัว -มีการหารายได้โดยการค้าขายเสพติดเพื่อสนองตอบสิ่งต้องการ -ละเมิดสิทธิผู้บริโภคโดยใช้สื่อโทรศัพท์โฆษณา สื่อลามก -ค่านิยมแฟชั่นใช้โทรศัพท์และเกิดอาชญากรรม -ติดเกมส์ ขาดความสนใจในการเรียนของเด็ก
	-ปัญหาสุขภาพ ไม่สนใจสมาชิกครอบครัว เอาแต่ใจตนเอง -ก่อเกิดอาชญากรรม ดิฉัน -แหล่งมั่วสุม เกมส์ หนังสือ
ปัญหาสถานะบุคคล และมี	-ขาดสิทธิเข้ารับบริการจากรัฐ -เดินทางออกนอกพื้นที่ไม่ได้

การละเมิดสิทธิ	-ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง –ไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สิน -ถูกละเมิดสิทธิบ่อย (ค่าจ้างต่ำ/ไร้ศักดิ์ศรี /ทำสัญญานิติกรรมไม่ได้)
ปัญหาแรงงานอ่าว	-ทำงานเลี้ยงอันตราย -เกิดอาชญากรรม –ค่าแรงต่ำ –เด็กผู้ใช้แรงงานไม่ได้รับการพัฒนา –เสี่ยงต่อการค้ามนุษย์ -มีการค้าแรงงานเถื่อน
ปัญหาภาระหนี้สิน	-ครอบครัวยากจนเพราะติดหนี้ -เด็กเป็นหนี้สินตั้งแต่วัยเรียน -ขาดความอบอุ่นของครอบครัว -ทำร้ายร่างกายเพราะทวงหนี้ -ขาดศักดิ์ศรี -ติดยาเสพติดเพราะเครียด -จนซ้ำซาก
ความเสื่อมโทรมทรัพยากร	-ชุมชนขาดอาหาร -เด็กขาดการเรียนรู้ความหลากหลายธรรมชาติ -เกิดปัญหาโรคภัยและผลกระทบการดำรงชีวิต –ระบบสวัสดิการไม่ฉลาด -ขาดแหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ

บทที่ 3 กระบวนการวิจัยโครงการ

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยของโครงการเป็นไปตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์และ
วิสัยทัศน์ของโครงการวิจัย ทุกระยะ โครงการวิจัยสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถี
วัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหางานวิจัย เพื่อจะนำ
ผลงานวิจัยไปพัฒนาระบบสุขภาวะ ซึ่งมีขอบเขตเรื่องเนื้อหาจากโครงการย่อย 3 โครงการ คือ

- 1)-โครงการวิจัย พื้นที่ดีมีดี เครื่องดนตรีแคน ไร่จักสาน พื้นบ้านอำเภอสู่การพัฒนา
สร้างความรู้ อัตลักษณ์ที่ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอำเภอ
 - 2)-โครงการวิจัย การศึกษาฟื้นฟูคุณค่าและความหมายของลานวัฒนธรรมวิถีชุมชนอำเภอ
 - 3)-โครงการวิจัย ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภอ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภอ
- ครอบคลุมประเด็นเนื้อหาต่างๆ ของการทำวิจัย กล่าวคือ

ก)-ความรู้พื้นบ้านของชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย....ระบบการดูแล
รักษาสุขภาพหมอพื้นบ้านอำเภอ (พืชสมุนไพร+ธาตุวัตถุ, หมอจิตบำบัด ,กายภาคบำบัด ,
พิธีกรรมบำบัด ,คาถาบำบัด , ความเชื่อ ,โรคร้ายไข้เจ็บ ,ประสบการณ์รักษาโรคเฉพาะ
ด้านหมออำเภอ) / อาหาร , บทเพลง-นิทาน,การเดินทาง, ศิลปหัตถกรรมเครื่องแต่งกาย,
เครื่องเล่นพื้นบ้าน / การตีมีด,ทำแคน,เครื่องเงิน

ข)-ประวัติศาสตร์ รากเหง้าและพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของชาติพันธุ์อำเภอใน
ประเทศไทย (ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน)

ค)-การประมวลวิเคราะห์ ข้อมูลความรู้ จัดชุดความรู้โครงการวิจัยย่อยทั้งหมด เพื่อจัดทำ
เอกสาร ต้นฉบับใช้ในการพัฒนา สืบสาน เผยแพร่

ง)-ลานวัฒนธรรม (บทบาทลานวัฒนธรรม,ความหมายลาน,ประเภทลาน,แนวทางฟื้นฟู)

จ)-พัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ศูนย์ตีมีด เครื่องดนตรีแคน เครื่องเงิน แหล่งความหลากหลาย
พืชพื้นบ้านสมุนไพร)

ฉ)-หารูปธรรม พัฒนาระบบสุขภาวะสถานบันการแพทย์พื้นบ้านวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า
อำเภอ จังหวัดเชียงราย+ลุ่มน้ำแม่ใจ

ข)-การเชื่อมโยงสร้างเครือข่ายอำเภอเพื่อการแลกเปลี่ยน สร้างสรรค์ชาติพันธุ์อำเภอเขตลุ่ม
น้ำแม่ โขงจีน ลาว พม่า ไทย

ระยะเวลาการวิจัย

มีนาคม 2559 – พฤษภาคม 2560 รวมเป็นเวลา 15 เดือน (ได้ทำหนังสือขยับระยะเวลา
งานวิจัย)

คณะผู้วิจัย

นายไกรสิทธิ์	สิทธิโชค	หัวหน้าโครงการ/นักวิจัย
ผศ.ประทัย	พิริยะสุรวงศ์	นักวิจัย
นางสาวอัญชิตา	มาเยอ	นักวิจัย
นายพิทพงศ์	สะโง่	นักวิจัย
นายธนพล	เหมอมือ	นักวิจัย
นายภูมิรินทร์	อยู่ถือ	นักวิจัย

แผนการวิจัยและวิธีการวิจัย

โครงการวิจัยสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัดเชียงราย ได้ดำเนินการทำวิจัยโดยมีรายละเอียดขั้นตอนการทำตามตารางกล่าวคือ

กิจกรรมวิจัย	วัตถุประสงค์ กิจกรรม	กระบวนการ/วิธีการวิจัย ที่ได้ ดำเนินการ	ผลได้รับ	ระยะเวลา
ระยะที่ 1 การศึกษาวิจัยรวบรวม ความรู้ ประมวลชุดความรู้				
1.1 อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย จำนวน 4 ประเด็น 4 ครั้ง ได้แก่ <u>ครั้งที่ 1</u>)- แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น , การบริหารจัดการงบประมาณ โครงการและเครื่องมือการเก็บข้อมูล <u>ครั้งที่ 2</u>)-การวิเคราะห์ข้อมูล <u>ครั้งที่ 3</u>)-อบรมเขียนรายงาน ความก้าวหน้า <u>ครั้งที่ 4</u>)-อบรมเขียนรายงานฉบับ สมบูรณ์	เพิ่มความรู้แนวคิด การวิจัยท้องถิ่น สร้างทายาทคนวิจัย รุ่นใหม่อ่าข่า จาก โครงการย่อยของ ชุดโครงการ	<u>ครั้งที่ 1</u> -อบรมแนวคิดงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น, การบริหารจัดการ งบประมาณโครงการและเครื่องมือ การเก็บข้อมูล -ทีมวิจัยชุดหนุน ติดตาม ได้วางแผน วัตถุประสงค์ การจัดอบรม กำหนดกลุ่มคนเป้าหมาย สถานที่ เวลา และแบ่งหน้าที่การดำเนิน ฝึกอบรมเป็น -ประสานวิทยากร สกว.เพื่อติดต่อ	<u>ครั้งที่ 1</u> -ทีมวิจัย 21 คน มีความรู้ และเข้าใจการทำวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูล พร้อมไปทำตาม แผนงานของชุด โครงการย่อยได้ -คณะทีมวิจัยชุด โครงการย่อย มีแผนและ มีตารางปฏิบัติงานวิจัย	2 วัน

		ความคิด ความรู้งานวิจัยท้องถิ่น -จัดอบรมเติมความรู้แนวคิดวิจัยท้องถิ่น กรอบเนื้อหาวิจัย บทบาทหน้าที่ กำหนดตารางแผนงานปฏิบัติ สร้างเครื่องมือเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม เพิ่มทักษะการเขียน วิธีรวบรวมความรู้ เทคนิคใช้เทคโนโลยี ให้ นักวิจัยชุดโครงการย่อยโดยทีมพี่เลี้ยง สกว. ณ บ้านพักแม่จัน เชียงราย <u>ครั้งที่ 2)-การวิเคราะห์ข้อมูล</u> -ทีมวิจัยหนุนได้รวบรวมข้อมูลดิบของชุดโครงการเบื้องต้น 3 โครงการ ภายหลังเก็บข้อมูลได้ผ่าน 3 เดือน -จัดสถานที่วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน ศูนย์ศึกษาสุขภาพทางเลือกอำเภอ-ฮาหนี่ แสนใจ -ประสานผู้รู้ และผู้ให้ข้อมูล อำเภอมา รับฟังข้อนำเสนอของแต่โครงการ	ในชุมชน -มีรูปแบบการรวบรวมข้อมูลของนักวิจัย ครั้งที่ 2 -ทีมวิจัยรู้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่รวบรวมได้ของโครงการตนเองทั้ง 2 ระดับ -มีเอกสารร่างข้อมูลเพื่อทำรายงาน -ข้อมูลที่รวบรวมได้เป็น	1 วัน
--	--	--	---	-------

		เป็นลักษณะ Focus group -ให้ตัวแทนชุดโครงการนำโดยหัวหน้าโครงการนำเสนอเนื้อหาข้อมูลที่รวบรวมได้ เสนอในเวทีเสนอเนื้อหาของข้อมูลที่รวบรวมทุกประเด็นของแต่ละโครงการ และทีมชุดโครงการหนุนและวิทยากรจากผู้รู้ให้ข้อเสนอ แนะนำเพิ่มเติม ให้เสนอปัญหา อุปสรรค ของงานวิจัย -นำกลับไปแก้ไขศึกษาเพิ่มเติม การทำเวทีวิเคราะห์ ทำ 2 ลักษณะคือ เวทีเล็กแต่ละโครงการและเวทีใหญ่รวม <u>ครั้งที่ 3)-อบรมเขียนรายงาน</u> ความก้าวหน้า --ก่อนการทำรายงานความก้าวหน้าให้ผู้สนับสนุน(สกว.) ได้จัดการอบรมความรู้การเขียนรายงานให้ชุดโครงการย่อยจำนวน 1 ครั้ง โดยใช้	ต้นฉบับในการแก้ไขปรับปรุง -มีเอกสารที่ถูกต้องจากทำวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนงานพัฒนาในชุมชน -เจ้าหน้าที่ชุดวิจัยโครงการเข้าใจความสำคัญในการทำรายงาน	1 วัน
--	--	--	--	-------

		เอกสารสนับสนุนจาก สกว ชุุดการทำ รายงานเป็น Power point ให้ความรู้ กับกับทีมวิจัยชุมชน และแจกเอกสาร เพื่อให้เกิดการทำรายงานตามแนวทาง ที่กำหนด -กำหนดให้เวลา 15 วัน ในการทำราย ความก้าวหน้าโดยทีมวิจัยหนุน ได้ ช่วยเหลือในกระบวนการทำรายงาน เพื่อส่งรายงานให้ สกว ตาม กำหนดการ <u>ครั้งที่ 4</u>)-อบรมเขียนรายงานฉบับ สมบูรณ์ -ทบทวนผลการทำวิจัยที่รวบรวม ข้อมูลจากชุมชนได้ -ให้ชุดโครงการกำหนดวันเวลา สถานที่ -เตรียมเอกสารการทำรายงานฉบับ สมบูรณ์ชุด Power point -ทำการอบรมโดทีมชุดโครงการ เป็น	-เกิดเอกสารรายงานตาม แบบฟอร์มของ สกว. -สามารถทำรายงานตาม เนื้อหาผลงานที่เกิดขึ้น จากการวิจัย -ส่งรายงานได้ตามแผน ให้ผู้สนับสนุน ครั้งที่ 4 -หัวหน้าโครงการและ ทีมวิจัยชุดโครงการ สามารถทำรายงานได้ เอง -ชุดโครงการมีเอกสาร ทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ได้เอง	1 วัน
--	--	--	---	-------

		เวลา 1 วัน ที่สำนักงานสมาคมอำเภอ เชียงราย		
1.2 สนับสนุนการรวบรวมความรู้	ให้ 3 โครงการย่อย มีการรวบรวม ข้อมูล อย่างเป็น ระบบตามแผนงาน และวัตถุประสงค์ โครงการ	-ชุดทีมวิจัยหนุน ได้ติดตามเข้าไปใน พื้นที่ชุมชน ของ 3 โครงการ โดยมี การกำหนดตารางในการเข้าไป เพื่อ ช่วยเหลือกระบวนการเก็บข้อมูล โดย มีการ แนะนำผู้รู้ บริบทพื้นที่วิจัยให้ ทีมชุดโครงการวิจัย -มีการจัดประชุมในพื้นที่เฉพาะทีม วิจัย เพื่อหนุนช่วยวิธีการเก็บรวบรวม ข้อมูลตามหัวข้องานวิจัยของแต่ละ โครงการ -สนับสนุนสื่อบันทึกข้อมูล มีเครื่อง วิดีโอ กล้องถ่ายรูปจากส่วนกลางให้ทีม วิจัยชุมชนทุกโครงการ -ออกแบบคำถามการรวบรวมข้อมูล เพื่อนักวิจัยชุดโครงการสามารถตั้ง คำถาม เพื่อการบันทึกเนื้อหาให้ตรง กับหลักเป้าหมายของโครงการ	-โครงการวิจัยทั้งหมด ในพื้นที่เป้าหมาย 3 โครงการสามารถ รวบรวมข้อมูลได้ -มีข้อมูลดิบเพื่อทำเวที วิเคราะห์ข้อมูล -นักวิจัยได้ประสบการณ์ รวบรวมข้อมูลเพื่อมา บันทึกเขียนใน เอกสารรายงาน -ข้อมูลสามารถนำไปทำ เอกสารงานสื่อสร้าง ความรู้ได้	9 เดือน

		-ช่วยทบทวนคำถามวิจัย และ สนับสนุนการรวบรวมความรู้ ออกแบบวิธีเก็บข้อมูล และประสาน พื้นที่สร้างความร่วมมือของชุมชน เป้าหมาย		
1.4-ติดตาม-ประชุมประจำเดือนทีม วิจัย	ทราบความก้าวหน้า การวิจัยแต่ละเดือน ทบทวนจุดประสงค์ และติดตามปัญหา อุปสรรคของ งานวิจัย	-โครงการได้มีกิจกรรมเพื่อติดตาม ความก้าวหน้าโดยมีวิธีการทำวิจัยคือ ตามคือ -จัดเวทีประชุม ทบทวนทุกเดือน ณ ที่ ทำการสมาคมอำเภอ สาขาเชียงราย -ติดตามในพื้นที่ปฏิบัติงานและสังเกต การทำกิจกรรมของทีมวิจัย	-แก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ เกิดขึ้นในระหว่าง งานวิจัย -สามารถรวบรวม เอกสารผลงานวิจัยเป็น รายเดือนได้ -ติดตามแผนงานตามที่ โครงการระบุได้	มีนาคม 2559 – ตุลาคม 2560
1.5- สํารวจหา ผู้รู้ ปราชญ์ หมอ พื้นบ้าน เรียนรู้เจาะลึกความรู้ นำมา ทำระบบข้อมูลแต่ละด้าน และแผนที่ ส่วนกลาง(ปฏิทิน)	-ทำรายชื่อผู้รู้ความ เชี่ยวชาญแต่ละด้าน วิชาเชื่อมโยง -มีชุดเอกสารกลาง และทำเนียบผู้รู้	-ให้ชุดโครงการย่อยดำเนินการโครง สำรวจหาผู้รู้ชุมชน -ทำทำเนียบสมาชิกเครือข่ายผู้รู้ ปราชญ์ เชื่อมโยงในการเรียนรู้	-มีทำเนียบผู้รู้อำเภอ -เกิดเครือข่ายทำงานวิจัย โครงการย่อยของชุมชน -นำไปวางแผนพัฒนา -มีการเชื่อมโยงผู้รู้และ	12 เดือน

			การสื่อสารที่รวดเร็วขึ้น	
ระยะที่ 2 การทดลอง สืบทอด สืบ สาน				พฤศจิกายน 2559 –ตุลาคม 2560
จัดต้นแบบพื้นที่เรียนรู้และปฏิบัติหา รูปธรรม				
2.1-ส่งเสริมสนับสนุน ติดตาม โครงการย่อย ในการทำต้นแบบพื้นที่ เรียนรู้ ปฏิบัติในระดับชุมชน	-หนุนให้เกิด ประสิทธิภาพการ ใช้ประโยชน์จาก งานวิจัย ให้เกิดการเรียนรู้ เผยแพร่ สืบสานใน ชุมชนเป้าหมาย	-ค้นหาผู้เชี่ยวชาญที่จะทำต้นแบบของ ผู้รู้ เพื่อทำตามต้นแบบ -ทำต้นแบบ ร่วมกับครอบครัว ชุมชน นักวิจัยโครงการย่อย 3 โครงการ -นำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่บันทึกไว้ เป็น รายลักษณ์อักษร นำไปเผยแพร่พื้นที่ เป้าหมาย	-มีต้นแบบ ของทั้ง 3 โครงการในพื้นที่ -มีแหล่งเรียนรู้จาก งานวิจัยในพื้นที่ชุมชน	พฤศจิกายน 2559 –ตุลาคม 2560
2.2-ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติระดับ เครือข่าย (ชุมชน+ในเขตเมือง)	เป็นศูนย์สาธิต ทดลองแลกเปลี่ยน ผลงานวิจัยระดับ	-โครงการร่วมกับเครือข่ายชุมชนพื้นที่ วิจัย จัดเวทีเรียนรู้ สาธิต 4 ครั้ง โดย จัดครั้งละ 2 วันที่ ที่ศูนย์ศึกษาสุขภาพ	-เกิดพื้นที่รูปธรรม งานวิจัยสามารถนำไป พัฒนาขับเคลื่อนงาน	พฤศจิกายน 2559 –ตุลาคม 2560

	เครือข่าย อำเภอ นานาชาติลุ่มน้ำแม่ โขงและการเผยแพร่ สู่สังคมภายนอก	ทางเลือกอำเภอสาเหนี้ แสนใจ และที่ สมาคมอำเภอเชียงรายจำนวน 1 ครั้ง รวมเป็น 5 ครั้ง	ด้านสุขภาวะและ วัฒนธรรมพื้นฟู วิถี วัฒนธรรม ในระดับ เครือข่ายอำเภอได้	
2.3-เวทีประสาน-เชื่อมโยงความรู้ งานวิจัยเครือข่ายชาติพันธุ์อำเภอ-ลุ่ม น้ำแม่โขง (มหกรรมอำเภามีสุข)	แลกเปลี่ยนความรู้ การดูแลระบบสุข ภาวะ วิถี วัฒนธรรมชนเผ่าอ่า ข้า เขตลุ่มน้ำแม่โขง	-จัดงานมหกรรมอาหารครั้งที่ 1 จัดที่ โรงเรียนคอยแสนใจ บ้านแสนใจ พัฒนาระหว่างวันที่ 28-31 สิงหาคม 2560 ครั้งที่ 2 จัดที่ สมาคมอำเภอ เชียงราย เมื่อ 14-16 กันยายน 2560 โดยมีการเตรียมสถานที่ นำเสนอ ผลงานวิจัยทำนิทรรศการ การ ทำอาหาร บทเพลง และการแสดง ลานวัฒนธรรมอำเภอ โดยมีผู้แทนอำเภอ จาก จีน ลาว พม่า ไทย เข้าร่วมเป็น จำนวนมาก	-เกิดเครือข่ายอำเภอลุ่มน้ำ แม่โขงในนามเครือข่าย วัฒนธรรมมหาวิทยาลัย ชนเผ่าอำเภอ -ผลงานวิจัยนำไปสู่การ ระบบการพัฒนาอำเภอ เช่นด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอ ด้านสุขภาพ อำเภอโฮย่า (รพ.อำเภอ) ด้าน สิ่งแวดล้อม โรงเรียนป่า ไม้ชุมชนอำเภอ ด้านศิลปะ (ร้านอาหาร “อำเภอพู อำเภอจ๊า) เป็น ต้น	4 วัน

			-เกิดหลักสูตรการเรียนการสอนอำเภำ 2 คณะใหญ่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิชาการสุขภาวะวัฒนธรรมอำเภำ	
ระยะที่ 3 ขยายผล ต่อยอดพัฒนาสร้างเศรษฐกิจรายได้สู่ชุมชน				พฤศจิกายน 2559 – ตุลาคม 2560
3.1-ถอดบทเรียนชุดความรู้โครงการงานวิจัย	-นำความรู้จากงานวิจัยไปแก้ปัญหาาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรม -แสวงหาแนวทางต่อยอดขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนสุขภาวะ วัฒนธรรม	-ได้จัดเวทีถอดบทเรียนเครือข่าย 1 ครั้ง ของชุดโครงการทั้งหมด คือ แหล่งเรียนรู้ฯ โดยทำเวทีวิชาการเมื่อวันที่ 12-13 ตุลาคม 2560 ที่สมาคมอำเภำ -มีการนำเสนอผลงานเอกสาร -จัดฉายวีซีดีที่สื่อมาให้ของ Bangkok post	-ชุดโครงการมีแผนงานร่วมขับเคลื่อนพัฒนาสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมต่อเนื่อง -มีชุดความรู้ที่เป็นรูปธรรมไว้สืบสาน สืบทอด -มีแหล่งเรียนรู้พื้นบ้านลานวัฒนธรรมอำเภำในระดับชุมชน	จำนวน 2 วัน 13-14 ตุลาคม 2560
3.2-สนับสนุนเครื่องมือ	เพื่อให้ทีมวิจัย	-สนับสนุนวัสดุเครื่องมือทำวิจัย	-ทีมวิจัยทำงานได้ตาม	มีนาคม 2559-

	ทำงานสะดวก รวดเร็ว	-การผลิตสื่อเอกสารเผยแพร่ สืบทอด	แผนงานวิจัย -มีเครื่องมือทำวิจัย -ทำงานได้ตามแผน	ตุลาคม 2560
3.3-ทำร่างธรรมนูญสุขภาพชนเผ่า ข้า (ท้องถิ่น เชียงราย)	สร้างนโยบาย สาธารณะด้านสุข ภาวะชุมชนอำเภอ และชาติพันธุ์ ภาคเหนือ	-ทำร่างธรรมนูญสุขภาพ ชาติพันธุ์ ข้า ร่วมกับ เครือข่ายชาติพันธุ์ เชียงราย ผลักดันให้เป็นแผนระดับ จังหวัดและภาคเหนือ 8 จังหวัด ล้านนา -ประสานร่วมทีมชุดโครงการและ สมัชชาสุขภาพระดับจังหวัดและ สมัชชาชาติพันธุ์ภาคเหนือ	-ได้แผนธรรมนูญ และ เกิดการประสานร่วมมือ กับ เครือข่ายชาติพันธุ์+ สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ	สิงหาคม 2559 ตุลาคม 2560
3.4-ผลิตสื่อต้นฉบับชุดความรู้ คู่มือหลักสูตรผลงานวิจัย	ใช้สอน-เผยแพร่ ให้ ชุมชนเป้าหมาย บ้านพักเด็ก สถานศึกษา และ ผู้สนใจ	-ได้ทำการเขียนชุดหนังสือการเรียนรู้ การสอน จำนวน 42 เล่ม ที่เป็น ต้นฉบับเอกสารข้อมูลสื่อความรู้ ให้ เป็นคู่มือ สอนทั้งภาษาไทย+อำเภอ	-มีชุดความรู้อำเภอที่เป็น ภาษาไทย และอำเภอ ใช้ ในการสืบสาน	ตุลาคม 2560
4-การบริหารจัดการ				
4.1-ประชุมทีมวิจัย พี่เลี้ยง ระดับ เครือข่ายประจำเดือน	สรุปหาแนวทางการ ขับเคลื่อนต่อยอด และการส่งเสริม	ได้จัดประชุมเจ้าหน้าที่วิจัย ทุกเดือน ที่ทำการศูนย์และในชุมชน	-ได้ทราบความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค -ได้แผนขยายงาน	มีนาคม 2559- ตุลาคม 2560

	พัฒนางานด้านสุข ภาวะ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของอำเภอ		ส่งเสริมวิจัยและพัฒนา ในอนาคต	
4.2-ทำรายงาน	มีเอกสารรายงาน ความก้าวหน้า และ รายงานฉบับ สมบูรณ์ส่ง สกว	เขียน รวบรวมข้อมูลเป็นเล่มตาม แบบฟอร์ม สกว.	-มีผลงานวิจัยเชิงเอกสาร เป็นหลักฐาน -ผู้สนับสนุนรับรู้ ความก้าวหน้าโครงการ	1 เดือน

โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนา ระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ได้สร้างกระบวนการจัดการความรู้ของชนเผ่าอำเภอ
 อย่างเป็นระบบ ด้านการสืบทอด การสร้างทายาท การฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรม การกิน อยู่ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ สถาบันการแพทย์พื้นบ้านอำเภอ สร้าง
 เศรษฐกิจ รายได้ เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนา ระบบสุขภาวะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีคุณค่าของคนอำเภอ ตามวิสัยทัศน์โครงการวิจัย สุขภาวะและ
 วิถีวัฒนธรรมดี อำเภอมีสุข

บทที่ 4 : ผลการวิจัย

โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัด เชียงราย เป็นชุดโครงการที่ได้รับการสนับสนุนทุนดำเนินจาก กองทุนสนับสนุนการวิจัย มา ตั้งแต่เดือน มีนาคม 2559 ซึ่งชุดโครงการประกอบด้วย

- 1).โครงการวิจัย.. พื้นีวิถีมีด เครื่องดนตรีแคน ไร่จักสาน พื้นบ้านอ่าข่า ผู้การพัฒนา สร้างความรู้ อัตลักษณ์ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอ่าข่า
 - 2).โครงการวิจัย การศึกษาฟื้นฟูคุณค่าและความหมายของลานวัฒนธรรมวิถีชุมชนอ่าข่า
 - 3).โครงการวิจัย ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอ่าข่า เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอ่าข่า
- โดยชุดโครงการทั้งหมด แต่ละโครงการต่างมีภาระกิจการดำเนินงานของวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และในที่สุดผลงานวิจัยของแต่ละโครงการ จะถูกนำไปใช้ในการดำเนินงานขับเคลื่อนพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อ่าข่า ในระยะต่อไป

สำหรับ โครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อ่าข่า จังหวัดเชียงราย ในฐานะเป็นโครงการ ที่เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการวิจัย สร้างเรียนรู้ สร้างนักวิจัยชุมชน ตลอดจนการทำเวทีผลการรวบรวมข้อมูลของชุดโครงการย่อย นำมา วิเคราะห์ เพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติพัฒนาขับเคลื่อนระบบสุขภาวะ วิถีวัฒนธรรมอ่าข่า มีภารกิจต่างๆ คือ ทำแผนรวบรวมประมวลข้อมูลผลวิจัยที่เก็บข้อมูลมา จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล และนำไปสู่การทำเอกสาร สร้างกระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้วิจัย โดย จัดอบรม ประชุมให้นักวิจัยชุดโครงการ สร้างเครื่องมือวิจัย ที่เหมาะสมเพื่อนำไปเก็บข้อมูล หนุนเสริมกระบวนการทำงานวิจัย ให้ทีมวิจัยโครงการย่อย ติดตามประสานชุดโครงการย่อย และ นำเสนอการทํารายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ให้ผู้สนับสนุน เผยแพร่ สืบสาน สืบทอด ผลงานวิจัยเพื่อพัฒนาระบบสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมอ่าข่าในพื้นที่ภาคเหนือ ประเทศไทย และแถบกลุ่มน้ำแม่โขง

และในฐานะโครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนากระบวนการวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ
จังหวัดเชียงราย เป็นโครงการหนุนช่วย ที่ได้ดำเนินงานวิจัยมาตั้งแต่ระยะแรกเริ่มเมื่อเดือน
มีนาคม 2559 มาจนถึงเดือนตุลาคม 2560 รวมเป็นเวลา 20 เดือนเต็ม สามารถสรุปผลงานการ
ดำเนินงานวิจัยในระดับโครงการ และภาพสรุปชุดโครงการรวม ตามแผนงานรายละเอียด
ดังนี้

บริบทสภาพชุมชนพื้นที่โครงการวิจัยซึ่งเป็นชุมชนอำเภอที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงราย
จำนวน 15 ชุมชน ซึ่งกระจายตั้งอยู่ครอบคลุม 5 อำเภอ คืออำเภอแม่สรวย เมือง แม่จัน แม่สาย
แม่ฟ้าหลวง ซึ่งอำเภอเหล่านี้จะเป็นพื้นที่มีชาติพันธุ์อำเภอมากที่สุด ประกอบด้วยชุมชนต่างๆ
คือ บ้านแสนใจพัฒนา บ้านห้วยसानเก่า บ้านห้วยसानกลาง บ้านแสนใจใหม่ บ้านสามแยก
บ้านสามัคคีเก่า บ้านปากกล้วย บ้านผาหมี บ้านจอบปากา บ้านดงมะดิน บ้านป่าดู่ บ้านอาผ่า
พัฒนา บ้านปางกลาง บ้านจะแล บ้านแม่จันใต้ ชุมชนเหล่านี้เป็นตัวแทนชุมชนอำเภอ ซึ่งยัง
ประสบปัญหาต่างๆมากมาย ดังตัวอย่างสรุปบริบทปัญหาต่างๆ ดังนี้คือ

ก)-ปัญหาด้านสุขภาวะอำเภอ

-ความเสี่ยงต่อการสูญเสียพืชสมุนไพร เนื่องจากประเด็นธุรกิจการค้า ความเสื่อมโทรม
ทรัพยากร และประชาชนยังมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลพื้นที่ป่าไม่ทั่วถึง ทำให้ขาดระบบการ
ควบคุมที่เหมาะสมและขาดการป้องกัน

-ปัญหาองค์ความรู้ระบบการแพทย์หมอพื้นบ้านอำเภอสัญหาย เนื่องจากขาดผู้สืบสาน
การแพทย์พื้นบ้านและขาดระบบการถ่ายทอดที่เป็นระบบสอดคล้องกับสถานการณ์ชุมชน

-การบริโภคอาหารเสี่ยงสุขภาพร่างกาย เพราะการอาศัยตลาดเคลื่อนที่ เป็นสถานการณ์
ที่เกิดขึ้นในชุมชนพื้นที่วิจัย ประเด็นนี้ยังส่งผลกระทบต่ออื่นๆ เช่น ขยะชุมชน วัฒนธรรมการ
บริโภคอาหารเปลี่ยน

-ปัญหาสุขภาพจิต แม้มีกระบวนการปราบปรามยาเสพติด โดยเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง แต่
พื้นที่วิจัยพบว่ามีปัญหาสุขภาพจิตมาก และมีนวัตกรรมวิธีการจำหน่ายที่ซับซ้อนส่งผลต่อระบบ
สุขภาวะของชนเผ่าอำเภอ

-**การปลูกพืชเชิงเดี่ยว** เพราะกระแสพืชเศรษฐกิจ ทำให้พื้นที่วิจัยทุกชุมชนมีการปลูกพันธุ์พืชไว้จำหน่ายอาทิ สับประรด กาแฟ ข้าวโพด ยางพารา ซึ่งพืชเหล่านี้ต้องใช้สารเคมีและฮอร์โมน ที่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้และผู้บริโภค ทำให้คนชุมชนเกิดโรคไข้เจ็บ

ข)-ปัญหาวิถีชาติพันธุ์ และวิถีวัฒนธรรม อ่าข่า

-**การสูญเสียภูมิปัญญาองค์ความรู้ทางวิถีชาติพันธุ์และวิถีวัฒนธรรม** กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการเปลี่ยนความเชื่อของชนเผ่าอ่าข่ามีมาก การนำความเชื่อใหม่เข้าสู่ในชุมชนชนอ่าข่าส่งผลสูญเสียความเป็นชาติพันธุ์และศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาการดำเนินชีวิต ทั้งการอยู่ร่วมกับระบบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ หรือแม้แต่ปรัชญาการดำเนินชีวิตแบบชนเผ่าสูญหาย

-**ขาดสถานแห่งการเรียนรู้ (โรงเรียนตามแนววิถีอ่าข่า)** นับเป็นปัญหาของการสืบสานอัตลักษณ์ พิธีกรรมประเพณีองค์ความรู้ต่างๆ กับคนรุ่นใหม่รุ่นเก่า เกิดช่องว่างระหว่างวัย และชนเผ่าไม่มีตัวอักษรเขียน ยิ่งทวีความแปลกแยก แยกต่าง ของความเชื่อของคนรุ่นใหม่มากขึ้น และการขาดสื่อข้อมูลที่เป็นระบบแห่งการเรียนรู้ ไม่มีเป็นสาเหตุทำให้คนรุ่นใหม่เกิดการเรียนรู้น้อยมาก เพราะไม่สะดวกในการสรรหาสื่อเพื่อมาเรียนรู้เรื่องอ่าข่าได้

-**ความจน หนี้สิน** ยังคงเป็นหัวข้อที่อ่าข่าหนีไม่พ้น และภายหลังมีนโยบายการให้กู้ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุน SML กองทุนการศึกษา ฯลฯ ในชุมชนก็ยังก่อให้เกิดภาวะหนี้สิน ซึ่งพื้นที่วิจัย สมาชิกชุมชนมีภาวะหนี้สินที่ต้องจ่ายคืนทุกปีอย่างน้อยชุมชนละ 2 ล้านบาท หรือเฉลี่ยอัตราค่าเป็นหนี้ของครอบครัว มีไม่ต่ำกว่าครอบครัวละ 6 หมื่นบาท นี่เป็นภาระที่เป็นวงเวียนหมุนอยู่ในหมู่บ้านตลอดทำให้เกิดความยากจนซ้ำซาก

-**คุณภาพการศึกษาอ่าข่า** เพราะการศึกษาเป็นรากฐานการพัฒนาชีวิต แต่ด้วยความจนขาดสถานศึกษาที่มีคุณภาพ และขาดทางเลือกการเรียนรู้ของอ่าข่า สร้างผลกระทบและปัญหาสังคมอื่นให้กับเด็ก สตรี เช่น ท้องในวัยเรียน ค่านิยมบริโภควัตถุดิบเปลือก ขาดสถานะบุคคลทางกฎหมาย มีการละเมิดสิทธิ เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานอ่าข่าอย่างรุนแรง

-**ความเสื่อมโทรมทรัพยากร** การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอำเภอย่างอดีต ไม่สามารถดำเนินการได้เพราะความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรลดลง ชนเผ่าขาดสิทธิในการจัดการดูแลป่า ขาดพืชสมุนไพร และ ป่า ถือเป็นแหล่งอาหารเป็นตลาดธรรมชาติของทุกคนไม่อาจที่จะสร้างความมั่นคงได้เพราะปัญหาพื้นที่ลัด สภาพอากาศ ธรรมชาติไม่เอื้ออำนวย

ค)-ปัญหาความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตอำเภ ตามปกติวิถีอำเภได้ดำรงมาบนหลักพื้นฐาน การพึ่งพาและความพอเพียง แต่ด้วยกระแสสังคม ที่พัดผ่านและการพึ่งพาระหว่างคนพื้นราบและบนพื้นที่สูงนั้นเริ่มแยกไม่ออก ในสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องด้วยคนรุ่นใหม่ก็รับกระแสรูปแบบความเป็นอยู่การนึกคิดแบบสังคมเมืองไปหมด ความสัมพันธ์มิติสังคม เศรษฐกิจ พุดได้ว่าการเชื่อมความสัมพันธ์แยกไม่ออกในอนาคตอันใกล้ และปัจจัยการใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า มีมากขึ้นเพราะการผลิตมีพื้นที่จำกัด การแย่งชิงยังคงดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้ เพื่อเชื่อมโยงสู่การปรับตัวและการฟื้นฟูภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมอำเภเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีการปรับตัวให้ร่วมสมัยมากขึ้น ด้วยการปรับพิธีกรรมประเพณีที่ไม่เอื้อต่อสถานการณ์ถูกจำกัดลงเช่นจากเดิมชนอำเภทำพิธีกรรมปีละ 24 พิธีกรรม ลดเหลือ 3 พิธีกรรม ซึ่งแม้เกิดผลกระทบทางศีลธรรม ความเชื่อแต่ก็ถูกลดลงมาเพื่อความอยู่รอด เป็นต้น

ตัวอย่างปัญหาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังคงเป็นภาวะที่ชนเผ่าอำเภได้ประสบพบเห็น ในชุมชน ซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นหากไม่มีกระบวนการวิธีการบำบัด ลดทอน หรือตัดกระบวนการปัญหา ซึ่งจากงานวิจัย สามารถค้นหาวิธีการ และแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบที่สามารถบูรณาการใช้ในชุมชนและตามกระแสสถานการณ์ได้ หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงาน องค์กร ชุมชน ต้องร่วมด้วยช่วยกันเพื่อการแก้ปัญหายั่งยืน ซึ่งโครงการวิจัยมีข้อศึกษาที่เกิดขึ้นตามรายละเอียดต่อไปนี้

ผลงานวิจัยโครงการ

ก)-ผลงานศึกษาวิจัยเชิงการบริหารจัดการโครงการวิจัย

กิจกรรมวิจัย	ผลที่ได้จากการวิจัย
ระยะที่ 1 การศึกษาวิจัย รวบรวม ความรู้ ประมวลชุด ความรู้	
อบรมพัฒนาศักยภาพทีมวิจัย ชาวบ้าน	นักวิจัยชุมชนจาก ชุดโครงการรวมทั้งหมด 31 คน ที่ได้รับ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในหัวข้อ การทำวิจัยจากโครงการ รวมจำนวน 4 ครั้ง มีความสามารถที่จะนำความรู้ไปทำงาน ขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน โดยนำประสบการณ์งานวิจัยท้องถิ่น เพื่อชาติพันธุ์อำเภำได้ โดยการวางแผน ออกแบบเครื่องมือ จัดรูปแบบติดตาม ทำรายงานสรุปวิจัยได้
สนับสนุนการรวบรวมความรู้	ทำให้เจ้าหน้าที่ชุดโครงการย่อยทุกโครงการได้รับการ สนับสนุนเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมความรู้ รวมทั้ง วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำวิจัย อาทิเช่น ยานพาหนะ เครื่องใช้ คอมพิวเตอร์ เครื่องบันทึกเสียง เพื่อการรวบรวมความรู้
จัดเวทีวิเคราะห์ประมวลความรู้	เจ้าหน้าที่ชุดโครงการมีชุดความรู้งานวิจัย ภายใต้เนื้อหา โครงการวิจัยของแต่ละโครงการ ตามประเด็นของแผน งานวิจัย และมีชุดองค์ความรู้รวมของชุดโครงการทั้งหมด 2 ระดับคือระดับในโครงการ และระดับชุดโครงการ เพื่อใช้ใน การขับเคลื่อนพัฒนาระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมอำเภำใน ประเทศไทย
ติดตาม-ประชุมประจำเดือนทีม วิจัย	เกิดกระบวนการเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่ชุดโครงการทั้ง 4 โครงการวิจัย และวิธีติดตาม ประเมินผลงานต่างๆ ทำให้ นักวิจัยชาวบ้านได้รู้หลักการทำงานพัฒนาวิจัย และการบูรณา การทำงานชุมชนโดยใช้ความรู้จากงานวิจัย
สำรวจหา ผู้รู้ ปราชญ์ หมอ พื้นบ้าน เรียนรู้เจาะลึกความรู้ นำมาทำระบบข้อมูลแต่ละด้าน	มีทำเนียบผู้รู้ของชาติพันธุ์อำเภำในสายงานต่างๆ อาทิ สายงาน หมอพื้นบ้าน สายงานครูเพลง สายงานช่างเครื่องดนตรี เพื่อ เป็นผู้สืบสานขับเคลื่อนและการเผยแพร่สู่ชุมชน สาธารณ

และแผนที่ส่วนกลาง(ปฏิทิน)	ตลอดจนการพัฒนาเป็นสถานเรียนรู้ระดับครัวเรือนของชนเผ่าอ่าข่าในเขตพื้นที่เชียงราย
ระยะที่ 2 การทดลอง สืบทอดสืบสาน จัดต้นแบบพื้นที่เรียนรู้และ ปฏิบัติหา ภูมิปัญญา	
ส่งเสริมสนับสนุนติดตาม โครงการย่อย ในการทำต้นแบบ พื้นที่เรียนรู้ ปฏิบัติในระดับ ชุมชน	ชุดโครงการย่อยโดยเจ้าหน้าที่ทีมวิจัยโครงการย่อย 3 โครงการ มีกระบวนการจัดกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนเป้าหมาย โครงการวิจัย โดยมีต้นแบบบุคคล ในชุมชนต่างๆ เพื่อการ เรียนรู้ เผยแพร่ กล่าวคือ ต้นแบบหมอพื้นบ้าน ประกอบด้วย บ้านปางกลาง(หมออาเบียว) /บ้านจะแล(หมออาโละ) /บ้านจอ ป่าคา(หมออาโด่) /บ้านแม่จันใต้(หมอแลจือ) /บ้านปากกล้วย (หมออาโพ) /บ้านสามัคคีเก่า(หมออาผ่า) ต้นแบบด้านครู เพลงศิลปดนตรี บ้านห้วยล้านเก่า(ครูวันเพ็ญ) /บ้านหนองผ่า (ครูอายา) /บ้านผาหมี่(ครูเพ็ญศรี) บ้านประดู่(ครูอาเสาะ) บ้าน สามัคคีเก่า(ครูอาผ่า) / ต้นแบบอาหารสุขภาพ บ้านแม่ใจพม นา(นางหมี่เก่า,นายคะนึ่ง,นายอาทุ่) ต้นแบบนายช่าง บ้านสาม แยก
/ ต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ปฏิบัติ ระดับเครือข่าย (แม่จัน)	ชุดโครงการมีพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และเป็นสถานที่จัดกิจกรรม ของระดับเครือข่ายมี 2 จุดกล่าวคือ จุดที่ที่ 1 ในชุมชน บ้าน แสนใจพัฒนา (ศูนย์ศึกษาสุขภาพทางเลือกอ่าข่า-ฮาหนี มหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า) /จุดที่ 2 ในเมือง ศูนย์ฝึกอบรมอาชีพ พื้นบ้านสมาคมอ่าข่าแม่จัน
เวทีประสาน-เชื่อมโยงความรู้ งานวิจัยเครือข่ายชาติพันธุ์อ่า ข่า-ลุ่มน้ำแม่โขง (มหกรรมอ่า ข่ามีสุข)	ได้จัดกิจกรรมเวทีเชื่อมความสัมพันธ์ (มหกรรมอ่าข่ามีสุข) สถานที่ประกอบด้วย บ้านแสนใจพัฒนา(รร.แสนใจ) / บ้าน แสนสุข(ลานแสนสุข) /สมาคมอ่าข่าเชียงราย โดยนำเสนอ ผลงานวิจัย ทั้งสุขภาพหมอพื้นบ้าน/อาหาร/ข้อมูลความรู้/ ศิลปหัตถกรรม โดยกิจกรรมร่วมกับสถานศึกษาและองค์กร เอกชนอ่าข่า โดยมีอ่าข่าจากผู้แทนจากประเทศลุ่มน้ำแม่โขง

	ลาว จีน พม่า เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้งาน
ระยะที่ 3 ขยายผล ต่อยอด พัฒนาสร้างเศรษฐกิจรายได้สู่ ชุมชน	
ถอดบทเรียนชุดความรู้ โครงการงานวิจัย	นำบทเรียนจากชุดโครงการวิจัยไปพัฒนาขับเคลื่อนเป็นงาน พัฒนา โดยกำหนดเป็นแผนแม่บทของชนเผ่าอ่าข่า โดยทำเป็น โครงการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ คือ สป.สน.ชน (กองทัพบก 3) /กองทุนสิ่งแวดล้อม สหประชาชาติ GEF / สมัชชาสุขภาพ แห่งชาติ(สช) งบประมาณปี 2516 เพื่อพัฒนาระบบสุขภาพ วัฒนธรรมของชนเผ่าอ่าข่า ดังตัวอย่างโครงการเช่น โครงการ อบรมด้านยาเสพติดเด็กเยาวชน/โครงการสิ่งแวดล้อม เครือข่ายลุ่มน้ำชาติพันธุ์ โครงการอ่าข่าโฮย่า(รพ.อ่าข่า) เป็น ต้น
ทำร่างธรรมนูญสุขภาพชนเผ่า อ่าข่า (ท้องถิ่น เชียงราย)	ได้ร่วมกับเครือข่ายชาติพันธุ์เชียงรายทำธรรมนูญสุขภาพชาติ พันธุ์ จังหวัดเชียงรายเพื่อเสนอเป็นนโยบายและนำไปปฏิบัติ ในระดับจังหวัดผ่านสมัชชาสุขภาพจังหวัด และภาค
ผลิตสื่อต้นฉบับชุดความรู้ คู่มือ หลักสูตรผลงานวิจัย	มีหลักสูตรการเรียนการสอนของชาติพันธุ์อ่าข่าโดยแบ่ง ออกเป็น 3 คณะ คือคณะภาคเป็น คณะภาคคนตาย คณะพว่น ข่อนอ(สายระหว่างประเทศ) เกิดสาขาวิชา 12 สาขาวิชา โดย ทั้งหมดจะดำเนินการสอนภายใต้เครือข่ายวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า ของพื้นที่เป้าหมายโครงการ
การบริหารจัดการ -ประชุมทีมวิจัย ประจำเดือน -ทำรายงาน -คำตอบแทนทีมวิจัย	สามารถบริหารจัดการโครงการวิจัยตามแผนงานและ วัตถุประสงค์ที่กำหนด เป็นไปตามหลักการวิจัยและ ข้อกำหนดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ซึ่ง ในส่วนนี้ได้จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับ สมบูรณ์ส่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.

ข)-ผลการศึกษาวิจัยในเชิงข้อมูล

1)-การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาองค์ความรู้

โครงการวิจัยได้องค์ความรู้พื้นบ้านของชาติพันธุ์อ่าข่า และรายละเอียด ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการดูแลสุขภาพสภาพหมอพื้นบ้าน พิษสมุนไพร ชาติวัตถุ หมอจิตบำบัด กายภาคบำบัด พิธีกรรมบำบัด คาถาบำบัด ความเชื่อ โรคภัยไข้เจ็บ ประสพการณ์รักษาโรคเฉพาะด้านหมออ่าข่า อาหาร บทเพลง นิทาน การเดินรำ ศิลปหัตถกรรมเครื่องแต่งกาย เครื่องเล่นพื้นบ้าน / การตีมีด ทำแคน เครื่องเงิน โดยมีรายละเอียดคือ

1.1-ประวัติศาสตร์ รากเหง้าชาติพันธุ์อ่าข่า

ยุคประวัติศาสตร์อ่าข่า

การเกิด

อ่าข่ากลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูง ดำรงวิถีชีวิตวัฒนธรรม ความเชื่อ ประกอบพิธีกรรมประเพณี มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองมาไม่น้อย 2700 ปี ประวัติศาสตร์อ่าข่า มิได้ถูกระบุไว้โดยการเขียนลายลักษณ์อักษร แต่อ่าข่า ก็ถูกขนานนามว่า เป็นกลุ่มที่มีความจดจำเลิศ และถ่ายทอดองค์ความรู้สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษปากต่อปาก ยุคต่อยุค มาจนปัจจุบัน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่น่าเชิดชู ยิ่ง

ประวัติศาสตร์อ่าข่า นอกจากจะถูกแสดงออกมาโดยการประกอบพิธีกรรม ตามหลักความเชื่อแล้ว ยังถูกถ่ายทอดโดยการเล่านิทาน ตำนาน การเล่น การสวด ฯลฯ ผู้เขียน จึงได้สรุปภาพเหตุการณ์ประวัติศาสตร์การเกิดของชนอ่าข่า ตามตำนานเล่าขาน โดยสามารถแบ่งประวัติอ่าข่าออกได้ 5 ยุคใหญ่ กล่าวคือ

ยุคที่ 1 “บยรัม-เออ” (Byumq eu) คือ การเกิดจุดขึ้น

ตำนานประวัติอ่าข่าช่วงแรกนี้ กล่าวถึงการเกิดสรรพสิ่งต่างๆ ขึ้นมาเป็นรูปร่าง ไม่ว่าสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต แผ่นดิน แผ่นน้ำ สัตว์ พืช อากาศ วิญญาณ ซึ่งรวมธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ทั้งหมด รวมถึงเกิดกฎระเบียบ กติกา การริเริ่มใช้ ประวัติอ่าข่ายุคแรกนี้ อยู่ในลำดับชื่อบรรพ

บุรุษระหว่าง “อึม ซีย ซียดีอำเฝ้า – อึมหะ อึมถ้องอำเฝ้า” (Umq shil shil di dehvaq aq poeq - Umq mavq Umq Ghahl Aq poeq) ประวัติยุคที่ 1 นี้แบ่งเหตุการณ์ใหญ่ได้ 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ตอน “บยรัม กา กา เออ” (Byumq Ga ga eu) การริเริ่ม

สิ่งแรกเริ่มเกิดขึ้นคือ เกิด“อำเฝ้าหมีแย้” Aq poeq miq yehl เทพสูงสุด ผู้เป็นมนุษย์พิเศษ เกิดขึ้นมาเพื่อเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ อำเฝ้าจึงเชื่อว่าเทพ “อำเฝ้าหมีแย้” Aq poeq miq yehl เป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้น ดังนั้นทุกอย่าง จะมีวิญญาณเรียกว่า “ยอซ้อง” (Yaw sahl) โดยสามารถแบ่งตำนานเทพผู้สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ดังนี้

ตำนานเทพผู้สร้างแผ่นฟ้า

เทพแผ่นฟ้าประกอบด้วย 8 องค์เทพ มีชื่อ กือแย้ (Gui yehl) นยาแย้ (Nya yehl) อึมแย้ (Umq yehl) อึมซ้า (Umq sal) อึมเจ้ว (Umq dzoeq) อึมแซ (Umq seh) อึมเจ้ (Umq jel) อึมถ้อง (Umq ghahl) เป็นผู้สร้างแผ่นฟ้า ให้มีขึ้นในโลกโดยแผ่นฟ้านี้ให้มีสี่ต่างๆ คือ สี่แดง สี่ฟ้า สี่ขาว สี่เหลือง สี่ส้ม ตามที่ปรากฏอยู่บนแผ่นฟ้า ให้แผ่นฟ้าเป็น ผู้ชาย “ข้าเจ้หย่า” Qaq jel zaq โดยสร้างขึ้นตามราศีศัต์วัน “แซย” Shehl

ตำนานเทพผู้สร้างปฐพี

ปฐพีแผ่นดิน ถูกกำเนิดขึ้นตามการนับวันราศีศัต์วัน คือ“วันหล่อง” Lahq แผ่นดินเป็นผู้หญิง “หย่าหมีหย่า” Zaq miq zaq ตำนานเล่าว่า เทพผู้สร้างแผ่นดิน คือ “จาบีอำหล่อง” (Ja bi aq lahq) โดยขาหนึ่งเหยียบขาลงแผ่นฟ้า อีกขาเหยียบลงแผ่นดิน แต่เมื่อสร้างแล้วเสร็จ ทำให้แผ่นดินมีความกว้างใหญ่มาก จึงดึงให้เหลือเป็นแผ่นเล็กลง ซึ่งขณะที่ดึงทำให้เกิดผืนแผ่นดินสูงเตี้ยย้วย จึงเป็นผลให้เกิดภูเขา ขึ้นมา และเทพแต่ละเทพก็สร้างผู้ดูแล เพื่อให้เป็นเจ้าของ โดยมีชื่อต่างๆ คือ

เทพผู้ดูแลแผ่นฟ้าชื่อว่า “หล่องดี อำซ้า อึมจ้องจ้องโฮ หละปือ” (Lahq dil aq sal. umq jahl jahl ho lavq buiq.) เทพผู้ดูแลแผ่นดินชื่อว่า “จาบี จาหล่อง” (Ja bi ja lahq) เมื่อมีแผ่นฟ้า แผ่นดินแล้ว เริ่มเกิด พระจันทร์ เจ้าของพระจันทร์เรียกว่า “ละล้อง” Lav lahl มีฐานะเป็นชาย และเกิด พระอาทิตย์ เจ้าของพระอาทิตย์เรียกว่า “ปือล้อง” Bui lahl มีฐานะเป็นหญิง และเกิด ดวงดาว เจ้าของดาวเรียกว่า “หล่องดี หล่องแท” Lahq dil lahq teh. จากนั้นก็เกิด หิน ดาหลาป่า

เรียกว่า “แม่” Mehl (พืชกันคนกับผี) สัตว์ ต้นไม้ เครื่องถ้วย หนู เครื่องมือล่าสัตว์
รายละเอียดการเกิดสรรพสิ่งต่างๆ เหล่านี้ มีอยู่ในบทสวดของ “พืมา” Pil ma ที่เรียกว่า “สิเดะ”
Sivq dehvq

ตอนที่ 2 ตอน “ย่อง กา” (Zahl Ga) เกิดกฎระเบียบ

หลังจากที่เกิดสรรพสิ่งต่างๆ มีองค์ประกอบทั้งแผ่นดิน ดิน พืช สัตว์ อากาศ มนุษย์ แล้ว
ก็ทำให้เกิด กฎ ระเบียบ กติกา เพื่อการพึ่งพาอาศัยและการอยู่ร่วมกันของสรรพสิ่งทุกชนิด อ่าข้า
เรียกว่า “ย่อง ซ้อง โยะ” Zahk sahl qovq หรือ “อ่าข้าย่อง” aqkaq zahl หมายถึงศาสนาอ่าข้า

ตอนที่ 3 ตอน “จ้อง กา” (Jahl Ga) การปฏิบัติและปรากฏ

ประวัติยุคที่ 1 ตอนที่ 3 นี้ ถือเป็นช่วงการนำระเบียบ กฎจารีตออกมาปฏิบัติใช้ให้ปรากฏ
ซึ่งไม่อาจทราบว่ากี่ปี ตำนานเล่าว่า อ่าข้าได้ดำรงอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ณ แผ่นดิน ที่ชื่อว่า “จาแดมึ
ฉ่า” Ja deh mil tsaq โดยมีผู้นำอ่าข้า นำปกครอง ทั้งหมด 12 คน คือ

1-ผู้นำ “จาแด” Jadeh หรือ อ่าบ้อจาแด ช่วงเริ่มแรก

2-ผู้นำ “จ้อบอง บองม้อง” Jawl bah bah mahl หรือ “อ่าย้อจ้อบอง”

3-ผู้นำ “จ้อบอง บองนยี้” Jahl bah bah nyil คนที่ 2 กับ 3 เป็นพี่น้องกัน โดย

มีตำนานเล่าว่า “จ้อบอง บองม้อง” Jawl bah bah mahl เป็นพี่ชาย และ “จ้อบอง

บองนยี้” Jahl bah bah nyil เป็นน้องชาย ทั้งสองได้กำหนดให้เกิด กฎการบังคับ โดยให้
ชาวบ้านเก็บสมอแมลงวันและน้ำตามดวันละ 9 ถ้วย ทำให้เกิด กฎการเก็บส่วย โดยหากผู้ใดยัง
นก ปลา สัตว์อะไรก็ต้องส่งเนื้อให้ผู้นำ กฎพิษวัฒนธรรม อ่าข้าเรียกว่า “ย่องโดะ” Zahl dovq
ห้ามครอบครองที่เป็นพิษทางวัฒนธรรมประกอบพิธีกรรมร่วมกัน กฎห้ามมีตาย มีเพิ่ม ทั้งคน
และสัตว์ ฯลฯ

4-ผู้นำ “จ้อบยง (Jawl byah)

5-ผู้นำ “บยงเหล” (Byah lehq) ผู้นำคนที่ 4 และ 5 เป็นพ่อและลูก

6-ผู้นำ “ชะผู้ชะลู่” Qav puq qav lu มีความสามารถพิเศษ เป็นผู้ทรงพลังมาก ซึ่งตอน
เกิดมา ได้ผูกครกกระเดื่องตำข้าวจำนวน 9 ลูกติดออกมาด้วย สามารถวิ่งขึ้นภูเขาได้สบายและ

ขว้างปาลูกครกกระเด็นดำข้าวไปบนภูเขา ไม่มีมนุษย์คนไหนสู้เขาได้ แต่สุดท้ายก็ตาย เพราะ
ครกกระเด็นได้กลิ้งลงมาทับตัวเองตาย

7-ผู้นำ “เอด้อง ค้อคอง” Ooe kahl kawl qah คนนี้มีความสามารถพิเศษ มีความเร็ว
กว่าลม 3 ก้าว สามารถจับกังป่า มาเป็นอาหารได้ จนเป็นเหตุให้สัตว์ป่าต่างๆ ที่อยู่จะถูกจับกิน
หมด ดังนั้นจึงได้กำหนดกฎหมายล่าสัตว์เกิน 10 ตัวต่อปี และเริ่มใช้เครื่องมือจับสัตว์ป่า และ
เกิดกฎใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

8-ผู้นำ “ลือบี้หย่าเฉว แซ่ลือ บย้อคอง” Lawl biq Zaq coeq.Cehl lawl byawl dahq

9-ผู้นำ “อาโฮ หมี่หมี่ม เจ่วตุ้ออยู่ aq qoq miq numq dzoeq dull awl yu ผู้กำหนดกฎ
การใช้น้ำ ยุคสมัยของผู้หญิง เกิดบทเพลงการร้องและเต้นรำต่างๆ

10-ผู้นำ “ค้อตืออาบ้อ” Kawl tiv a beul (ยุคผู้หญิง) ผู้หญิงแต่งงานกับพญานาค เป็นผู้
ริเริ่มกฎการแต่งงาน

11-ผู้นำ “แดเลื่อง หมี่เพยอ หย่าหมี่” Deh lahl miq pyeu zaq miq (ยุคผู้หญิง) ผู้กำหนด
ใช้แสงสว่าง การให้มี กลางคืน กลางวัน

12-ผู้นำ “แดยู่” Deh yul (ยุคผู้หญิง) ยุคเสียเมืองอาข่า “จาแด” เนื่องจาก “แดยู่” ซึ่งเป็น
บุตรสาวของ อาบ้อ “จาแด” ผู้นำเมือง จาแด ในสมัยนั้นได้เกิดไปหลงรัก คน พ้นราบ อาข่า
เรียกว่า “หมี่มึม” Miq cumq จึงทำให้ “แดยู่” ไปแต่งงานอยู่กับคนพ้นราบ โดยฝ่ากฎที่
กำหนดไว้ห้ามชนอาข่าแต่งงานกับคนต่างเผ่า อย่างไรก็ตามการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์เกิดขึ้นและ
ได้ถูกเขยเป็นคนพ้นราบ ซึ่งท้ายที่สุดลูกเขยได้วางอุบายต่อรองแข่งขันเพื่อจะยึดครองแผ่นดิน
“จาแด” โดยจัดแข่งขันจุดไฟในน้ำ ยิ่งหน้าไม้ให้ติดก้อนหิน ซึ่งการแข่งขันทุกอย่าง ผู้นำ “จาแด”
สู้ลูกเขยไม่ได้ในที่สุดเมืองจาแด ถูกควบคุมเป็นเมืองของชนเผ่าอื่นตั้งแต่นั้นมา

ตำนานเล่าว่าหลังการเสียเมืองจาแด อาข่าได้ย้ายออกจากจาแด มาตั้งเมืองใหม่ มีชื่อต่างๆ

คือ -เซ่แบล้อง Tsel beh lahl -สยิบแบล้อง Sivq beh lahl

-หง่าแบล้อง Ngaq beh lahl -สึมแบล้อง Suml beh lahl

นอกจากนี้ยังมีเมืองเล็กที่แยกย่อยออกไปๆ อีก เช่น -ถึมล้อง Tumq lahl -แยล้อง Yehl lahl -
แอล้อง Ehl lahl เมืองต่างๆ เหล่านี้ เป็นพื้นที่อาข่าเคยอยู่ ซึ่งคาดว่า น่าเป็น เขตอิเบต จีนปัจจุบัน

ตำนานเหตุการณ์หลังเสียเมือง “จาแด”

หลังจากที่เมือง จาแด ได้เสียให้ลูกเขยคนพื้นราบแล้ว เกิดเหตุอัศจรรย์ มีต้นไม้มหัศจรรย์จากไม้เท้า เรียกว่า “สี่จำหม่อโตะอาบ้อ” (Siq Dzaq mawq tov a bawl) ซึ่งเป็นต้นไม้เท้าผู้เฒ่าแต่ละเช้าวันใหม่ ต้นไม้นี้ จะเติบโตรวดเร็ว แตกกิ่ง กิ่ง กอ แผ่ขยาย เมื่อผ่านพ้น 3 ยามเช้าแล้ว ต้นไม้ปกคลุมทั่วท้องฟ้า ไม่รู้เป็นกลางคืน กลางวัน ไม่รู้ว่าสัตว์ต่างๆ ที่เลี้ยงไว้เป็นสัตว์ประเภทใด ไก่ก็ไม่ขัน ทำมาหากินไม่ได้ ทำให้มนุษย์ต้องปรึกษาคงโค่นต้นไม้โดยรวบรวมกำลังคนประกอบด้วยอาข่า จำนวน 600 คน (โกะย้าอาข่า) Kovq yal aq kaq คนพื้นราบ 6 หมื่น (อาเบัวโกะท้องอาเบัว) a boel kovq tahl a boel และฟันเพื่อล้มต้นไม้ เมื่อฟันได้ครั้งหนึ่ง ครั้งสอง ครั้งสาม ต้นไม้ก็เริ่มทำท่าจะล้ม จึงทำให้คนที่เกาะอยู่บนต้นไม้ เรียกว่า “ถ่องโจะโละ” Tahq jov lov ได้ร้องบอก ผู้ที่กำลังตัดโค่นไม่ว่า หากต้นไม้ล้มไปทาง ทิศเหนือ ขอให้อาข่ายึดถือต้นไม้ที่ชื่อ “เบัวเซวะ” Boeq soev เป็นสัญลักษณ์เครื่องหมายศาสนา และหากล้มลงทิศใต้ ขอให้คนพื้นราบยึดถือดอกไม้เป็นสัญลักษณ์ในการประกอบพิธีกรรมศาสนา อาข่ามีภาษิตกล่าวไว้ในการถือศาสนาว่า “ข้าย้องเบัวเซวะ ชัมผย่า เบัวย้อง จำหล่าชัมแยะ” Kaq Zahl Boeq Soev Suml Pyaq. Boel Zahl Jaq Laq Sumq Yehv. หมายถึง เครื่องหมายศาสนาอาข่านั้นคือ ยอดใบไม้ที่ชื่อ “เบัวเซวะ” ส่วนสัญลักษณ์ศาสนาคนพื้นราบ คือ ดอกไม้ 3 ดอก” อาข่าจึงใช้ใบไม้เพื่อเช่นไหว้บูชา ส่วนคนพื้นราบ ก็ใช้ดอกไม้บูชามาจนทุกวันนี้ และนกตัวดังกล่าวเมื่อร้องอยู่อย่างนั้นก็ถูก “ค้อติอาบ้อ” Kawl tiv a beul ใช้สะเก็ดไม้ที่เกิดจากการตัดโค่น ขว้างปาถูกหัวนกแตกมีเลือด เป็นผลทำให้นกดังกล่าวบนหัวมีขนสีแดงในปัจจุบันนั้นก็นกโพระดก อาข่าเรียกว่า

“ถ่องโจะโล๊ะ” Tahq tsov lov และเมื่อต้นไม้ล้มลงแต่กลับล้มในแนวนอนในทางราบ ตอนล้มทำให้รากของต้นไม้แตกกระเด็นและเป็นผลให้ชนกลุ่มคนพื้นราบ “อา เบ่ว” A boel ตายเกือบหมด จากนั้นก็เกิดอาเพศ มีพระอาทิตย์ 12 ดวง นายสว่างจำไม่สามารถประกอบอาชีพ แม้แต่ก้อนหินก็แตกเพราะความร้อน จำเป็นต้องตากข้าวตอนกลางคืน และตอนกลางคืนก็มีพระจันทร์ 12 ดวง นายสว่างเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ตกลงกันว่า จะทำอะไร ในที่สุดก็ตกลงว่าจะใช้หน้าไม้ ที่ใส่หัวธนู ที่ทำจากทองเหลือง อาข้าเรียกว่า “กือชยือ ล้าเหย” Guiq suil lal yehq อาบยาพิษงูดำ “อาลืออื่อนะ” Al lawl uil nav ยิง เมื่อยิงครั้งแรก ทำให้ดาวตก ยิงครั้งที่สองยิงถูกพระอาทิตย์ทำให้พระอาทิตย์ตก ยิงครั้งที่สาม ทำให้พระจันทร์ตก และเมื่อสามสิ่งนี้ ตกไปก็ทำให้แผ่นดินมืด ไม่สามารถมองเห็นอะไรได้อีก จึงมีการเรียกพระจันทร์ พระอาทิตย์ และดาว อาข้าเรียกว่า “บือจา ลาจา” bui jaq la jaq eu

การเรียกพระอาทิตย์ พระจันทร์ กลับคืนสู่ท้องฟ้า “บือจา ลาจา” Bui jaq la jaq

อาข้าเรียกว่า “บือจา ลาจา” Bui jaq la jaq โดยใช้ ขลุ่ยยาว “ชีวลัว” Coil loil และจินหน่อง “จาเอว” Jal oeq เมื่อเป่าเรียกได้ 12 วัน ก็ไม่เห็นขึ้นมา แม้จะเรียกขลุ่ยให้ขึ้นมาก็ยังไม่ขึ้น จึงได้สืบค้นหา พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว โดยทำขึ้นต่อไปคือ

สืบหาพระอาทิตย์ พระจันทร์ “บือพ้อ ลาพ้อ ขอ เออ” Bui pawl la pawl caw eu

เมื่อเรียก พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาว ไม่ขึ้นมามบนท้องฟ้าแล้ว มีนกตัวหนึ่งบินออกมาเรียกนกนี้ว่า “อีจ้อ ลือซี” il jawl lawl si เป็นนกตัวแทนของสัตว์ปีก มนุษย์ถามว่า “เจ้าออกมาทำไม บินออกมาขอความตายรี เดียวจะใช้ไม้ตีหัวนะ” แต่นกก็ตอบว่า “เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงบินออกมาตามหา” (ดังนั้นการฆ่าสัตว์ปีกทุกประเภทต้องตีหัวที่เดียวก็ตาย คนจึงรู้จักวิธีการฆ่าสัตว์ปีกตั้งแต่นั้นมา) จากนั้นก็มีหมาหิ้ง “ซื่อลิ” Kuiq siv ซึ่งเป็นตัวแทนของสัตว์เลี้ยงลูกที่มิเล็ดออกมาที่ถูกมนุษย์ถามว่า “เจ้าออกมาเพื่อมาขอความตายเดี๋ยวข้าจะใช้ไม้ทุบหัวเลยนะ” แต่หมาหิ้งก็ตอบว่า “ที่ข้ามามิใช่มาขอความตาย แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา” (ดังนั้นการฆ่าสุนัข หรือสัตว์เลี้ยง 4 เท้าที่มีเล็ดก็ใช้ไม้ทุบหัวจนถึงปัจจุบัน) จากนั้นก็มีหมูหิ้ง หยะติ “Zavq siv” ซึ่งเป็นตัวแทนของสัตว์ที่เป็นกบเล็ด เดินออกมาและถูกมนุษย์ถามว่า “เจ้าเดินออกมาเพื่อจะให้ข้า

ฆ่าเจ้าโดยใช้มีดสั้นแทงคอไข้ไหม” ส่วนหมูหรีงก็ตอบว่า “ที่ข้าออกมามิใช่มาขอความตาย แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา” (ดังนั้นการฆ่าหมูต้องใช้มีดสั้นแทงคอถึงปัจจุบัน) จากนั้นก็มีแพะ “จิเหมยะจิส” Civq myehvq civq siv ซึ่งเป็นตัวแทนของประเภทมีเขาสัตว์เดินออกมา ก็ถูกมนุษย์ก็ถามว่าเจ้าเดินออกมาทำไมเจ้า อยากให้ข้าจับมัดเจ้าโดยมัดที่เข่าไข้ไหม” ส่วนแพะก็ตอบว่า “ที่ข้าออกมามิใช่มาขอให้จับ แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา” จากนั้นก็มี ควายหรีง “โนยล” Nyoq siv ซึ่งเป็นตัวแทนของสัตว์ที่มีเขาและกีบเท้าประเภทสัตว์ใหญ่เดินออกมา ก็ถูกมนุษย์ก็ถามว่าเจ้าเดินออกมาทำไมเจ้าอยากให้ฆ่าโดยใช้หอกแทงข้างลำตัวไข้ไหม ” ส่วนควายหรีงก็ตอบว่า “ที่ข้าออกมามิใช่มาขอหอกเพื่อให้แทงฆ่าข้า แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา” จากนั้นก็มี ม้าหรีง “หม่อง ลี” Mahq siv ซึ่งเป็นตัวแทนของสัตว์ที่มีกีบเท้าใหญ่เดินออกมา ก็ถูกมนุษย์ก็ถามว่าเจ้าเดินออกมาทำไม เจ้ามาขอให้มัดตัวโดยสวมเชือกที่รัดผูกไข้ไหม” ม้าหรีงก็ตอบว่า “ที่ข้าออกมามิใช่มาขอให้จับข้า แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา” จากนั้นก็มี ช้างหรีง “ยามายาลิ” Ya ma ya siv ซึ่งเป็นตัวแทนของสัตว์ใหญ่เดินออกมา ก็ถูกมนุษย์ก็ถามว่าเจ้าเดินออกมาทำไม เจ้ามาขอให้ข้าวาง แหียงเป็นที่นั่งไข้ไหม? ช้างหรีงก็ตอบว่า “ที่ข้าออกมามิใช่มาขอแหียง (ยามายาลิ/ya ma ya gha) ให้ข้า แต่เห็นพระอาทิตย์ พระจันทร์ เกิดมา แต่ไม่รู้หายไปไหน จึงเดินออกมาตามหา”

ตำนานประวัติช่วงนี้ สัตว์ประเภทต่างๆ ได้ปรากฏมาตั้งคำถาม เพื่อค้นหาเดือนและพระอาทิตย์ ตรงกันข้ามสัตว์เหล่านี้ได้สอนให้มนุษย์รู้จักวิธีบังคับสัตว์ใช้สัตว์แต่ละประเภท ทั้งอาหาร แรงงาน มาจนปัจจุบัน และยังไม่อาจจะบอกได้ว่าพระจันทร์ พระอาทิตย์ที่หายไป..ถูกค้นหาในช่วงใด.. และอา่่าเชื่อว่า คน ผี สัตว์ พืชพันธุ์ต่างๆ ล้วนสามารถสื่อสารได้

ยุคที่ 2 แหนะ นลื้อ ถัก้า จ้อ-เออ Nehvq tsawl Tiq gal jawl-eu คน ผี ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน

ยุคที่สอง ตำนานประวัติเล่าว่า อดีต คน ผี สัตว์ทุกประเภท ดันไม้ พันธุ์พืช สามารถสื่อสาร และได้้อยู่ร่วมกัน ยุคที่สองนี้อยู่ช่วงลำดับบรรพบุรุษตั้งแต่ “ซูลมีโอ – เจวถ่องผ่อง” (Sul mil ol –Dzoeq Tahq Pahq) ตำนานเล่าว่า คน ผี ใช้แม่เดียวกัน เรียกว่า “อำมา มาตะ” Aaq ma ma

tavq แผ่นหลังมีนม 8 เต้า ด้านหน้ามี 2 เต้า เป็นแม่วิเศษสามารถมีลูกได้ ทั้งนี้ เส้นผม หรือ อวัยวะทุกส่วนของร่างกาย สัตว์ป่า พืช สัตว์และอยู่ร่วมกัน และเมื่ออยู่กันมาได้ช่วงหนึ่ง เริ่มมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งระหว่าง คนและผี โดยกล่าวหาใส่ร้ายว่า **ไขไก่อจากเล่า** ได้สูญหาย ผีก็ กล่าวหาว่า **คนเป็นผู้ขโมย** และคนก็กล่าวหาว่า ผีเป็นผู้ขโมย แต่ก็ไม่สามารถจับผิดฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งได้ จนในที่สุดแม่ร่วมระหว่างคนผี ที่เรียกว่า “**อำมา มาตะ**” Aaq ma ma tavq ได้เสียชีวิต และเกิดปัญหาในการจัดการงานศพเพื่อ คนและผี จะแย่งกันเป็นเจ้าภาพ โดยคนกล่าวว่า คนจะ เป็นผู้เฝ้าในยามกลางวัน ส่วนผีจะเป็นผู้เฝ้าในยามกลางคืน แต่เนื่องจากคนฉลาดกว่าเพราะอยาก เป็นเจ้าภาพเพียงฝ่ายเดียวในการจัดการงานศพ ช่วงกลางคืนก็จุดไฟตะเกียงไว้ให้สว่างที่บริเวณ ศพทั้งกลางคืนกลางวัน และฝ่ายผีจะออกมาเฝ้าศพ ก็เห็นว่ามีคนเฝ้าอยู่และบอกว่ายังไม่ใช่ กลางคืน เพราะสว่างอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นอำมาเมื่อมีคนตาย บริเวณที่วางศพจะมีการจุด ตะเกียงไฟตลอดเวลา จากจุดนี้ฝ่ายคนจึงเป็นผู้ชนะมาได้จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ยังมีตำนานเล่าเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมงานศพให้แม่ร่วมของคนและ ผี โดยใช้สัตว์เพื่อการเซ่นไหว้อีกหลายตอน ซึ่งจะต้องศึกษาต่อไป

ยุคที่ 3 แหนะ นสือ ฎ่อ - อี้เออ Nehvq tsawl gawq il eu **คน ผี แยกแยก**

ตำนานประวัติยุคที่สาม อยู่ระหว่างช่วงลำดับชื่อบรรพบุรุษ “**เจ่วถ่องผ่อง**” (Tahq pahq) เกิดขึ้นหลังจาก แม่ร่วมระหว่างคน ผี ที่เรียกว่า “**อำมา มาตะ**” Aaq ma ma tavq เสียชีวิต สำหรับ สถานที่เกิดเหตุการณ์นี้ อำมาเรียกอาณาเขตนี้ว่า “**ส้มแบ**” Sumq Beh

สามารถสรุปตำนานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น คือ

3.1)-คนผี แยกกันอยู่ “แหนะ นสือ ฎ่อ - อี้เออ” Nehvq tsawl gawq il eu

โดยมีคำประกาศ อำมาเรียกว่า “**น้ำ หน้าเท้**” Nal naq tel “**นื้อห่าจื้อคู่ มีนา ส่าซู้ เค้อโปะ แหนะจื้อย้า น้อแตะ มี ค้อง ป่าฎา ขว่าโล โลก่อง โลกู่ นื้อห่าจื้อคู่เหนะที่จื้อถ่าเอว แหนะจื้อย้า นื้อห่าถีนองเซ้โปะล้าเล**” Tsawl haq jawl duq mil caq shaq cul deul bov. Nehvq jawl yal. cawq tehvq. mil qahl baq gha.qaq lo lo gahq lo gul. Tsawl haq jawl duq nehvq tiq jawl taq oe.Nehvq jawl yal tsawl haq tiq nah tsel pov lal le. หมายถึง ที่อยู่ของคนจะเป็นที่ราบ อุดม สมบูรณ์ ที่อยู่ของผีจะเป็นน้ำตก หน้าผา ไชกหิน หุบเหว เขาชัน ที่อยู่ของคนผีจึงอย่ามา ที่

อยู่ของผี คนจะไปวันหนึ่งสิบหน” ฉะนั้นอย่าเชื่อว่าจะหากคนเราขวัญอ่อนกรณีไปบริเวณ
สถานที่อยู่ของผี ก็เชื่อว่าจะไม่สบายต้องประกอบพิธีกรรมรักษา

3.2)-มีการใช้ควาย 10 ตัว “เจ้ กอ เออ” Jeq gaw eu ประกอบพิธีงานศพ

เกิดขึ้นในยุคนี้ ที่อำเภอเขต “สี่มบะ” คือ สมัยคนผีแยกทางเท่านั้น การใช้ควายในพิธีงานศพที่มี
มากขนาดนี้เรียกว่า “เจ้ กอ เออ” Jeq gaw ปัจจุบันใช้ควายเพื่อเข้าพิธีงานศพได้เพียงแบบ 1,ตัว 2
ตัวและสูงสุด 3 ตัว หากมีการล้มควายมากกว่านี้ ถือว่าเป็นเพียงประกอบทำอาหารที่เรียกว่า “สี่เน
ติ” Siq nel tivq ไม่เกี่ยวกับสวดควายให้ผู้ตาย

3.3)-เริ่มใช้เขาควายเป่าไล่ล่าสัตว์ “ชีว์คิว บอ เออ” Coil doi Baw eu

เพราะเนื่องจากตอนที่ คน ผี แยกทาง และแบ่งสัตว์เลี้ยง คนได้ใช้เขาควายที่เรียกว่า
“ชีว์คิว” เขาควายที่ตัดให้เป็นรู ทั้งโคนและ ยอดปลายเขา มาเป่า ส่งผลให้สัตว์เช่น กิ้ง กวาง หมู
ป่า วัว เข้าป่าถือเป็นสัตว์เลี้ยงของผี ส่วนที่เหลือคนได้เลี้ยงไว้เช่น ควาย วัว ม้า หมู สุนัข เป็นต้น
และเมื่อออกไปล่าสัตว์ป่า “ซ่าแทะ” Shaq teh teh การใช้เขาควายเป่า จะทำให้สัตว์ป่าที่หากินใน
ที่ต่างๆ ต้องวิ่งออกมา เพราะกลัวเสียงเขาควายตามตำนานที่ว่านี้ ส่งผลให้ผู้ล่าก็สามารถยิงสัตว์
ป่า เพื่อมาบริโภคได้ อย่างไรก็ตามถ้าอย่าออกไปล่าสัตว์และได้หมูป่าตั้งท้องเรียกว่า
“หะบรัม” Zavq Byumq ถือเป็นอัปมงคล เรียกว่า “ด้อ” Dawl ต้องทำพิธีส่งความเป็นอัปมงคล
“ด้อจะแจ-เออ” Dawl cavq jeh eu ตั้งแต่ยุคที่สามมาจนถึงปัจจุบัน

3.4)-เริ่มใช้ไม้รองคอ “ฝ่อซื่อ” Pawq kuiq และสายสะพายย่าม “แพท้องพี” peh tahl pi

ยุคที่ 3 “สี่มบะ” เป็นช่วงกำเนิดการใช้อุปกรณ์ต่างของ 2 ประเภท คือ ไม้รองคอ “ฝ่อซื่อ”
และสายสะพายย่าม เรียกว่า “แพท้องพี” เช่น คนหากขนสิ่งของ จะใช้ตะกร้าที่มีไม้รองคอเรียกว่า
“ฝ่อซื่อ” ต่างเอา สำหรับผืนนั้นอย่าเชื่อว่าจะใช้สายสะพายย่าม ที่เรียกว่า “แพท้องพี” ต่างของ

ดังนั้นเมื่อเข้าป่า ห้ามโหนเล่นกับพวกเถาวัลย์ เครือต้นไม้ ถ้าวางหากผีแก้ง ก็อาจทำให้เราได้รับอุบัติเหตุได้

3.5)-เกิดผู้นำวัฒนธรรมอำเภ “เจ่วมา” คนแรก

เจ่วมาอำเภคนแรก ชื่อว่า “เจ่วมา อี้มบือ บือเขอ” Dzoeq ma umq bui bui keuq

เป็น เจ่วมาที่ลงมาจากสวรรค์ โดยมีการนำเอาเครื่องหมาย คือ “ลื้อ ค้า ปยะ ขว่าหระ อำเก้อ” Lawl kahq dal pyav qaq laq aq guil หมายถึงเป็นผู้เอาสัญลักษณ์ประตูล้อมบ้านลงมาจากสวรรค์แล้วมาใช้ในชุมชน ซึ่งช่วงที่ เจ่วมา คนนี้ปกครอง ไม่เคยมีปัญหาเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น มีแต่ความสงบร่มเย็น จนเป็นปัญหาให้เมื่อเกิดปัญหาในชุมชนแล้วประชาชนไม่รู้จักวิธีแก้ปัญหา

ดังนั้นอำเภเชื่อว่า การให้เกิดปัญหาบ้างในครอบครัวและชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้คนเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาได้

3.6)-พื้มาคนแรกอำเภ

พื้มาคนแรกอำเภ ชื่อว่า “พื้มามีค้อง ค้องหล่อง” Pil ma mil dahl dahl lahq พื้มาคนนี้ก็ลงมาจากสวรรค์เช่นกัน เป็นพื้มา ที่เอาเครื่องมือการสวด เรียกว่า “พื้โทะหละเหย” Pil tol lavq yehq คือ มีด หอก ของหมอมมาจากสวรรค์ และสามารถประกอบพิธีกรรมได้ทุกประเภท ทั้งการรักษาคน และการสวดศพทุกด้าน

3.7)-ช่างตีเหล็กคนแรก “บาจี / จิมา”

ช่างตีเหล็กคนนี้ชื่อว่า “หละจิ ตะทะ เกยาะ เกยาะ แป้” Lavq civq tehv ghawv ghawv behl เป็นช่างตีเหล็กที่ออกมาจากได้นำปฐพี โดยช่างคนนี้อาจตีเหล็ก”ดีผู้” มีความสามารถเชื่อมเหล็กกล้าแม้แต่ฟันมีด ที่แตกหักก็ยังสามารถเชื่อมได้

อนึ่งยุคประวัติศาสตร์นี้ อำเภเชื่อว่ามีภพโลกมนุษย์ ภพโลกผี มีการแบ่งเขต โดยใช้เครื่องหมายคือ ประตูล้อมบ้าน ตาแหลว ฯลฯ และเป็นช่วงเกิดกิจกรรมพิธีกรรม ประเพณี ในภาคของคน อย่างมากมาย ซึ่งเชื่อว่าพิธีกรรม ประเพณีที่คนปฏิบัติกันอยู่นี้เกิดจาก 4 สาเหตุคือ มนุษย์กำหนด ผีกำหนด ธรรมชาติกำหนด ประสบการณ์ที่พบเห็นกำหนด นอกจากนี้

มีการแตกแขนงตระกูลอ่าข่าออกไป ที่มีภาษิตกล่าวว่า “ถ่องฝ่อง สยิ จิม แมนึม” Tahq pahq shivq jum meh numl หมายถึง บรรพบุรุษ “ถ่องฝ่อง” มีญาติพี่น้องร่วมกัน 7 คู่ และยังเปิดโอกาสให้ชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ประสงค์อยากเป็นอ่าข่า สามารถเข้ามาร่วมเป็นเชื้อสายอ่าข่าได้ในยุคนี้ โดยให้ใช้ชื่อบรรพบุรุษต่อจาก “ถ่อง ฝ่อง” Tahq Pahq ได้ ซึ่งอ่าข่าเรียกว่า “ฝ่าเคาะ” Paq Dawvq มาจนปัจจุบัน

ยุคที่ 4 หย่า นยี้ ดัม กือ กา-เออ Zaq nyiq Duml gui ga - eu ยุคอ่าข่าเคลื่อนย้าย

ยุคนี้เกิดขึ้นในช่วงบรรพบุรุษอ่าข่าช่วงระหว่าง “เป่วเซวะเล๊ะ” Boeq soev lehv ในสายของ ตระกูล ที่นับบรรพบุรุษ “ถ่องฝ่องม้อง” Tahq Pahq Mahl หรือประมาณ 1,192 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งการเคลื่อนย้ายอ่าข่ามีภาษิตกล่าวว่า “หย่า นยี้(อ่าข่า) ดัม กือ กา-เออ” Aq kaq Duml gui ga - eu หมายถึง อ่าข่ามีการเคลื่อนย้ายลงทิศใต้ โดยมีพี่น้องสาย “เจ่อเกว” Jeq ghoeq และสาย “เจ่อจ้อ” Jeq jawl เป็นแกนนำ ที่ได้ย้ายลงสู่ทิศใต้ ส่งผลให้ชนอ่าข่าอาศัยอยู่ทั้งแถบประเทศจีนตอนใต้ พม่า ลาว เวียดนาม และประเทศไทย และมีการดำรงชีพตามสถานการณ์และเหตุการณ์ของแต่ละประเทศ

ยุคที่ 5 อ่าข่า อ้าบั่ว จ้อโซ Aq kaq Al boel Tsawl so ยุคผสมผสานและเปลี่ยนแปลง

ยุคที่ 5 เป็นยุคอ่าข่าเกิดการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ที่อยู่อาศัย การพูด โครงสร้างการปกครอง ศาสนา ภาษา ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน การแต่งกาย ฯลฯ ซึ่งถือเป็นยุคปัจจุบัน โดยมีระยะเวลาเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2498 ด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น นโยบายรัฐแต่ละประเทศ กระแสสถานการณ์สังคมใหม่ การเผยแพร่ลัทธิศาสนาใหม่ การศึกษา การพัฒนาที่เน้นให้เกิดการใช้เทคโนโลยีใหม่ ปัญหาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ ส่งผลให้การนับถือศาสนาอ่าข่า ที่เรียกว่า “อ่าข่าย้อง” Aq kaq zahl อันเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นชาติพันธุ์อัตลักษณ์ ถูกเปลี่ยนแปลงไม่สามารถยืนหยัดแห่งวิถีชนเผ่า

เกิดการแข่งขันดำรงชีพ ใช้ชีวิตแบบผสมผสานทุกด้านเพื่อเอาตัวรอด ทั้ง อาชีพ ศาสนา การแต่งกาย ภาษา ฯลฯ ที่อำเภอมีภาษิตเรียกว่า “อำเภอ อำบัว ถ่องโซ” Aq kaq Al boel Tahq so

หมายเหตุ ปีพ.ศ. 2498 ในประเทศไทย อำเภอเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ในต่างประเทศ เช่น พม่ามีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีมิชชันนารีเข้าไปสอนศาสนาและการช่วยเหลือทางมนุษยธรรมช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สำหรับจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงมากสมัยการทำรัฐประหารของนายพลเจียงไคเช็ค

การเรียกชื่อและความหมายอำเภอ

มีสุภาษิตที่เปรียบเทียบความสัมพันธ์ เกี่ยวกับการเรียกชื่อชาติพันธุ์ตนเองว่า “อำเภอ แซ่มา” (Aq kaq tsel kaq tiq kaq ma) หมายถึง อำเภอสืบอำเภอคือหนึ่งอำเภอ ฉะนั้นอำเภออยู่ในดินแดนแห่งไหนใด ย่อมไม่ แตกต่างกัน ในเรื่องสายสัมพันธ์ และจากการศึกษาเกี่ยวกับแหล่งที่อยู่อาศัย ที่ชนเผ่าอำเภอชอบอาศัยอยู่ ทั้งในประเทศ จีน/พม่า/ลาว/เวียดนาม และประเทศไทย พบว่าโดยส่วนมากอำเภอชอบอยู่ตรงรอยตะเข็บของ ดินแดนแต่ละประเทศ หรือระหว่างรอยตะเข็บของเมือง จังหวัด ซึ่งรอยตะเข็บของเมือง จังหวัด หรือประเทศ อำเภอมีชื่อเรียกว่า “มีซ่า” (Mil kaq) หมายถึง เขตดินแดน

ดังนั้นชนเผ่า เมื่อมีการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างแต่ละชุมชน สิ่งที่เป็นคำถามเมื่อพบปะกันมักถามว่า “อำเภอจ้อ แซ่เล” Aq gal jawl .aq kaq le..? หมายถึง คุณเป็นคนจากเขตแดนไหน (อำเภอ) ที่ไหน..? จากสาเหตุนี้คำว่า อำเภอ อาจถูกเรียกมาจากคำว่า “มีซ่า” ซึ่งหมายถึงชายแดน และถูกเพี้ยนมาใช้เป็น “อำเภอ” เป็นชื่อเรียกชนเผ่านี้ก็เป็นได้

อย่างไรก็ตามแม้ยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัดเกี่ยวกับการเรียกชื่อชนเผ่า “อำเภอ”(Aq kaq) จากการศึกษา หากให้ความหมายคำเรียกดังกล่าวสามารถที่จะแยกแยะความหมายของคำออกได้เป็นส่วนๆ กล่าวคือ “อำ” (Aq) หมายถึง เปียก เช่นเปียกน้ำ หรือถ้าเป็นศัพท์สมบุรณ์จะใช้คำๆ นี้กับเด็กก็พูดว่า “อำ อำ” (Aq aq) หมายถึง น้ำ ที่เป็นคำสอนเบื้องต้นให้เด็ก ส่วนคำว่า “ซ่า”(kaq) มีความหมายอยู่เป็น สองแนว สามารถแยกได้กล่าวคือ แนวที่หนึ่ง หมายถึง “ไกล” แนวที่สอง หมายถึง รอยตะเข็บชายแดน ที่มาจากคำว่า “มีซ่า” ซึ่งหากนำคำว่า “อำเภอ” มาตีความหมาย

ออกมารวมกันแล้ว อาจหมายถึงได้ว่า “กลุ่มคนที่อยู่ชายแดนและไกลจากน้ำ” หรือ “กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ตรงรอยตะเข็บชายแดน” หรือ “กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ไกลความชื้น”

แต่คำนิยามจากการศึกษาโดยผู้เขียน ให้ความหมายคำว่า “อำขา” หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เอื้อกับสิ่งแวดล้อมและมีวิญญูณทั้งที่สัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้อย่างสมดุล และเป็นนั้ก็คือ “อำขาชนเผ่าคนกลาง”

นอกจากนี้ ยังมีคำที่เคยใช้ชื่อเรียกอำขา ซึ่งยังไม่แน่ชัดว่าเกิดขึ้น เมื่อใด พบว่ามีชื่อเรียกอีกมาก ดังตัวอย่างคือ

-ไ้ นี (Aivl niq)	-ฮะ นี (Havl nyiq)	-ห่อ นี (Hawq nyiq)
-บี้ ยอ (Bil yaw)	-ห่อ มา (Hawq ma)	-ข้า โถ (Kaq toq)
-โห่ นี (Hoq nyiq)	-ข้า แม่ย์ (Kaq myehl)	-โซ นี (So nyiq)
-ข้า ก้อ (Kaq kaw)	-โซ นี (Qoq nyiq)	-ค้อ ก้อ (Dawq kaw)
-ชะ นี (Qavq nyiq)	-ชะ นีม (Qavq numl)	-ก้อ (Kaw)
-หย่า นี (Zaq nyiq)	-ห่า นี (Haq niq)	-อีก้อ (Iq kaw)
-อำ ข่า (Aq kaq)		

ตัวอย่างเรียกชื่อกลุ่มของชนเผ่าอำขาตามที่ได้แจงมาให้ข้างต้น ดูเหมือนว่ามีความแตกต่างกันทั้งสำเนียง เสียงพูด อาจเป็นเพราะว่าอำขา เป็นชนเผ่ากลุ่มน้อย เมื่อไปอาศัยอยู่ในเขตแดนแห่งใด ก็อาจถูกชนกลุ่มอื่นๆ ตั้งชื่อให้ตามสำเนียงเสียงของชนกลุ่มนั้น อำขาจึงมีสุภาษิตการพูดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเสียงที่ไม่สม่ำเสมอหรือการตกลง ที่ไม่มีความแน่นอน เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอๆ ว่า “เหมล้าล้าโป๊ะ ล่าเหวหมาโจ๊ะ เหมล้า ล้าดีถี้ก้าหมาดี”(Mehq lal lal pov saq yoeq maq tsovq mehq lal lal diq tiq gal maq di) หมายถึง ลิ่นไม่มีกระดูก สำเนียงเสียงไม่มีความเหมือน จึงทำให้การพูดและการออกเสียง มีความแตกต่างกันมาจากอดีตถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามแม้ยังไม่สามารถหาความกระจ่างในการเรียกชื่อก็ตาม อาข่ามีภาษิตสอนใจเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติของตนว่า “หย่ออี นือมา หย่อโบะ โจะ”(Zawq il nui ma zawq bovq tsov) หมายถึง ขอให้ใช้พิจารณาญาณ หรือ ดุลพินิจ เพื่อการตัดสินใจเป็นของตนเองเป็นที่ตั้ง

ชาติพันธุ์อาข่า

จากการศึกษาทราบว่า อาข่าเป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในเขตทวีปเอเชียเท่านั้น โดยมีตำนานพื้นเพ ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชนเผ่านี้ คือ แถบธิเบตประเทศจีน ของต้นน้ำแม่โขงปัจจุบัน ชนเผ่าอาข่า และบางท่านก็กล่าวว่าเริ่มต้นจากที่ราบสูงมองโกเลีย ได้อาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ ประกอบด้วยประเทศจีน พม่า ลาว ไทย และประเทศเวียดนาม และระยะหลังราวปี พ.ศ. 2535 ชนเผ่าอาข่าเริ่มเกิดการเคลื่อนย้าย เพื่อไปใช้แรงงาน ไปแต่งงานกับชนต่างประเทศ อาทิเช่น ใต้หวัน อิตาลี เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา สหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศเหล่านี้ มีชนอาข่าเข้าไปอยู่เป็นจำนวนน้อยมาก

การเคลื่อนย้ายของอาข่า

จากการศึกษายังอยู่ระหว่างหาหลักฐานว่า ชนอาข่าที่อาศัยอยู่ประเทศ พม่า ลาว เวียดนาม ได้เคลื่อนย้ายเข้าไปอยู่ในประเทศเหล่านี้ช่วงปีใด ซึ่งการเคลื่อนย้ายไปอยู่ตามประเทศต่างๆ เหล่านี้เข้าไปเพื่อประกอบอาชีพ และหนีภัยเพราะเกิดโรคต่างๆ และบางส่วน เกิดการเคลื่อนย้ายจากเหตุการณ์ปฏิวัติทางวัฒนธรรมในประเทศจีน และจากการแลกเปลี่ยนกับผู้อาวุโสอาข่าในเขตประเทศลาวพบว่า อาข่าที่อาศัยอยู่แผ่นดินจีนตอนใต้มณฑลยูนนาน และ สิบสองปันนา ที่ไม่สามารถยอมรับต่อระบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศจีน ก็ได้อพยพเข้าสู่ประเทศลาวเขตหลวงน้ำทา และทิศเหนือของประเทศเวียดนาม ซึ่งประเทศเวียดนามส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มอาข่าฮาหนี เพื่อความสงบสุขในดำเนินชีวิต

และหนีภัยปัญหาต่างๆ ทางการเมือง และมีการตั้งเป็นชุมชนขนาดใหญ่มีระบบการปกครองที่ใช้แบบ
ทางการเมืองและดั้งเดิมตามสภาพปัญหาของประเทสนั้นๆ จนถึงปัจจุบัน

การเคลื่อนย้ายของชนอำมาเข้าสู่ประเทศไทย

ช่วงราวก่อนปี พ.ศ 2434 ชนเผ่าอำมาจากเขตแคว้นเชียงตุง ประเทศพม่าได้เดินทางเข้าสู่
ประเทศไทย เพื่อประกอบอาชีพการกสิกรรม และหนีภัยปัญหาต่างๆ เช่นกองโจรที่ปล้นสะดม
หนีภัยปัญหาการสู้รบของชนกลุ่มน้อยกับทหารพม่า ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งรุนแรงก่อให้เกิดผู้คน
ล้มตายเป็นจำนวนมาก อำมาที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย จึงได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้าสู่แผ่นดินไทย
โดยมีเส้นทาง 2 เส้นทาง คือ

เส้นทางแรก อพยพเข้ามาทางฝั่งอำเภอแม่จันบ้านพญาไพร (ปัจจุบันเป็นอำเภอแม่ฟ้า
หลวง) โดยการนำของ **หูลอง จูเปาะ** (Huq lah Dzoq baw) หรือมีชื่อเรียกว่า **แสนอุ่นเรือน**
และได้ขยายมาตั้งชุมชนเขตพื้นที่ดอยตุง บริเวณบ้านข่าแห่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง กระทั่งเสียชีวิต
น้องชายชื่อว่า **หูป่อ จูเปาะ** (Huq baw Dzoq baw) หรือมีชื่อว่า **แสนพรหม** ได้ เคลื่อนมาตั้ง
ชุมชนเขตแม่สาย พื้นที่อาณาบริเวณบ้านผาหมีอำเภอแม่สายในปัจจุบัน และขยายอาณาเขต
ออกไปตั้งชุมชนทางด้านอำเภอเชียงแสนบริเวณบ้านดอยสะโง้งในปัจจุบัน ส่วน **ถู่แซ จูเปาะ**
(Tuq seh Dzoq baw) หรือมีชื่อว่า **แสนใจ** เป็นหลานของแสนอุ่นเรือน และแสนพรหม ได้มาตั้ง
ชุมชนเขตบริเวณพื้นที่บ้านแสนใจอำเภอแม่ฟ้าหลวงในปัจจุบัน

เส้นทางที่ 2 อำมาได้เคลื่อนย้าย มาอยู่ประเทศไทยโดยตรงจากเขตพื้นที่ 12 ปันนา
ประเทศจีน เข้าสู่ประเทศพม่า และเข้ามาทางด้านท่าจีเหล็กอำเภอแม่สาย และมาตั้งชุมชนอยู่ใน
ผืนแผ่นดินไทย

ปัจจุบันชนเผ่าอำมาได้กระจัดกระจายตั้งบ้านเรือนไปทั่วภาคเหนือ 5 จังหวัด
ประกอบด้วย เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก และอีกสองจังหวัด คือ น่าน เพชรบูรณ์
สำหรับ 2 จังหวัดหลังนี้ เป็นอำมาที่อพยพ เพื่อไปรับใช้แรงงานและอาศัยอยู่ร่วมกับชนเผ่าอื่นๆ
มีความลำบากในการแยกแยะ

ประชากรอ่าข่า

ชนเผ่าอ่าข่าในเขตทวีปเอเชียจำนวน 5 ประเทศ ประกอบด้วย จีน พม่า ลาว เวียดนาม และประเทศไทย มีประชากรรวมประมาณ 2.3 ล้านกว่าคน (รวมชนฮาหนี) โดยประเทศไทยมีประชากรที่กระจายอยู่พื้นที่ 5 จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก และหลังปี 2529 เริ่มมีอ่าข่ากระจายชุมชนเป็น ครอบครัวเล็กไปอาศัยอยู่กับกลุ่มอื่นๆ เช่น พะเยา เพชรบูรณ์ มีประชากรอาศัยอยู่ในประเทศไทย ราว 110,000 กว่าคน

ภาษาชนเผ่าอ่าข่า

อ่าข่าเป็นกลุ่มชนที่ถูกจัดภาษาพูดอยู่ในกลุ่ม ทิเบต-พม่า(Tibeto-Berman) ไม่มีภาษาเขียน เป็นของชนเผ่าตนเอง มีตำนานเล่าว่าอดีต อ่าข่าเคยมีภาษาเขียน โดยเขียนตัวหนังสือไว้ในหนังควาย แต่เมื่อเกิดความไม่สงบและถูกรุกราน บรรดาผู้นำอ่าข่าทั้งหลายได้จัดประชุมตั้งหนังควายกิน แล้วให้ทุกคนจดจำในสมอง ด้วยเหตุนี้อ่าข่าจึงไม่มีอักษรเขียน ดังนั้นเมื่อมีกิจกรรม หรือ พิธีกรรมต่างๆ ก็ใช้โดยการจดจำขั้นตอนมีผู้อาวุโสเป็นแกนนำประกอบพิธี

อย่างไรก็ตาม ช่วงประมาณปี พ.ศ 2450 ที่ประเทศพม่า มีมิชันนารี ได้คิดค้นอักษรเขียน ดัดแปลงจากภาษาโรมัน เพื่อใช้ในการบันทึกคัมภีร์ศาสนาคริสต์ใช้ในการเผยแพร่สอนกับอ่าข่า มาจนถึง ปัจจุบัน

ชื่อบรรพบุรุษอาข่า “อาข่าจี” (Aq kaq Tsuivq)

อาข่าจี Aq Kaq Tsuivq เป็นชื่อนามเรียกบรรพบุรุษอาข่า ชื่อที่บันทึกไว้เป็นข้อมูลที่ได้จาก ประเทศไทย พม่า และประเทศจีน ส่วนประเทศลาว และ เวียดนาม ผู้เขียนอยู่ระหว่างการศึกษาอยู่ การเรียนรู้เรื่อง “อาข่าจี” ที่สืบสานใ้ช้อยู่ของชนอาข่า หลายครั้งมีข้อจำกัดและลำบากในการค้นหา เนื่องจากการนับหรือพูดลำดับชื่อบรรพบุรุษนี้ อาข่านิยมศึกษาเรียนรู้ตอนที่มืงานศพ หรือมีพิธีกรรม หรือช่วงสืบค้นสายวงศ์ตระกูลเท่านั้น ที่สำคัญปัจจุบันชื่อ สกุล ได้มีการเปลี่ยนแปลง ไปใช้เป็นชื่อภาษาไทย จีน หรือพม่า นั้นหมายถึงเริ่มถูกกลืน ชาติพันธุ์ชนเผ่าอาข่าแล้ว ก่อให้เกิดปัญหา ไม่รู้ชื่อ สกุล ที่แท้จริงของตน เป็นเหตุให้มีการแต่งงานหรือ ไม่รู้จักเครือญาติ และสร้างความสับสนในความเป็นชาติพันธุ์อาข่ามากขึ้น

ประวัติชื่อบรรพบุรุษอาข่า “อาข่าจี” (Tsuivq) บนโลกเรานี้ มีชนชาติต่างๆ ที่หลากหลาย มีภาษา วิถีความเป็นอยู่แตกต่างกันไป แต่ว่าหลายชนชาติ ไม่สามารถเรียงลำดับชื่อบรรพบุรุษของชาติพันธุ์ตน ตั้งแต่เริ่มชื่อแรก มาจนถึงชื่อตนเองได้ แต่ชนเผ่าอาข่า แม้ไม่มีตัวอักษรเขียน แต่สามารถจดจำชื่อบรรพบุรุษ มาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 2,700 ปี และจากการศึกษา การเกิดชื่อบรรพบุรุษ“อาข่าจี” มีตำนานเล่าว่า สาเหตุมาจากการ แต่งงานของบุตรสาวพญานาคที่อยู่ใต้พิภพ กับมนุษย์ ที่อยู่เหนือพิภพ บุตรสาวพญานาคที่อยู่ใต้พิภพอ่าเรียกว่า “อ้อฮ้อ หย่าหมี” (Uil tsawl Zaq miq) แปลคำหมายได้ คือ “อ้อ” Uil หมายถึง น้ำ ส่วนคำว่า “ฮ้อ” Tsawl หมายถึง คน และ “หย่าหมี” Zaq miq หมายถึง บุตรสาว ที่มีชื่อว่า “มีโอะ” Mil ov ได้มาแต่งงาน กับ มนุษย์ ที่อยู่เหนือพิภพชื่อว่า “มีตะ” Mil tav จากเหตุดังกล่าวทำให้อาข่ามีชื่อบรรพบุรุษที่มาจาก 2 ส่วน คือ ชื่อบรรพบุรุษที่อยู่ใต้พิภพอ่าเรียกว่า “มีโอะ จี” หรือเรียกว่า “อ้อหล่องจี” มี 11 ชื่อ ดังนี้คือ

1. อ้อหล่อง Uil lahq	2. หล่องโด้ Lahq dol	3. โด้มอ Dol maw
4. มอกยะ maw gav	5. กยะจ้อง Gav dzahl	6. จ้องเกว Dzahl ghoe
7. เกวมา Ghoe ma	8. มาย้อ Ma yawl	9. ย้อแอะ Yawl dehvq
10. แอะแบ Dehvq beh	11. แบซึ่ม Beh suml ol	12. ซูล้อ Sul mil

และชื่อบรรพบุรุษของคนที่อยู่เหนือพิภพอ่าเรียกว่า “มีตะจี” มี 11 ชื่อ

1. อืมมะ Umq mavq	2. อืมถ้อง Uumq ghah
3. ถ้องแหะ Ghal nehvq	4. แหะเหาะ Nehvq zawvq
5. เหาะเอะ Zawvq zeuv	6. เอะโทะ Zeuv tol
7. โทะมา Tol ma	8. มาย้อ Ma zawl
9. ย้อแดะ Zawl Dehv	10. แดะแบ Dehv beh
11. แบซึ่ม Beh suml	12. <u>ซึ่มโอะ Sul Mil Ol</u>

จะสังเกตเห็นว่า ชื่อบรรพบุรุษ ไม่ว่าได้พิภพที่เรียกว่า “มีโอะจี” และเหนือพิภพ เรียกว่า “มีตะจี” แต่ละส่วนมีทั้งหมด 11 ชื่อเท่านั้น และจะมาจบกันที่ชื่อ 12 ที่เรียกว่า ซึ่มโอะ Sml Mil Ol ซึ่งเป็นชื่อรวมกำเนิดชาติพันธุ์อ่าข่าขึ้นมา

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการนับชื่อบรรพบุรุษอ่าข่านั้น สามารถแบ่งเป็นตอน ตามตำนานประวัติการเกิดอ่าข่าและสรรพสิ่งต่างๆ ดังนี้

ก)-ช่วงที่ 1 บรรพบุรุษริเริ่มเป็นช่วงของชื่อบรรพบุรุษเริ่มแรก คือ “อืมชยี้ ชยี้ดี จี” (Umq shil shil di tsuivq)

ราวปี 1940 ได้เกิดเหตุการณ์ มีผู้ยังรู้ได้นับชื่อบรรพบุรุษ ซึ่งอ่าข่าเรียกเหตุการณ์นี้ว่า “อ่าข่าอ่าเผ่ว เซอ เออ” aq kaq aq poeq seu-eu, โดยมีแม่เฒ่าที่ชื่อ “อ่าผีน่าบ่า” aq piq na baq neh gui taq eu tsuiq ได้อ่านชื่อบรรพบุรุษไว้ 7 ชื่อ ซึ่งชื่อส่วนนี้กลุ่มอ่าข่าฮาหนี ยังคงมีการใช้ และตอนที่หมอสวดอ่าข่าสวดพิธีงานศพก็ยังมีชื่อบางส่วนใช้อยู่ ดังนี้คือ

1. Umq shil shil di dehvq	2. Mil shil shil di dehvq
3. Shil di teuvq leuvq dehvq	4. Teuvq leuvq duq cil dehvq
5. Duq cil dzahl jav dehvq	6. Dzahl jav umq mavq dehvq
7. Umq mavq umq ghahl dehvq	

ข)-ช่วงที่ 2 บรรพบุรุษ “อืมมะจี” Umq mavq tsuivq การจุติ บรรพบุรุษเหนือพิภพ

1. อืมมะ Umq mavq	2. อืมถ้อง Uumq ghah
3. ถ้องแหะ Ghal nehvq	4. แหะเหาะ Nehvq zawvq
5. เหาะเอะ Zawvq zeuv	6. เอะโทะ Zeuv tol

7. โท้มา Tol ma

8. มาย้อ Ma zawl

9. ย้อแคะ Zawl Dehv

10. แคะแบ Dehv beh

11. แบซึ่ม Beh suml

12. ซึ่มมื่อ Sul Mil Ol**หมายเหตุ**

รายชื่อบรรพบุรุษ ทั้ง 2 ช่วงนี้ อยู่ในราวเดียวกับตำนานประวัติการริเริ่มยุคที่ 1 ที่เรียกว่า “บรัมกา” Byumq ga

ค)-ช่วงที่ 3 บรรพบุรุษ“ซึ่มมื่อ จี” (Sul mil ol tsuivq) การเกิดเป็นคนเป็นผีและอยู่ร่วมกัน

ช่วงนี้ตรงกับตำนานประวัติอำเภอยุคที่ 2 ที่เรียกว่า “เหนะ นือ ถีก้า จือเออ” Nehvq tsawl tiq gal jawl eu

1. ซึ่มมื่อ Sul Mil Ol

8. ลีฟ้อแป๊ะ Lil pawq behv

2. มื่อถั่วเล ol toeq loe

9. ฟ้อแป๊ะอุ Pawq behv uv

3. ถั่วเลจิม Toe q loe dzum

10. อุหย่าโนย Uv zaq nyoq

4. จิมหม่อแย้ Dzum mawq

11. โหนยหย่าซ้อ Nyoq zaq tsawl

5. หม่อแย้จะ Mawq yehl

12. ซ้อหม่อเอ้ว Tsawl mawq oel

6. จะถี้ถี้ Cav tiq siq

13. หม่อเอ้วแจ้ว Mawq oel dzoeq

7. ถี้ถี้ถี้ Tiq siq lil

14. เจสัวถ้องฟ่อง Dzoeq tahq pahq

ง)-ช่วงที่ 4 บรรพบุรุษชื่อ “ถ้องฟ่อง จี” Tah pahq tsuivq ผี คน แยกแยก

จากกันจากลำดับชื่อบรรพบุรุษนี้ลงไปถือว่า มนุษย์ และผีได้แตกแยกออกจากกัน ตรงกับตำนานประวัติตอนที่ 3 ที่เรียกว่า “เหนะ นือ ฎื่อ อี้เออ” Nehvq Tsawl ghawq il eu มีภพโลกผีภพโลกมนุษย์ ไม่สามารถมองเห็นได้ และจากชื่อนี้ชนเผ่าใดที่อยากมาเป็นอำเภอ ก็สามารถมาใช้ชื่อนี้ได้ ที่อำเภอเรียกว่า “ผาเคาะ” Paq dawvq และจากการศึกษาอำเภอแล้วบรรพบุรุษ “ถ้องฟ่อง” นี้มีญาติที่เกิดร่วมกัน 7 คู่ ตัวอย่างชื่อ เช่น ถ้องฟ่อง ม้อง (Tahq pahq mahl) / ถ้องฟ่องจิม (Tahq pahq dzum) / ถ้องฟ่องชะ (Tahq pahq sav) / ถ้องฟ่องแม่ (Tahq pahq mehl) / ถ้องฟ่องเข้ว

(Tahq pahq coel) / ถ้องฝ่องปู่ (Tahq pahq bul) / ถ้องฝ่องจู (Tahq pahq ju) ณ ที่นี้ ได้ยกตัวอย่าง
สายชื่อบรรพบุรุษ “ถ้องฝ่อง ม้อง” Tahq pahq mahl ดังนี้คือ

1.เจ้วถ้องฝ่อง	Dzoeq Tahq pahq
2.ถ้องฝ่อง ม้อง	Tahq pahq mahl
3.ม้องข่อ ทอง	Mawl qawq tah
4.ข่อทอง เจ้	Qawq tah jeq
5.เจ้เล นย้อ	Jeq le nyawl
6.นย้อชี หละ	Nyawl cil lavq
7.หละท้อง เป้ว	Lavq tahl boeq
8.ท้องเป้ว เซวะ	Tahl boeq soev
9.เป้วเซวะและ	Boeq soev lehv tsuivq

ง)-ช่วงที่ 5 บรรพบุรุษชื่อ “เป้วเซวะและ จี” Boeq soev lehv tsuivq

เป็นยุคที่ตรงกับ การเคลื่อนย้ายอำเภอยุคที่ 4 เรียกว่า “หย่า นยี้ คัมกือกาเออ” Zaq nyiq
duml gui ga eu มาจนถึงยุคที่ 5 “อำเภ่อำเภ้วน้อโซ” Aq kaq al boel tsawl so ถือเป็นยุคการ
ผสมผสานวิถีชีวิตวัฒนธรรม มาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับชื่อบรรพบุรุษ ทุกช่วงที่กล่าวมานี้ อำเภอก็ได้ใช้ชื่อบรรพบุรุษแต่ละช่วง เพื่อการ
ประกอบพิธีกรรม การนับสืบสายเชื้อวงศ์ตระกูล ซึ่งแต่ละช่วงนี้ได้เปรียบเทียบกับยุคตำนาน
ประวัติการเกิดอำเภอลแล้ว

การรายชื่อบรรพบุรุษที่อำเภอลในปัจจุบัน

ช่วงที่ 1 “อัมชยี่ ชยี้ดี จี” บรรพบุรุษช่วงนี้คนอำเภอล สาหรณียังใช้อยู่

- 1.อัมชยี่ ชยี้ดีเคะ Umq shil shil di dehvq
- 2.มีชยี่ ชยี้ดี เคะ Mil shil shil di dehvq
- 3.ชยี้ดี เตอะเหลอะเคะ Shil di teuvq leuvq dehvq
- 4.เตอะเหลอะ คูชีเคะ Teuvq leuvq duq cil dehvq
- 5.คูชี จ้อง จะ เคะ Duq cil dzahl jav dehvq

6.จ้อง จะ อิ่ม หมะ แคะ Dzahl jav umq mavq dehvq

7.อิ่ม หมะ อิ่ม ฎ้อง แคะ Umq mavq umq ghahl dehvq

ช่วงที่ 2 “อิ่ม หมะ จี” ชื่อบรรพบุรุษตอนนี้ อ่า่านิยมใช้ทั่วไป

1.อิ่มหมะ Umq mavq

6. เยอะ โท้ Zeuv tol

2.อิ่มก้อง Uumq ghah

7. โท้มา Tol ma

3.ก้องหนะ Ghal nehvq

8. มาย้อ Ma zawl

4. แหนะเหยะ Nehvq zawvq

9. ย้อแคะ Zawl Dehv

5. เหยะเยอะ Zawvq zeuv

10. แคะแบ Dehv beh

11. แบซู้ Beh sul

ช่วงที่ 3 “ซู้มึ ใ้อ์ จี” ต้องนับต่อจากช่วงที่ 2

12. ซู้มึใ้อ์ Sul Mil Ol

19. ลีฝ่องแบ๊ะ Lil pawq behv

13. ใ้อ์เถวเล ol toeq loe

20. ฝ่องแบ๊ะอุ Pawq behv uv

14. เถวเลจิม Toeq loe dzum

21. อุหย่าโนย Uv zaq nyoq

15. จิมหม่อแย้ Dzum mawq yehl

22. โหนยหย่าซ้อ Nyoq zaq tsawl

16. หม่อแย้จ๊ะ Mawq yehl cav

23. ซ้อหม่อเอ้ว Tsawl mawq oel

17. จะถี้ลี้ Cav tiq siq

24. หม่อเอ้วแจ้ว Mawq oel dzoeq

18. ถี้ลี้ลี้ Tiq siq lil

25. แจ้วถ้องฝ่อง Dzoeq tahq pahq

ช่วงที่ 4 “ถ้อง ฝ่อง จี” ต้องนับต่อจากช่วงที่ 3

26. ถ้องฝ่อง ม้อง Tahq pahq mahl

27. ม้องข่องทอง Mawl qawq tah

28. ข่องทองเจ้ Qawq tah jeq

29. เจ้เลนย้อ Jeq le nyawl

30. นย้อซี้หละ Nyawl cil lavq

31. หละท้องเป้ว Lavq tahl boeq

32. ท้องเป้วเซวะ Tahl boeq soev

ช่วงที่ 5 “เป้วเซวะและ Boeq soev lehv จี” ต้องนับต่อจากช่วงที่ 4

33. เป้วเซวะและ Boeq soev lehv (มีบุตร 3 คน คือ แล๊ะลัมโบ้ / แล๊ะล้าย้อ / แล๊ะล้าซี้)

34. แล๊ะลัมโบ้ Lehv luml bol

35. บัวหม่อโป๊ะ Bol mawq pov (มีบุตร 2 คนชื่อ =(สาย ก.) หม่อโป๊ะซ้อง และ(สาย ข.) ชื่อ “หม่อโป๊ะถึ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

36. (สาย ก.) หม่อโป๊ะซ้อง Mawq pov sahl		37. ซ้องยู้	Sahl yul
38. ยู้เจ่อ	Yul jeuq	39. เจ่อแผ่	Jeuq pehq
40. แผ่โตะ	Pehq tov	41. โตะซ้า	Tov sal
42. ซ้าปือ	Sal buiq	43. ปือซอ	Buiq tsah
44. ซอเยื่อ	Tsah yeul	45. เยื่อปอ	Yeul baw
46. ปอหมื่อ	Baw muiq	47. หมื่อเท้	Muiq tel
48. เท้ชี	Tel shiv	49. ลีหิ	Shivq Zivq
50. หิตะ	Zivq tavq	51. พีโจสะ	Pil tsovq
52. โจสะซุ้ม	Tsovq suml	53. ซุ้มคื่อ	Suml dui
54. คื่อเนื่อ	Dul ceul	55. เนื่อหมย้า	Ceul myaq
56. หมย้าเจ่ว	Myaq dzoeq	57. หยะซ้อง	Zavq sahl
58. ซ้องหมื่อ	Sahl muiq	59. หมื่อโกยะ	Muiq ghov
60. โกยะทอ	Gohv taw	61. ทอหย้า	Taw Zaq
62. หย้าถู่	Zaq tuq	63. ถู่ยอง	Tuq zah
64. ยองเจื่อ	Zah jeul	65. เจื่อโซะ	Jeul shov

หมายเหตุ “เจื่อโซะ Jeul shov” ชื่อคุณน้าเท หม่อโป๊ะ บ้านผาหมี อ.แม่สาย จ.เชียงราย

36. (สาย ข.) หม่อโป๊ะถึ Mawq pov til		37. ถึซ้าเบยอะ	Til sal byeuv
38. เบยอะมา จ้อง	Byeuv ma dzahl	39. จ้องเจื่อ	Dzahl jeuq
40. เจื่อแก้ว	Jeuq ghoeq	41. แก้วแจ้	Ghoeq jehl
42. แจ้แย	Jehl yeh	43. แยโจยะ	Yeh jovq
44. โจยะบยอง	Jovq byah	45. บยองเหล่า	Byah lehq
46. เหล่าหนี	Lehq nyi	47. หนีชะ	Nyi sav

48.ซะ ยี่	Sav zil	49.ยี่ เซ	Zil ce
50.เซ คึม	Ce kuml	51.คึม ช่อง	Kuml qahq
52.ซะ น้อ	Sav tsawl	53.น้อ จยนี้	Tsawl dziq
54.จยนี้ ย่า	Dziq yal	55.ย่า บยong	Yal byahq
56.บยong เจอ	Byahq jeuq	57.เจอ แซะ	Jeuq sehv
58.แซะ ชยื่อ	Sehv shuil	59.ชยื่อ จอ	Shuil jaw
60.จอเบยะ	Jaw byev	61.เบยะซ้อง	Byev sahl
62.ซ้องเกอ	Sahl geu		

หมายเหตุ “ซ้องเกอ Sahl geu” ชื่อของกำนันสมชาติ อภิสุนทรกุล บ้านปากกล้วย อ.แม่ฟ้าหลวง เชียงราย)

บุคลิกภาพชนเผ่าอาข่า Aqkaq Pyawq naq gal kawv

บุคลิกภาพชนเผ่าอาข่า

อาข่าเป็นผู้ได้รับการขนานนามว่า “ดอกไม้อ่อนที่สูง” เนื่องจากมีบุคลิก ร่างกายไม่สูง ไม่ใหญ่ มีความกะทัดรัดสอดคล้องกับ กายภาพของพื้นที่อยู่อาศัย สามารถที่จะแบ่งบุคลิกภาพ ลักษณะชนเผ่าอาข่า ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- ลักษณะที่ 1 บุคลิกภาพตามสายเลือด และร่างกาย (Siq shaq jil mawl do aq ghehl)
- ลักษณะที่ 2 บุคลิกภาพทางจิตใจ ความคิด วิญญาณ (savq lal mawl do aq ghehl)

บุคลิก 2 ลักษณะนี้มีความแตกต่างกัน ทั้งในเชิงการเปลี่ยนแปลงที่แสดงออกมาเป็นรูปธรรมให้เห็นทั่วไป และการเป็นบุคลิกที่เป็นส่วนของความทรงจำ ซึ่งความแตกต่างที่ว่านี้มีลักษณะต่างกันคือ

ลักษณะที่ 1 บุคลิกภาพตามสายเลือด และร่างกาย (Siq shaq jil mawl do aq ghehl)
เชื่อว่าเมื่อร่างกายดับสูญ ก็ย่อมเน่าเปื่อยสลายไปสู่สูญสิ้นจบได้

ลักษณะที่ 2 บุคลิกภาพจิตใจ ความคิด และวิญญาณ (Nui ma savq lal mawl do aq ghehl) แม้ร่างกายดับสูญ แต่ก็ยังมีบุคลิกที่ถูกจารึกไว้ในแง่ของชื่อเสียง ความดี เกียรติยศ สืบสานไป ซึ่งอาข่าเชื่อว่า เมื่อมนุษย์เกิดมาอยู่บนปฐพี และอาศัยอยู่ร่วมกับสรรพสิ่งแวดล้อม ต้องดำเนินบุคลิกภาพให้มีประโยชน์ ทั้ง 2 ลักษณะ ที่ถ่ายทอดสอนไว้ว่า “บี้ชี้ ฉ่า-หน้า แย่ล้อง อาซ่อง”(Bil shil caq naq yehl lahl aq qahq) หมายถึงว่า เมื่อคนตายต้องเป็นปู่ย่าให้แผ่นดิน เมื่อคนอยู่ให้เป็นที่นับบุญกับโลก

รายละเอียดบุคลิกภาพ สามารถแยกแยะออกมาอย่างง่าย ๆ เพื่อเป็นแนวทางศึกษา และทำความเข้าใจ ดังนี้คือ

เลือด เนื้อ อาข่า Siq shaq jil aqkaq

เลือด เนื้อ ของมนุษย์ หากมีการแยกแยะออกไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ก็จะพบว่า มนุษย์โลก สามารถแบ่งประเภท ลักษณะผิวกาย เลือด ออกได้ดังนี้

ผิวกาย (shaq jil) แบ่งออกได้ 3 แบบ สีผิว คือ

1. ผิวเนื้อเหลือง	2. ผิวเนื้อขาว	3. ผิวเนื้อดำ

เลือด (Siq) แบ่งออกได้ 3 ประเภท ของเลือด คือ

1. เลือดหวาน	2. เลือดเปรี้ยว	3. เลือดขม

จากความแตกต่างของลักษณะผิวกาย เลือด อาข่าจึงเชื่อว่าส่งผลให้ บุคลิกความเชื่อ และจิตใจ ของเผ่าพันธุ์แตกต่างกันไป เช่น สีผิวกายของอาข่าจะประกอบด้วย

- ผิวกายออกเหลืองจาง	- ผิวกายออกเหลืองขาว
- ผิวกายออกเหลืองแดง	- ผิวกายออกเหลืองดำ

ลักษณะสีผิวชนเผ่าอาข่า ที่แยกแยะออกมาให้ดังกล่าว สังเกตว่า อาข่าเป็นกลุ่มชนที่มีลักษณะสีผิวกายอยู่ในสายกลางเสมือนเป็นลูกผสม ร่างกายไม่สูง ไม่ใหญ่ อยู่ระหว่าง 3 - 6 ศอก ดังนั้นบุคลิกภาพจึงคล่องแคล่ว ว่องไว

ตำนานการเกิดผู้หญิง

ตำนานการเกิดผู้หญิงอาข่า ผู้หญิงอาข่าที่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับผู้ชายทุกวันนี้ เป็นผู้หญิงที่ถูกจับมาจากป่า ซึ่งเป็นบุตรสาวของพญานาคเรียกว่า “อ้อ ซ้อ หย่า หมี่”(Uil tsawl zaq miq) บางตำนานก็เล่าว่าเป็นบุตรสาวของผี “เหนะ หย่า หมี่”(Nehva zaq miq) ผู้หญิงคนนี้ มีลักษณะพิเศษ มีความเก่งสามารถหาอาหารจากป่า มีเขี้ยวฟัน มีลิ้นสองแฉก นิยมบริโภคเนื้อดิบเป็นอาหาร เรียกว่า “จ้อจ่ม จ่า-เออ” (Tsawl jumq dzaq-eu)

ซึ่งมีรายละเอียดกล่าวว่า“วันหนึ่งมนุษย์เผ่าพันธุ์ต่างๆ ได้ไปขออนุญาตจากเทพเจ้า “อาเผ่วหมี่แย้” aq poeq miq yehl ในส่วนของเผ่าอาข่าได้สะไฟงุ่ยยาม และเดินทางไปขออนุญาตจากเทพเจ้าล่าช้า ทำให้บุญถูกแจกจ่ายไปให้ชนเผ่ากลุ่มอื่นๆ หมดไป แต่เทพเจ้า “อาเผ่วหมี่แย้”ได้บอกชนเผ่าอาข่าว่าไม่ต้องเสียใจ ตอนหากลับไปหมู่บ้าน หากเจอสิ่งใดๆ ที่ปรากฏขึ้นมา ต่อหน้าท่านก็ขอให้จับตัวให้ได้ นั่นแหละคือ บุญ เมื่อเป็นเช่นนี้ชนเผ่าอาข่าก็ได้เดินทางออกจากบ้าน อาเผ่วหมี่แย้ และระหว่างทางก็ร้องเพลงกลับซึ่งเพลงที่ร้องขึ้นต้นว่า “งู่อ ล่า เมียะ”(Gawq saq mya-a) หมายถึง เสียใจมีความลำบาก ด้วยเหตุนี้ ชนเผ่าอาข่า เมื่อจะร้องเพลง ตอนออกไปทำไร่ หาของป่า ไปท่องเที่ยว ฯลฯ เพลงทุกเพลงจะขึ้นต้นด้วยคำว่า“งู่อ ล่า เมียะ”(Gawq saq mya-a) ตามความหมายที่กล่าวมาจนทุกวันนี้ และขณะที่เดินทางกลับมาหมู่บ้านผ่านป่าใหญ่ ปรากฏว่าได้เห็นคนไม่ใส่เสื้อผ้าอยู่ในป่า ทำให้หวนคิดถึงคำบอกของเทพเจ้า “อาเผ่วหมี่แย้” ขึ้นมาว่า “ระหว่างทางหากเจอสิ่งใดๆ ปรากฏขึ้นมา ก็ขอให้จับตัวให้ได้ นั่นแหละคือ บุญ” เมื่อเป็นเช่นนี้ อาข่าจึงได้ไล่จับคนที่ไม่ใส่เสื้อผ้า และได้ตัวมาซึ่งเป็นผู้หญิง แต่ประสบปัญหาคือ ผู้หญิงคนป่าไม่มีเสื้อผ้าสวมใส่ ดังนั้นอาข่าจึงได้ถอดถุงย่ามที่สะไฟงุ่ยออกมา แล้วฉีกถุงย่ามแบ่งออกเป็นส่วนๆ เพื่อมาทำเป็นชุดเสื้อผ้าให้ผู้หญิงสวมใส่ โดยทำเป็น กระโปรง เสื้อ เข็มขัด ขกทรง ส่วนผมแฉกได้ใช้ใบตองฉีกเป็นฝอยเส้นแล้วแบ่งผ่ากลางคลุมหัว ถู่น่องใช้กาบตันกล้วย และมัก

ด้วยเชือกต้นกล้วยพาเดินกลับมาที่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นตัวบุญ ตามคำบอกเล่าของเทพเจ้า อาเผ่ว หมี่แย้”

และเมื่อนำเข้ามาอยู่กับมนุษย์ในบ้าน พร้อมได้แบ่งห้องออกเป็นฝั่งหญิงชาย ซึ่งทุกวันนี้บ้านอาฆ่าจะมีฝา กันเป็นห้องฝ่ายหญิงชาย และเนื่องจาก ผู้หญิงที่จับตัวมาได้จากป่านั้น มีเชื้อวฟันเพราะกินเนื้อดิบ และได้ตัดเชื้อวทำเป็นปิ่นปักผมบนหมวกผู้หญิงเรียกว่า “ด้า เซอะ”(Dal qeuvq) ส่วนลิ้นแฉกของผู้หญิงป่า ได้ตัดออกเย็บใส่ได้หมวกทรงสูงที่เรียกว่า “อู่เซ่ว” Uq coel และให้เป็นลิ้นของหมวกถึงปัจจุบันเรียกว่า “อู่ ฉ่อง”(Uq cahq)

ฉะนั้นมนุษย์สามารถกินเนื้อดิบได้ เพราะคนมีเลือดผสมของผู้หญิงคนป่าซึ่งเป็นผู้กินเนื้อดิบอยู่แล้ว ผู้หญิงมีฟันเสนห์มาจากเชื้อวฟันในตำนานที่ถูกตัดออก และผู้หญิงมีความเก่งในการหาอาหารจากป่าเพราะมีเลือดเนื้ออยู่ในป่าตามตำนานที่กล่าวมา

กลุ่มอาฆ่าในประเทศไทย

จากการศึกษากลุ่มชนอาฆ่าในประเทศไทย เดิมทีนั้นอาฆ่าในประเทศไทย ถูกจัดแบ่งออกไว้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ อาฆ่าอู้อี้ อาฆ่าลอมมี อาฆ่าผาหมี ทั้ง 3 กลุ่มนี้ มีความแตกต่างลักษณะการแต่งกายที่เห็นเด่นชัดได้ และมีพื้นที่อาศัยอยู่ ในจังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ตาก แพร่ มีประชากรไม่มากนัก สมาคมชาวอาฆ่าฯ เชียงราย จึงได้ออกทำการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อศึกษาว่า มีกลุ่มอาฆ่าที่ไหนบ้าง ที่มีความแตกต่างด้านการแต่งกาย สภาพที่อยู่ ภาษาพูด ก็พบว่าอาฆ่าประเทศไทยที่อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ มีความแตกต่างการแต่งกาย ลักษณะภาษาพูดบางคำ สามารถแยกแยะออกได้ 8 กลุ่ม กล่าวคือ

1.กลุ่ม อุโล้อ่าซ่า Uq Lol Aq Kaq

อุโล้อ่าซ่า ถือเป็นกลุ่มอ่าซ่าติดแผ่นดิน อยู่อย่างหนาแน่นในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก จากการศึกษาพบว่าชุมชนหมู่บ้านอ่าซ่ากลุ่มอุโล้อ่าซ่า ซึ่งเป็นที่รู้จักของหน่วยงานรัฐ มีอยู่ 2 พื้นที่ คือบ้านอ่าซ่าคอยแสนใจ อำเภอแม่ฟ้าหลวง และบ้านอ่าซ่าคอยสะโง้ อำเภอเชียงแสน เพราะเป็นกลุ่มบ้านที่มีหน่วยงานเข้าไปทำงานพัฒนามากสุด

2. กลุ่ม ลอมี่ อ่าซ่า Law mil Aq Kaq

กลุ่มอ่าซ่าที่มีความขยัน มีประชากรรองจากกลุ่มอ่าซ่าอุโล้อ่าซ่า อาศัยอยู่ในประเทศไทย พื้นที่จังหวัดเชียงราย เช่นอำเภอเมือง แม่ฟ้าหลวง เชียงใหม่ อำเภอเชียงดาว เป็นส่วนใหญ่

3.กลุ่มหละป้ออ่าซ่า หรือ ผาหมี่อ่าซ่า Pal mil Aq Kaq

อ่าซ่ากลุ่มนี้ถือเป็นกลุ่มที่ได้รับฉายาว่าเป็น พอค้า เนื่องจากกลุ่มอ่าซ่าดังกล่าว เคยอาศัยอยู่ร่วมกับชนชาวจีน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแม้กระทั่งบุตรหลานก็มีการแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ จึงทำให้วิถีชีวิต การตัดสินใจต่างๆ จะเอาอย่างคนจีนเป็นหลัก ในประเทศไทย อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย ที่อำเภอแม่สาย แม่จัน และจังหวัดตาก

4. กลุ่ม “เปียะอ่าซ่า” Pyavq Aq Kaq

เป็นกลุ่มอ่าซ่า ที่ออกจะคล้ายกลุ่มอุโล้อ่าซ่า แต่เน้นการใส่เครื่องประดับด้วยสีแดง มีการใช้ภาษาที่ค่อนข้างพูดเร็ว เสียงดัง และเสียงสั้น อาศัยอยู่เขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

5.กลุ่ม “หน้าค้ำอ่าซ่า” Naq Kal Aq Kaq

อ่าซ่ากลุ่มนี้ มีเครื่องแต่งกายโดยเฉพาะหมวก คล้ายหมวกทหารประดับด้วยเงิน มีประชากรไม่มากอาศัยอยู่ที่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

6.กลุ่ม “อาเค้ออ่าซ่า” A Keul Aq Kaq

เป็นกลุ่มอ่าซ่า ที่แตกต่างจากอ่าซ่ากลุ่มใหญ่เนื่องจาก อาเค้อสามารถพูดภาษาอ่าซ่าได้ แต่ก็มีภาษาเฉพาะ ของกลุ่มตนเอง มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา หลายพิธีกรรม ที่เหมือนอ่าซ่าส่วนใหญ่ โดยอาศัยอยู่ในเขตตำบลท่าก้อ อำเภอแม่สรวย เชียงราย

7. กลุ่ม “อุ๋พีอ๋าซ่า” Uq Pi Aq Kaq

อุ๋พีอ๋าซ่ากลุ่มนี้มีประชากรน้อยมาก เนื่องจากการแต่งกายได้เรียนแบบเหมือนชนอ่าซ่ากลุ่มใหญ่ เพราะลักษณะหมวกของอ่าซ่ากลุ่มนี้ มีความแตกต่างและไม่ค่อยนิยมในประเทศไทย โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ดอยตุง จังหวัดเชียงราย

8. กลุ่มอ่าจ้ออ่าซ่า A Jawl Aq Kaq

อ่าซ่ากลุ่มนี้ ส่วนใหญ่อยู่ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ มีความแตกต่างจากกลุ่มอ่าซ่าอื่น คือหมวกจะมีแหลมสูงกว่ากลุ่มอู่ไล่ และใส่ชั้นเดียว มีประชากรไม่มาก

1.2-ประวัติพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของชาติพันธุ์อ่าซ่าในประเทศไทย

คำนิยามของสหประชาชาติ

Indigenous People” หมายถึง ชุมชน ประชาชน และประชาชาติที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง คือผู้ที่โดยความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์ พิจารณาตนเองว่ามีความแตกต่างไปจากภาคส่วนอื่นๆ ของสังคม ที่ขณะนี้อยู่อาศัยในเขตแดนเหล่านั้น พวกเขาได้เป็นกลุ่มครอบงำในสังคม และมีความ มุ่งมั่นที่จะอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดเขตแดนของบรรพบุรุษ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนสู่รุ่นอนาคต ในฐานะที่เป็นรากฐานของการคงอยู่ ในสถานะของประชาชน อันเนื่องจากแบบแผนทางวัฒนธรรม สถาบันทางสังคมและระบบนิติธรรมของตน”

คำนิยามอ่าซ่า

อ่าซ่า หมายถึง “กลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ประกอบพิธีกรรม เป็นเครื่องมือตารางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ของรอบประจำปีภายใต้ข้อบัญญัติ พิธีกรรมประเพณีที่เรียกว่า “อ่าซ่าย่องซ้องโอะ” Aqkaq Zanr sanr khovq โดยมีเครื่องหมายศาสนาพิธีคือ ต้นรวงข้าว และ

ยอดใบไม้ของต้นไม้วัวความเชื่อเรียกว่า “เบ่วชะวะ” Boeq shoev มีการตั้งชื่อสืบสานสายตระกูลจากลำดับชื่อบรรพบุรุษทางฝ่ายบิดา” หรืออีกความหมายหนึ่งให้หมายถึง “อำมาตย์คนกลาง”

ขั้นตอนการพัฒนาอำเภอของรัฐบาลไทย อดีต-สู่ปัจจุบัน

-พ.ศ.2499 (1956) รัฐบาลเริ่มสนใจชาวเขา และวางนโยบายทำงานพัฒนาควบคุม แลประกาศใช้พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร

-พ.ศ.2502(1959) นโยบายพัฒนาแบบสงเคราะห์ชาวเขา โดยตั้งศูนย์นิคมสร้างตนเอง 4 ศูนย์ในพื้นที่ จังหวัดตาก / เชียงใหม่ / เพชรบูรณ์ / เชียงราย เพื่อเป็นพื้นที่รวบรวมชาวเขาและเป็นศูนย์กลางประสานงานชาวเขาของประเทศไทย

-พ.ศ.2506(1963) รัฐบาลตั้ง กองสงเคราะห์ชาวเขา ขึ้นอยู่กับ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยมีจุดประสงค์ ให้ชาวเขาปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น ดอก กาแฟ ไม้ผลเมืองหนาว กล้วย ทุเรียน ฯลฯ เพื่อทดแทนฝิ่น และควบคุมการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์

-พ.ศ.2512(1969) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย จัดทำทะเบียนราษฎร และแจกเหรียญที่ระลึก เพื่อทดแทนบัตรประจำตัวประชาชนให้ชาวเขา ใน 16 จังหวัด จำนวน 119,172 คน

-พ.ศ.2517(1974) รัฐบาล ประกาศใช้ระเบียบ การพิจารณาลงรายการสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านให้แก่ชาวเขา พ.ศ.2517 (ผลบังคับใช้ 1 มกราคม 1975)

-พ.ศ.2519(1976) นโยบายแก้ปัญหายาเสพติด รัฐบาลจัดตั้ง สำนักงานป้องกันปราบปรามยาเสพติด ได้รับทุนช่วยเหลือจาก สหประชาชาติ

-พ.ศ.2525(1982) รัฐบาลตั้ง “คณะกรรมการแก้ไขความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับชาวเขาและการปลูกพืชเสพติด”

-พ.ศ.2532(1989) รัฐบาลมีมติ จัดทำแผนแม่บทเพื่อแก้ปัญหาชุมชนบนพื้นที่สูง โดย สำนักงานสภาพความมั่นคงแห่งชาติ เป็นหน่วยงานประสานและทำ แผนแม่บทเพื่อพัฒนาชุมชน

สิ่งแวดล้อมและควบคุมพืชเสพติดบนพื้นที่สูง” จำนวน 3 ฉบับ เนื้อหาเกี่ยวกับ การกำหนดสถานะบุคคล การจัดตั้งถิ่นฐานถาวร กำหนดขอบเขตใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าและอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม การควบคุมพืชเสพติด

-พ.ศ.2534(1991) รัฐบาลประกาศใช้ พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร มีผลให้ยกเลิก พระราชบัญญัติ การทะเบียนราษฎร ปี1956 ส่งผลให้ ระเบียนการพิจารณาสัญชาติชาวเขา ของ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.1974 ยกเลิกโดยปริยาย

-พ.ศ.2535 (1992) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย อาศัยอำนาจ ออกระเบียบ สำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสัญชาติไทยให้ชาวเขา ปี 1992

-พ.ศ.2535(1992) -2539(1996) ใช้แผนแม่บทฉบับที่ 1

-พ.ศ.2539(1996) -2543 (2000) ใช้แผนแม่บทฉบับที่ 2 ในระหว่างใช้แผนนี้ชาวเขามี การประท้วงเรียกร้องสิทธิที่เชียงใหม่

-พ.ศ.2536 (1994) สหประชาชาติประกาศปีสากลแห่งชนเผ่าพื้นเมืองโลก

-พ.ศ.2537 (1995) สหประชาชาติประกาศวันสากลแห่งชนเผ่าพื้นเมืองโลก ทุกวันที่ 9 กันยายน ของทุกปี

-พ.ศ.2537-2547 /(1995-2005) ประกาศทศวรรษสากล ของชนเผ่าพื้นเมืองโลก ครั้งที่ 1

- พ.ศ.2542(1999) เดือนเมษายน ชาวเขาได้เรียกร้องสิทธิ การเป็นพลเมืองไทย สิทธิทำกิน ไม่ให้จับกุมในชุมชน หน้าศาลากลาง จังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา 1 เดือน และวันที่ 11 พฤษภาคม 2542(1999) รัฐบาลตั้ง “คณะกรรมการศึกษาแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสถานะบุคคลพื้นที่สูง” หลัง การชุมนุม พร้อมทั้งมีการประกาศของกระทรวงแรงงานเพื่อรับแรงงานต่างด้าว มีการทำบัตร เขียวขอบแดง สำหรับผู้ไม่มีสถานะ ซึ่งเป็นช่วงสับสนมาก

-พ.ศ.2543(2000) เดือน มิถุนายน สำนักทะเบียนกลางกรมการปกครองออกระเบียบ “ว่าด้วยการ พิจารณาลงรายการสถานะบุคคลในทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลพื้นที่สูง พ.ศ 2543(2000)

-พ.ศ.2543(2000)-2547(2004) ใช้แผนแม่บทฉบับที่ 3

-พ.ศ.2547(2004) เดือน กรกฎาคม ประกาศให้ขึ้นทะเบียนคนต่างด้าว โดยมี กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบ ส่วนกระทรวงแรงงานฯ รับผิดชอบขึ้นทะเบียนคนทำงาน ต่างด้าว

-พ.ศ.2548-2557(2006-2014) สหประชาชาติประกาศทศวรรษสากลชนเผ่าพื้นเมืองโลก ครั้งที่ 2

- พ.ศ.2548(2005) เดือนตุลาคมสำรวจและทำบัตรสำหรับผู้ไม่มีสถานะใดๆ ส่งผลให้มีการ
ลักลอบ นำคนต่างด้าวจากนอกประเทศเข้าไทยเป็นจำนวนมาก
- พ.ศ.2550 (2008) สหประชาชาติออกปฏิญญาสากลสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง
วันที่ 13 กันยายน 2550 /(2008)
- พ.ศ.2550(2007) รัฐบาล โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับ
เครือข่ายองค์กรเอกชนชนเผ่าจัดงาน มหกรรมชนเผ่าพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัด
เชียงใหม่ครั้งที่ 1
- พ.ศ.2551(2008) รัฐบาล โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับ
เครือข่ายองค์กรเอกชนชนเผ่าจัดงาน มหกรรมชนเผ่าพื้นเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัด
เชียงใหม่ครั้งที่ 2
- พ.ศ.2551(2008) รัฐบาล ประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติฉบับใหม่ ปี 2008
- พ.ศ.2552-2553 (2009-2010) เป็นปีที่รัฐบาลไทยมีความวุ่นมากที่สุด
- พ.ศ.2553(2010) (2 มีนาคม 53) มีการลงทะเบียนแรงงานต่างด้าววันสุดท้าย
- พ.ศ.2553(2010) (19-21 มีนาคม 53) โดยกระทรวงความมั่นคงมนุษย์ จัดงาน มหกรรมชนเผ่า
ครั้งที่ 3 มีความขัดแย้งทางความคิดกับกลุ่มสหภาพชนเผ่าแห่งประเทศไทยในภาคประชาชน
- พ.ศ.2553-2560 (2010-2017) ภาคการปฏิบัติรัฐบาลมีการปรับโครงสร้างการทำงานพัฒนา
หลายองค์กรเสมือนกับองค์กรเอกชนทำงาน ปรับบูรณาการมากขึ้น โดยเฉพาะการปฏิรูป
โครงสร้างการบริหาร การกระจายอำนาจของรัฐ เพราะถูกวิจารณ์ต่างๆ มากมายซึ่ง ประกอบกับ
ทางด้านชนเผ่าก็เริ่มมีการเกาะกลุ่มทำงานโดยยึดหลักกฎหมายระหว่างประเทศมากขึ้น ของ
สหประชาชาติชนเผ่าพื้นเมืองเช่นปฏิญญาสากลชนเผ่าพื้นเมือง ซึ่งกระบวนการพัฒนาแก้ไข
ปัญหาชาวเขาและชนเผ่าอ้าปากก็ต้องออกมาช่วยเหลือตนเองมากขึ้น

1.3 ผลศึกษาการประมวลวิเคราะห์ชุดความรู้จากโครงการวิจัยชุดโครงการย่อย

โครงการวิจัยได้ทำการประมวลความรู้ ของชุดโครงการวิจัยย่อยทั้งหมด โดยได้จัดทำ
เอกสารต้นฉบับความรู้ เพื่อพัฒนา สืบสาน เผยแพร่ โดยมีชุดความรู้ประกอบด้วย

ก) ชุดความรู้ฐานวัฒนธรรมวิถีอำเภอ ประกอบด้วย

- 1)-หนังสือคำหมาย บทบาท ฐานวัฒนธรรมอำเภอ (โรงเรียนอำเภอ)
- 2)-อาหารอำเภอ
- 3)-ลายปักหัตถกรรมอำเภอ
- 4)-บทเพลงพื้นบ้านอำเภอ

ข) ชุดความรู้แหล่งเรียนรู้ข้างอำเภอ ประกอบด้วย

- 1)-การตีมีดโบราณอำเภอ
- 2)-การทำจักสานอำเภอ
- 3)-แคนต้นรำอำเภอ

ค) ชุดความรู้หมออำเภอ ประกอบด้วย

- 1)-สมุนไพรหมออำเภอ
- 2)-โรคและวิธีรักษาอำเภอ
- 3)-เครื่องมือหมออำเภอ

ง) ชุดองค์ความรู้ จัดทำต้นฉบับเอกสารเพื่อการเรียนการสอน (หลักสูตร) ภายใต

เครือข่ายวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอ 3 คณะ 12 สาขาวิชา ประกอบด้วย

- 1)-กลุ่มสาขาวิชา การจัดการพิธีงานศพ อำเภอ
- 2)-กลุ่มสาขาวิชา กฎระเบียบ และการปกครองอำเภอ
- 3)-กลุ่มสาขาวิชา งานบ้านอำเภอ
- 4)-กลุ่มสาขาวิชา ดนตรีและการเล่นพื้นบ้านอำเภอ
- 5)-กลุ่มสาขาวิชา ประวัติศาสตร์อำเภอ
- 6)-กลุ่มสาขาวิชา พิธีกรรมประเพณีอำเภอ
- 7)-กลุ่มสาขาวิชา ภาษาและภาษิตอำเภอ
- 8)-กลุ่มสาขาวิชา ศิลปะ หัตถกรรมอำเภอ
- 9)-กลุ่มสาขาวิชา การเกษตรและอาชีพอำเภอ

10)-กลุ่มสาขาวิชา สิ่งแวดล้อมอำขา

11)-กลุ่มสาขาวิชา สุขภาพและโภชนาการอำขา

12)-กลุ่มสาขาวิชาเครือข่ายชุมชนและสังคมอำขา

1.4 ธุรกรรม การพัฒนาระบบสุขภาพะสถานันการแพทย์พื้นบ้านวิถีวัฒนธรรมชนเผ่าอำขา จังหวัดเชียงราย + ลุ่มน้ำแม่โขง

เพื่อให้เกิดกระบวนการระบบงานพัฒนาที่แก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนอำขาประเทศไทย และ
สอดคล้องกับวิถีชีวิตองค์ความรู้ โครงการวิจัยสามารถสืบค้นวิเคราะห์หาธุรกรรมในการ
ขับเคลื่อนพัฒนางานระบบสุขภาพะและวัฒนธรรมของชนเผ่าอำขา ดังนี้คือ

ก)-การพัฒนาันการแพทย์พื้นบ้าน

- ระดับครอบครัว จัดให้มีกิจกรรมการขับเคลื่อนดูแล รักษาสุขภาพตามภูมิปัญญา
ของหมอพื้นบ้านอำขาโดยเปิดบ้านหมออำขา (คลินิกบ้านอำขา)
- ระดับชุมชน เปิดศูนย์เรียนรู้ดูแลสุขภาพทางเลือกอำขา-ฮาหนี ในชุมชน(รพ.
สุขภาพหมออำขา) จำนวน 1 ศูนย์ ที่สนใจพัฒนา
- ระดับเครือข่าย มหกรรมดูแล รักษาสุขภาพทางเลือกอำขา-ฮาหนี ลุ่มน้ำแม่โขง
ณ ศูนย์ฝึกรบรมาชีพพื้นบ้านแม่จัน สมากมอำขา

ข)-ด้านวัฒนธรรมอำขา

- จัดตั้งอุทยานวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้ และเป็นเวทีวัฒนธรรมอำขา ณ สมากมอำขา
สาขาเชียงราย
- จัดตั้งเครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำขา เพื่อเปิดการเรียนการสอน ันส่วน
บุคคล กลุ่ม ในจังหวัดเชียงราย

ค)-ด้านการสืบสานและการศึกษา

- ประสานจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของรัฐ ในชุมชนอำขา
- ตั้งมหาวิทยาลัยชนเผ่าอำขา เปิดสอนทั่วไปตามหลักสูตร
- จัดตั้งกองทุน อำขาศึกษา Akha Study

1.5 การเชื่อมโยง สร้างเครือข่ายอำเภอเพื่อการแลกเปลี่ยน

โครงการได้ริเริ่มจัดทำโครงการเชื่อมโยง เครือข่ายอำเภอในระดับลุ่มน้ำแม่โขง ของ ประเทศไทย พม่า ลาว จีน เวียดนาม โดยเริ่มจากงานวิจัย โดยมีกิจกรรมการประสานดำเนินงาน ณ ปัจจุบันกล่าวคือ

- งานด้านพัฒนาอักษรเขียนภาษาอำเภอ
- งานด้านการส่งนักศึกษาเด็ก เยาวชนอำเภอเรียนสายงานสาธารณสุขประเทศจีนกับ มหาวิทยาลัยหงเหอ ยูนาน
- งานสร้างเครือข่ายองค์กรเอกชนอำเภอ Naqkaw Aqkaq Dzoecawq Armavq (NADA)
- งานวิจัยทางวัฒนธรรมอำเภอของสถาบันชาติศาสนา หงเหอ
- งานหม่ออำเภอลุ่มน้ำแม่โขง

ทั้งนี้โครงการต้องบูรณาการเชิงพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนสร้างสรรค์ชาติพันธุ์อำเภอเขตลุ่มน้ำแม่โขง จีน ลาว พม่า ไทย ต่อไป

การขยายผล ต่อยอดพัฒนาสร้างเศรษฐกิจรายได้สู่ชุมชน

ในปี 2561 โครงการวิจัยได้จัดทำแผนงานขับเคลื่อน เพื่อให้พื้นที่เป้าหมาย ส่วนใหญ่ ซึ่งมีรายได้น้อย โดยโครงการได้จัดทำโครงการ 2 ระดับ โดยใช้ความรู้ของงานวิจัยไปใช้ต่อยอดการทำงาน กล่าวคือ

1)-พัฒนาเป็นโครงการร่วมกับหน่วยงาน

ปี 2561 จะมีโครงการที่จะร่วมดำเนินงานขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพและ วัฒนธรรมของชนเผ่าอำเภอ โดยมีโครงการที่ได้จัดทำไว้ ประกอบด้วย

- โครงการ “อำเภอโฮย่า”(รพ.อำเภอ) โดยเสนอทำงานร่วมกับ ศป.สน.ชน กองทัพภาพที่ 3 เพื่อดำเนินการดูแลสุขภาพของหม่ออำเภอให้กลุ่มผู้เสพยา ที่ศูนย์ศึกษาสุขภาพ ทางเลือกชนเผ่าอำเภอ-ฮาหนี
- โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเครือข่ายอำเภอ โดยเสนอทำกับกองทุนสหประชาชาติในปี 2651 ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย-ลำปาง

-โครงการวิจัยเพิ่มเติมศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพื้นบ้านเช่น สมุนไพร ไข่ โดยจะทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ราชภัฏเชียงราย มุลนิธิหมอธารา เป็นต้น

-โครงการพัฒนาเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอำเภ (Akha-CBT) สร้างมูลค่าเพิ่มขององค์ความรู้วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สุขภาพ โดยมีเครือข่ายชุมชนเข้าร่วมดำเนินการประกอบด้วย บ้านแสนใจพัฒนา บ้านสะโง้ บ้านอาผาพัฒนา บ้านป่าเกี๊ยะ บ้านแม่จันใต้ บ้านสองแควพัฒนา

ข)-จัดทำกิจกรรมระดมทุนเพื่อการช่วยเหลือ โดยมีกิจกรรมที่จะดำเนินการคือ

-เปิดร้านอาหาร “อำเภพู อำเภจ่า” (หมู่บ้าน อาหารอำเภ) ที่บ้านใหม่ ตำบลริมกก อำเภอเมือง เชียงราย เดือนธันวาคม 2560 ด้วยการสร้างกลุ่มปลูกผักพื้นบ้าน ปลูกพืชสมุนไพรอาหารสมุนไพรป่า เพื่อใช้เมนูอาหารจากงานวิจัยจำหน่ายสร้างรายได้กลับสู่ชุมชน

-เปิดศูนย์ดูแลสุขภาพ “อำเภสมุนไพร” (spa-akha) บริเวณเดียวกับร้านอาหารอำเภพู อำเภจ่า

ค)- สร้างสื่อข้อมูลเพื่อเผยแพร่ โดยเปิดศูนย์ผลิตสื่อ “ฟ้าดอยไทรบอลมัลติมีเดีย” FADOI Tribal Multimedia เป็นศูนย์การพัฒนาสร้างสื่อการเรียนรู้อำเภ เช่น ซีดีบทเพลง ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน สื่อเอกสาร เพื่อสร้างทางเลือกแก่ชุมชนอำเภ และการสืบสานฟื้นฟูเผ่าพันธุ์ตามกาลสมัย

ดังนั้นผลงานโครงการที่กล่าวมานี้ เป็นความสำเร็จของชุดโครงการวิจัย ที่เติมต่อความฝันของอำเภอย่างเป็นระบบ และจะใช้ฐานงานวิจัยชิ้นนี้ ขับเคลื่อนพัฒนาระบบสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมบนกระแสดอกยุคใหม่ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า **ชุมชนมีสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมดี อำ**

เภามีสุข

บทที่ 5 : สรุป

ที่มาโครงการวิจัย

เครือข่ายชุมชนชาติพันธุ์อ่าข่า จาก 5 อำเภอ 15 ชุมชน ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย มีเจตนาแน่วแน่ ที่ได้ร่วมตัวแลกเปลี่ยนปัญหา สถานการณ์ และตั้งภารกิจร่วมเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาชนเผ่าอ่าข่าในพื้นที่ภาคเหนือโดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย โดยได้ตกลงร่วมทำงานวิจัยเพื่อพัฒนา Research & Development โดยเห็นว่า ปัญหา สถานการณ์ต่างๆ ที่ได้ลูกเร้าเข้าไปในพื้นที่ชุมชนอ่าข่าบนพื้นที่สูง กำลังเป็นปัญหาทำลายระบบการดำเนินชีวิตของสังคมอ่าข่า ทำลายองค์ความรู้ สร้างช่องว่างระหว่างวัย และอีกปัญหามากมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ด้วยสาเหตุปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาทิ

สถานการณ์การพัฒนา การเปิดประเทศเพื่อการพัฒนาอย่างไว้พรมแดนทำให้เกิดการสื่อสาร แลกเปลี่ยน เคลื่อนย้ายประชากรไปมาหาสู่กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนชาวเขาที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและอยู่ตามแนวเขตชายแดนก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงนโยบายการพัฒนา ซึ่งอาจก่อผลกระทบทั้งแง่บวก-ลบ เช่น ผลกระทบระบบสุขภาพ พืชอาหาร พืชสมุนไพร ศิลปวัฒนธรรม บทเพลง เครื่องแต่งกาย ของชนเผ่าได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการเคลื่อนย้ายคนเพิ่มขึ้น ระบบการแพทย์หมอพื้นบ้านอ่าข่า เป็นประเด็นปัญหาที่ชนเผ่าอ่าข่าขาดผู้สืบสานการแพทย์พื้นบ้านทั้งด้านพืชสมุนไพร ภัยภาคบำบัด พิธีกรรมบำบัด จิตบำบัด และโภชนาการบำบัด องค์ความรู้หมอพื้นบ้านไม่ได้รับการถ่ายทอด กระบวนการรักษาปกป้องดูแลแบบพื้นบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาเดิมสูญหาย ความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับด้านการแพทย์ถูกลดความสำคัญลงไปในนอกจากนี้ การบริโภคอาหารเสี่ยงสุขภาพร่างกาย อาหารไม่ปลอดภัย เกิดปัญหาหาเสพติด เพราะวิถีการบริโภคเปลี่ยนแปลงต้องใช้เงินเยอะและต้องรายได้ การปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว สร้างการทำลายพืชความหลากหลายบนพื้นที่สูงและระบบวิถีชีวิตวัฒนธรรม ที่เกิดการสูญเสียภูมิปัญญาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ขาดทายาทสืบสานชาติพันธุ์ ขาดแหล่งเรียนรู้ ลานวิถี สื่อข้อมูล หลักสูตร ความยากจน ดินนี้สิ้น ด้วยตัวอย่างปัจจัยปัญหาเหล่านี้ เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมอ่าข่า จึงได้ตัดสินใจเสนอแนวคิดโครงการต่อ กองทุนสนับสนุนการ

วิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยท้องถิ่นซึ่งนำโดย ดร.บุญชร แก้วส่อง ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยท้องถิ่น ได้พัฒนาโครงการและมีข้อสรุปใช้ชื่อโครงการวิจัย สนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย โดยจัดทำเป็นชุดโครงการประกอบด้วย

- 1)-โครงการวิจัย.. พื้นวิถีดั้งเดิม เครื่องดนตรีแคน ไร่จ๊กสาน พื้นบ้านอำเภอ ผู้การพัฒนาสร้างความรู้ อัตลักษณ์ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอำเภอ
- 2.โครงการวิจัย การศึกษาฟื้นฟูคุณค่าและความหมายของลานวัฒนธรรมอำเภอ
- 3.โครงการวิจัย ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภอ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภอ

เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัย สร้างการเชื่อมโยงของผู้คนวัยและเพศต่างๆ ส่งเสริมระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าอำเภอ หวังแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากงานวิจัย โดยมีภารกิจรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตข้อมูลสร้างสื่อหลักสูตรหมอพื้นบ้าน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ ฟื้นฟูอาหารพันธุ์พืชพื้นบ้าน การสร้างทายาทคนรุ่นใหม่ สร้างรายได้เสริมให้ครอบครัว ชุมชน สร้างเครือข่ายชนเผ่าอำเภอพื้นที่ภาคเหนือและเขตลุ่มน้ำแม่โขง ให้มีความมั่นคงยั่งยืนสืบไป

การตอบคำถามโจทย์วิจัย

คำถามหลัก การสนับสนุนพัฒนาระบบสุขภาวะ วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงรายควรเป็นอย่างไร..

คำตอบ

การพัฒนา ระบบสุขภาพ วิธีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัดเชียงราย ควรเป็นดังนี้

1)-ต้องมีธรรมนูญสุขภาพ ที่ได้รับการยอมรับในระดับจังหวัด ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาขับเคลื่อน โดยทำเป็นต้นแบบชุมชน เครือข่าย ครอบครัว แล้วส่งเสริมกิจกรรมด้านสุขภาพ วิธีวัฒนธรรม ให้ชนเผ่าอำเภอ ของพื้นที่ชุมชน

2)-มีศูนย์ปฏิบัติการด้านสุขภาพ เรียนรู้ดูแลที่ทำอยู่ในชุมชน ภายใต้การสนับสนุนดูแลจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ เอกชน ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณท้องถิ่นเพื่อให้ชนเผ่าอำเภอดำเนินกิจกรรมเป็นฐานรากการแก้ไขปัญหาในมิติต่างๆ อย่างเป็นองค์รวม

คำถามรอง มีกระบวนการอย่างไร ในการสนับสนุนพัฒนาระบบสุขภาพ และวิธีวัฒนธรรม ชุมชน ให้เกิดองค์ความรู้เป็นรูปธรรมและใช้เป็นเครื่องมือฟื้นฟูสืบสาน พัฒนาชุมชนอำเภอได้

คำตอบ

ทำได้ด้วยการสนับสนุนกระบวนการทำวิจัยเพิ่มเนื้อหามากขึ้น เพราะองค์ความรู้ของชนเผ่ามีเนื้อหาต่างๆ มากมายตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และองค์ความรู้หลายประเด็น มีความจำเป็นต้องใช้เวลาและกระบวนการศึกษาอย่างรอบคอบ จึงมีความจำเป็นที่ต้องให้หน่วยงาน สถาบันต่างๆ เข้ามาช่วยเพื่อแก้ไขวิกฤติและปัญหาต่างๆ ของเผ่าให้ได้รับการดำรง ยั่งยืนได้ ด้วยการทำวิจัย และทำการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาของท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

- 1)-เพื่อรวบรวม ประมวลชุดความรู้ ระบบสุขภาพ วิธีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอ จังหวัด เชียงราย
- 2)-เพื่อสนับสนุนกระบวนการ เครื่องมือวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้โครงการวิจัยชุมชน 3 โครงการ สามารถดำเนินวิจัยให้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์โครงการชุมชนนั้นๆ

3)-เพื่อนำองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม จากโครงการวิจัยชุมชน (โครงการย่อย 3 โครงการ) นำไปพัฒนาชุมชนและฟื้นฟูสถาบันการแพทย์พื้นบ้านอำเภอลำปางและเชื่อมโยงอำเภอลำปางสู่ลำปาง

คำตอบวัตถุประสงค์

ข้อที่ 1)-เพื่อรวบรวม ประมวลชุดความรู้ ระบบสุขภาพ วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงราย

1.1-มีการรวบรวมองค์ความรู้ตามแผนงานวิจัยโดยมีหัวข้อชุดความรู้ ตามข้างล่าง

นี้ คือ ชุดความรู้ด้านวัฒนธรรมวิถีอำเภอลำปาง ประกอบด้วย

- 1)-หนังสือคำหมาย บทบาท ด้านวัฒนธรรมอำเภอลำปาง (โรงเรียนอำเภอลำปาง)
- 2)-อาหารอำเภอลำปาง
- 3)-ลายปักหัตถกรรมอำเภอลำปาง
- 4)-บทเพลงพื้นบ้านอำเภอลำปาง

ข) ชุดความรู้แหล่งเรียนรู้ข้างอำเภอลำปาง ประกอบด้วย

- 1)-การตีมีดโบราณอำเภอลำปาง
- 2)-การทำจักสานอำเภอลำปาง
- 3)-แคนเต็นรำอำเภอลำปาง

ค) ชุดความรู้หมออำเภอลำปาง ประกอบด้วย

- 1)-สมุนไพรหมออำเภอลำปาง
- 2)-โรคและวิธีรักษาอำเภอลำปาง
- 3)-เครื่องยาหมออำเภอลำปาง

ง) ชุดองค์ความรู้ จัดทำต้นฉบับเอกสารเพื่อการเรียนการสอน (หลักสูตร) ภายใต้อำเภอลำปางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยชนเผ่าอำเภอลำปาง 3 คณะ 12 สาขาวิชา ประกอบด้วย

- 1)-กลุ่มสาขาวิชา การจัดการพิธีงานศพ อำเภอลำปาง
- 2)-กลุ่มสาขาวิชา กฎระเบียบ และการปกครองอำเภอลำปาง
- 3)-กลุ่มสาขาวิชา งานบ้านอำเภอลำปาง

- 4)-กลุ่มสาขาวิชา ดนตรีและการเล่นพื้นบ้านอำเภ
- 5)-กลุ่มสาขาวิชา ประวัติศาสตร์อำเภ
- 6)-กลุ่มสาขาวิชา พิธีกรรมประเพณีอำเภ
- 7)-กลุ่มสาขาวิชา ภาษาและภาษิตอำเภ
- 8)-กลุ่มสาขาวิชา ศิลปะ หัตถกรรมอำเภ
- 9)-กลุ่มสาขาวิชา การเกษตรและอาชีพอำเภ
- 10)-กลุ่มสาขาวิชา สิ่งแวดล้อมอำเภ
- 11)-กลุ่มสาขาวิชา สุขภาพและโภชนาการอำเภ
- 12)-กลุ่มสาขาวิชา เครือข่ายชุมชนและสังคมอำเภ

คำตอบวัตถุประสงค์

ข้อ 2)-เพื่อสนับสนุนกระบวนการ เครื่องมือวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้โครงการวิจัยชุมชน 3 โครงการ สามารถดำเนินวิจัยให้แล้วเสร็จตามวัตถุประสงค์โครงการชุมชนนั้นๆ

-สามารถหนุนให้ชุดโครงการวิจัยย่อย ทั้ง 3 โครงการประกอบด้วย

- 1)-โครงการวิจัย.. พื้นวิถีสืบค้น เครื่องดนตรีแคน ไม้จักสาน พื้นบ้านอำเภ คู่มือพัฒนาสร้างความรู้ อัตลักษณ์ เชื่อมโยงและเพิ่มเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชนอำเภ
- 2.โครงการวิจัย การศึกษาฟื้นฟูคุณค่าและความหมายของลานวัฒนธรรมอำเภ
- 3.โครงการวิจัย ศึกษาความรู้หมอพื้นบ้านอำเภ เพื่อพัฒนาระบบการแพทย์พื้นบ้านอำเภ

ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานและวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความสำเร็จ นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างทีมวิจัยชุมชนเพื่อเป็นฐานการขับเคลื่อนพัฒนาระบบสุขภาพวิถีวัฒนธรรมอำเภได้ในชุมชน 31 คน

คำตอบวัตถุประสงค์

ข้อ 3)-เพื่อนำองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรม จากโครงการวิจัยชุมชน (โครงการย่อย 3 โครงการ) นำไปพัฒนาชุมชนและฟื้นฟูสถาบันการแพทย์พื้นบ้านอ่าข่าและเชื่อมโยงอ่าข่าลุ่มน้ำโขง

-โครงการนำผลงานวิจัยของชุดโครงการทั้งหมดเพื่อขับเคลื่อนงานพัฒนาระบบสุขภาพและวิถีวัฒนธรรมโดยมีกิจกรรมและแผนงานสรุป กล่าวคือ

-เปิดศูนย์ศึกษาสุขภาพทางเลือกอ่าข่า-ฮาหนี

-เปิดสอนหลักสูตรสุขภาพ และวัฒนธรรม ภายใต้เครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่าข่า

-ปี 2561 มีโครงการที่จะร่วมดำเนินงานขับเคลื่อน ประกอบด้วย

-โครงการ “อ่าข่าโฮย่า”(รพ.อ่าข่า)

-โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเครือข่ายอ่าข่า

-โครงการวิจัยเพิ่มเติมศักยภาพเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพื้นบ้าน

-โครงการพัฒนาเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นบ้านอ่าข่า (Akha-CBT)

-จัดทำกิจกรรมระดมทุนเพื่อขับเคลื่อนงานสุขภาพะวัฒนธรรมอ่าข่า

-เปิดร้านอาหาร “อ่าข่าพู อ่าข่าจ๊า” (หมู่บ้าน อาหารอ่าข่า)

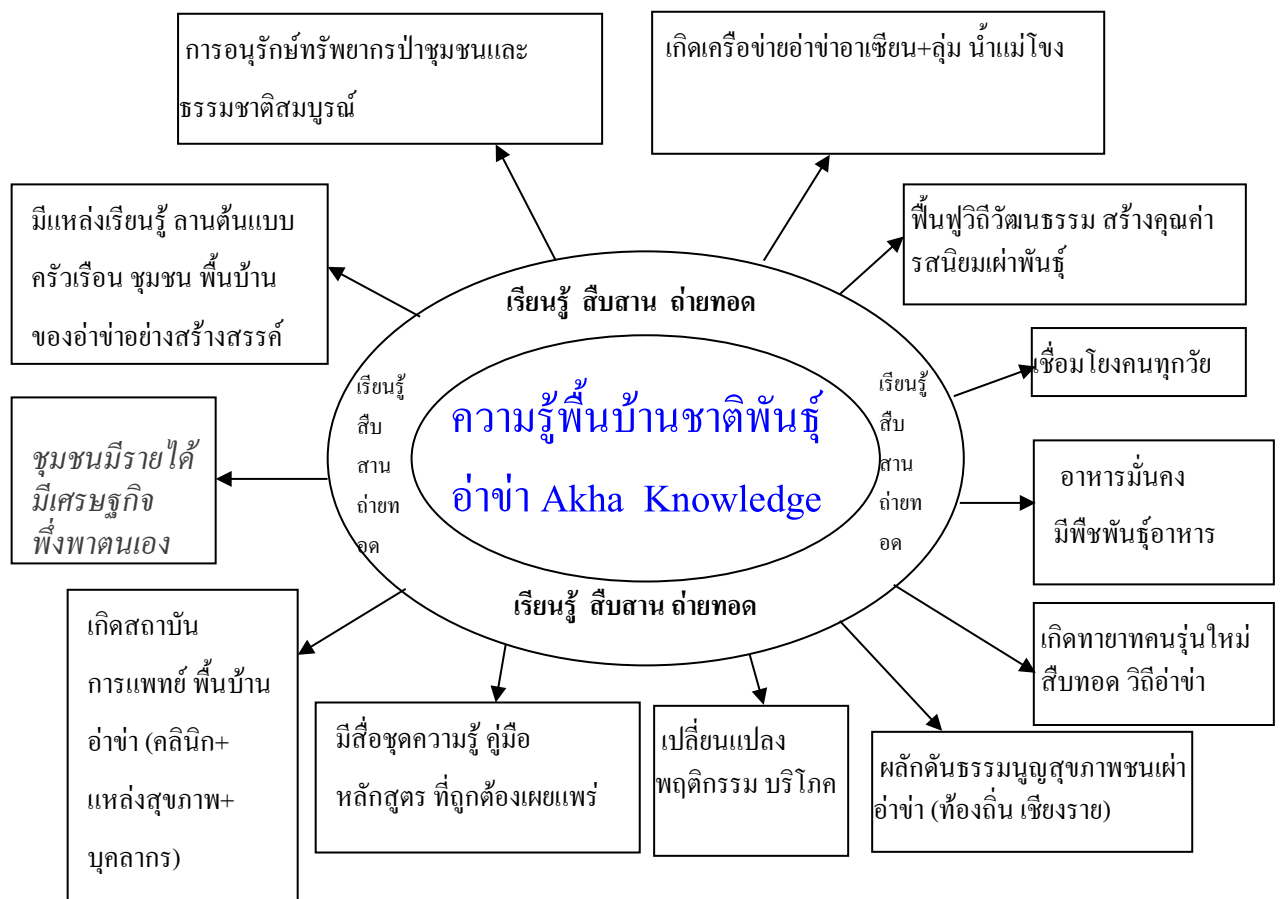
-เปิดศูนย์ดูแลสุขภาพ “อ่าข่าสมุนไพร” (spa-akha)

-สร้างสื่อข้อมูลเพื่อเผยแพร่ โดยเปิดศูนย์ผลิตสื่อ “ฟ้าดอยไทรบอดมัลลิมิเดีย”

FADOI Tribal Multimedia

การเรียนรู้ของนักวิจัย

จากกรอบแนวคิด ที่จะทำโครงการวิจัยการพัฒนา ระบบสุขภาพ วิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์
อำเภอ จังหวัดเชียงราย และมีความคาดหวังถึงผลงานที่จะเกิดขึ้น ทำให้นักวิจัยได้เรียนรู้และมี
ประสบการณ์มากมาย โดยขอใช้สมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ก่อนการวิจัย ถึงผลลัพธ์ ที่จะเกิดขึ้นจาก
โครงการ วิจัยเป็นบรรทัดฐานการเรียนรู้ ดังนี้

1)-การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนและธรรมชาติสมบูรณ์

- ได้เห็นชุมชนต้นแบบที่มีการจัดการป่าชุมชนก่อนการวิจัยและเกิดความตระเพิ่มมากขึ้น
เมื่อมีการวิจัยของโครงการ เกิดการเรียนรู้ทรัพยากรสมุนไพรที่มีอยู่ในป่า และการรักษาป่าให้
มั่นคง เช่นตัวอย่างชุมชนที่มีป่า บ้านแสนใจพัฒนา /บ้านผาหมี /บ้านแม่จันใต้

2)-เกิดเครือข่ายอำเภออาเซียน+ลุ่ม น้ำแม่โขง

-เกิดเครือข่ายที่เน้นการลงมือภาคิษาการอย่างจริงจัง โดยมีมหาวิทยาลัยหงเหอ ยูนานได้ทำการสนับสนุนกิจกรรมการสร้างคนรุ่นใหม่อำเภอ เพื่อเรียนในประเทศจีนเริ่มปี 2560 เยาวชนอำเภอประเทศไทย และ ประเทศลาว จำนวน 8 คน ได้รับทุนการศึกษาเรียนเป็นเวลา 5 ปี ฟรี

3)-มีแหล่งเรียนรู้ ลานต้นแบบครัวเรือน ชุมชน พื้นบ้านของอำเภออย่างสร้างสรรค์

-การวิจัยทำให้ผู้รู้มีคุณค่ามากขึ้น เห็นความสำคัญ ประโยชน์ตนเองมากขึ้นเพื่อจะสร้างสรรค์การขับเคลื่อนเรื่องอำเภอโดยมีต้นแบบ ตัวอย่างทั้งด้านศิลปะ อาหาร สุขภาพ ทำในชุมชน ทำให้นักวิจัยมีความปิติยินดีที่จะมีคนสืบสานเรื่องราวอำเภอ

4)-ฟื้นฟูวิถีวัฒนธรรม สร้างคุณค่า รสนิยมเผ่าพันธุ์

-เกิดกระแสการเรียนรู้ความหมายลุ่มปาก และเกิดการพัฒนาชุดเสื้ออำเภอแฟชั่น ซึ่งสามารถดูโดดเด่น สวยงามร่วมสมัย อีกทั้งสร้างรายได้

5)-ชุมชนมีรายได้ มีเศรษฐกิจพึ่งพาตนเอง

-ยังไม่อาจจะเป็นข้อเรียนรู้ได้ทั้งหมด เนื่องจากต้องนำความรู้วิจัยไปขับเคลื่อนอีกระยะหนึ่ง

6)-เชื่อมโยงคนทุกวัย

-งานวิจัยสร้างให้คนในชุมชนมีการเชื่อมโยงคนทุกระดับ ซึ่งเป็นเสน่ห์การทำวิจัยทำงานแบบพี่น้อง ทำให้เป็นที่ยอมรับเปิดเผยได้มากขึ้น

7)-เกิดสถาบันการแพทย์ พื้นบ้านอำเภอ (คลินิก+แหล่งสุขภาพ+บุคลากร)

-ภายหลังการทำวิจัย สามารถพัฒนาแหล่งเรียนรู้ขับเคลื่อนด้านสุขภาพ โดยมีสถาบันเล็กๆ ระดับชุมชนเป็นตัวจักเพื่อพัฒนาให้เป็นโรงพยาบาลตามระบบกฎหมาย แม้ในช่วงวิจัยยังไม่อาจขออนอนุมัติหลักการตั้งโรงพยาบาล แต่อนาคตอันใกล้อาจเกิดความสำเร็จในเชิงกฎหมายได้

8)-อาหารมั่นคง มีพืชพันธุ์อาหาร

-มีตัวอย่างบุคคลเพื่อการปลูกผัก รวบรวมเมล็ดพันธุ์ อีกทั้งการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสร้างระบบความมั่นคงทางอาหาร โดยโครงการวิจัยได้จัดตั้งศูนย์พืชพันธุ์พื้นบ้านอำเภอประเทศไทย “ม่อนโลโล” และมีการรวมเครือข่ายชาติพันธุ์เพื่อขับเคลื่อนเรื่อง “ข้าวคอย”

9)-มีสื่อชุดความรู้ คู่มือ หลักสูตร ที่ถูกต้องเผยแพร่

โครงการมีสื่อต้นฉบับเพื่อพัฒนาผลิตเป็นสื่อเผยแพร่ในขั้นตอนต่อไป

10)-เปลี่ยนแปลง พฤติกรรม บริโภค

-โครงการยังไม่สามารถลดพฤติกรรมการบริโภคอาหารของชนเผ่าได้ เพราะภาคปฏิบัติ วัฒนธรรม ยังไม่เพียงพอ ถือเป็นเรื่องท้าทาย

11)-ผลักดันธรรมนูญสุขภาพชนเผ่าอำเภอ (ทองถิ่น เชียงราย)

ได้ขับเคลื่อนและพัฒนาเป็นธรรมนูญสุขภาพชาติพันธุ์ จังหวัดเชียงรายแล้ว

12)-เกิดทายาทคนรุ่นใหม่ สืบทอด วิถีอำเภอ

-เกิดทายาทรุ่นใหม่ และรุ่นผู้อาวุโส แบบช่วยเหลือ เรียนรู้ ทำให้โครงการมีทายาทการทำงานขับเคลื่อนพัฒนาวิถีวัฒนธรรมอำเภอในอนาคตอย่างมั่นคงได้

13.โครงการขับเคลื่อนระบบสุขภาวะวิถีวัฒนธรรมชาติพันธุ์อำเภอจังหวัดเชียงราย เป็น

โครงสร้างที่เกิดขึ้นภายหลังทำงานวิจัยระยะแรก โดยทีมวิจัยร่วมกับหน่วยงานองค์กร และเครือข่ายชุมชน ปราชญ์ผู้รู้ ทั้งในพื้นที่ประเทศไทยและเขตลุ่มน้ำแม่โขง จะพัฒนาขับเคลื่อนระบบสุขภาวะและวัฒนธรรม ดังโครงสร้างข้างล่างนี้

ด้วยประสบการณ์ของทีมวิจัย ที่ได้ทำการวิจัยครั้งนี้ ส่งผลให้ชนเผ่าอาข่าสามารถระบบการขับเคลื่อนสุขภาวะและวัฒนธรรม โดยสามารถสรุปผลเชิงวิจัยและเชิงพัฒนา กล่าวคือ

เชิงวิจัย - ได้ชุดความรู้ท้องถิ่นภูมิปัญญาชาติพันธุ์อาข่า ด้านการแพทย์ / แหล่งเรียนรู้พื้นบ้าน/ ลานวัฒนธรรม เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาระบบสุขภาวะของชุมชนอาข่า /-เกิดกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยพัฒนาระบบสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมชุมชน ที่เป็นรูปธรรม องค์กรร่วมของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย /-มีแนวทางชัดเจนในการพัฒนาสถาบันทางการแพทย์ชนเผ่าอาข่าและเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านจีน ลาว พม่า ไทย ของเขตลุ่มน้ำโขง

เชิงพัฒนา -เกิดกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยพัฒนาระบบสุขภาวะและวิถีวัฒนธรรมชุมชนที่เป็นรูปธรรม

องค์กรของชนเผ่าอาข่า จังหวัดเชียงราย /-เกิดผลผลิตนักวิจัยคนรุ่นใหม่เพื่อท้องถิ่น ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า สามารถเป็นแกนนำการพัฒนามีแนวคิดวิเคราะห์ชุมชนชัดเจนได้

/-เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับผู้วิจัย ชุมชน เครือข่ายพัฒนา พัฒนาคุณภาพชีวิตเผ่าพันธุ์/-
สร้างการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยงสานสัมพันธ์กันทุกวัย และลุ่มน้ำแม่โขง ของชนเผ่าอาข่า /-อาข่ามี
สุขภาพะ วัฒนธรรม มีระบบการดูแลสุขภาพทั้งระดับครอบครัว ชุมชน แหล่งเรียนรู้ชุมชน
และเครือข่าย และผลงานวิจัยสามารถไปใช้เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนการพัฒนาชนเผ่าอาข่าใน
องค์กร ชุมชนได้ มีสื่อเอกสารข้อมูล เกิดทายาทคนชนเผ่า มีร่างธรรมนูญสุขภาพชาติพันธุ์ ส่วน
ทั้งหมด จะเป็นพลังขับเคลื่อนงาน เพื่อสร้าง คนอาข่าให้มีความสุข

ภาคผนวก

ก)-ประวัติที่มิวิชัย

1)-นายไกรสิทธิ์ สิริโชค

ข้าพเจ้าชื่อ นายไกรสิทธิ์ สิริโชค เป็นชื่อตามทะเบียนราษฎรที่ใช้ในการติดต่อราชการ มีชื่อเรียกที่ออกเสียงเป็นสำเนียงภาษาอาข่าว่า “อ้าถู่ ป้อแจ๋” คนไทยทั่วไปออกเสียงว่า “อาหู่ ป้อแจ๋” เขียนอักษรเป็นภาษาอาข่าที่ดัดแปลงจากภาษา โรมันได้คือ ”ALTUQ BAWL CEHQ” เกิด ณ หมู่บ้านแสนใจเก่า หมู่ที่ 9 ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็น หมู่ที่ 22 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 17/3 หมู่ที่ 22 ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ข้าพเจ้าเกิดเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2509 ซึ่งเป็นวัน เดือน ปีเกิด ที่หลวงพ่อกฐาศรีวงศ์ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้คำนวณตามโหราศาสตร์ตามหลักพุทธศาสนาให้ และตรงกับ วัน ปีเกิด ของอาข่า คือ วันเลื่อ(Qaq laq) ปีแกะ (Zawl) ปี พ.ศ.2509 เช่นกัน

สมาชิกครอบครัวข้าพเจ้ามีทั้งหมด 7 คน รวมทั้งพ่อแม่ โดยมีข้าพเจ้าเป็นน้องคนสุดท้อง ประกอบด้วยดังนี้คือ

- 1.คุณพ่ออาผ่า ป้อแจ๋ เสียวชีวิต
- 2.คุณแม่บุญท่ม ป้อแจ๋ เสียวชีวิต
- 3.พี่ชายอาล่อง ป้อแจ๋ เสียวชีวิต
- 4.พี่สาวอาแผ่ ป้อแจ๋ เสียวชีวิต
- 5.พี่สาวอาปา ป้อแจ๋
- 6.พี่ชายอาแป่(คะนึ่ง) ป้อแจ๋

7 นายไกรสิทธิ์ ลิทธิโชค (อาทู่ ป่อแฉ่)

การศึกษา

ประถมศึกษา

ข้าพเจ้าได้เข้าเรียนหนังสือเป็นครั้งแรกในระดับประถมศึกษา ณ โรงเรียน ตชด.บคส. บ้านก้อแสนใจซึ่งโรงเรียนตั้งอยู่ในหมู่บ้านข้าพเจ้า เป็นโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน อยู่ในพระอุปถัมภ์ของ สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี ศรีสังวาล หรือ”สมเด็จพระแม่ฟ้าหลวง” ข้าพเจ้าได้เข้าเรียนในโรงเรียนดังกล่าว ช่วงอายุ ประมาณ 11 ปี พร้อมกับพี่ชาย อาแป่(คิ่ง) ในปี พ.ศ.2519 มีครูตำรวจตระเวนชายแดนจากค่าย 327 อำเภอแม่จัน จนเรียนจบในระดับชั้น ประถมปีที่ 4 ตามหลักสูตรที่อนุมัติในปี พ.ศ.2523 ในสมัยนั้น

การศึกษาในช่วงนั้น พื้นที่ชุมชนของพมนั้นถือว่าเป็นพื้นที่สีชมพู เวลาครูสอนหนังสือต้องสละพาปั่นสอนอยู่ตลอดเวลา โดยนักเรียนที่เรียนก็ไม่มีเครื่องแบบใดๆ มีบางปีถ้าได้รับเสื้อพระราชทานก็จะใส่ไปบ้าง สำหรับรองเท้านั้นหากนักเรียนคนใดใส่ไปโรงเรียนได้ก็ถือว่าครอบครัวมีอันจะกิน ซึ่งผมเองต้องอดทนกับสิ่งเหล่านี้ เพราะไม่มีใส่ บางปีที่ได้รับพระราชทานเสื้อ 1 ชุดก็จะใส่ให้คุ้มค่าที่สุดทั้งกลางคืนกลางวัน

มัธยมศึกษาตอนต้น

หลังจากที่ได้เรียนจบการศึกษาระดับชั้น ป.4 จากโรงเรียน ตชด.บคส.บ้านก้อแสนใจแล้ว ทางโรงเรียนโดยคุณครู สดอ.ชุมภพ เลื่อนวงศา และคุณครูพลเรือนวัลลภ พรหมมัน ได้ทำเรื่องส่งตัวข้าพเจ้าพร้อมเพื่อนอีก 2 คน ไปบวชเรียนอยู่ที่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2523 เนื่องจากพวกผมมีอายุมากกว่าเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้ทำการบวชเป็นเพศบรรพชิต และเรียนหนังสือ 2 สาขา คือ สายปรียัติธรรม(ทางธรรม) จนจบพระปรียัติธรรมโท(นักธรรมโท) และสายสามัญ(ทางโลก) จนจบระดับการศึกษาผู้ใหญ่เทียบชั้น ม.3 ในปี พ.ศ.2526 และได้ทำการลาสิกขา ออกมาเป็นเพศฆราวาส เพื่อศึกษาต่อในขั้นต่อไป

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช/ปวส)

เมื่อข้าพเจ้าได้ทำการศึกษาจบจากโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่แล้ว ก็ได้กลับมาที่บ้านเกิด(บ้านแสนใจ) จากนั้นก็ได้เข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย โดยการนำฝากจาก กรมประชาสงเคราะห์ชาวเขา (นิคมสร้างตนเอง) ซึ่งสมัยนั้นมีท่าน **ผอ.เจริญ กลวิวัฒน์** เป็นหัวหน้าศูนย์ฯ มีอาจารย์ **ผอ.ไววิทย์ ไชยถาวร** เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรกรรม เชียงราย โดยเริ่มเรียนในปี พ.ศ. 2527 และจบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง(ปวส) ในวิชาเอกสาขา”โคนม” ในปี 2532

อนึ่ง ตลอดชั่วระยะเวลาการศึกษาสายวิชาชีพ ณ วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย เป็นเวลา 5 ปี ข้าพเจ้าได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษา และที่พักจากหน่วยงานพัฒนาเอกชนชาวอำเภอชื่อว่า”สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอำเภอ เชียงราย

อุดมศึกษา (ปริญญาตรี)

หลังจากที่ข้าพเจ้าเรียนจบ สายอาชีพ ปวส. แล้ว ข้าพเจ้าได้ทำการพักการศึกษาเนื่องจากต้องทำงานเพื่อช่วยเหลือทางครอบครัวเป็นเวลา 6 ปี และได้ศึกษาต่อ ในมหาวิทยาลัย แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ในปีการศึกษา พ.ศ. 2537 เป็นเวลา 2 ปี โดยเข้าศึกษาต่อในสาขาวิทยาศาสตร์ บัณฑิต(วท.บ) เอก”ส่งเสริมการเกษตร”และจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2539

ประวัติการทำงาน

-**ครั้งแรก** ทำงานเป็นยามรักษาการณ์ ในปี พ.ศ. 2526 (ตอนปลาย)

เมื่อข้าพเจ้าเรียนจบในระดับชั้น ม.3 แล้ว งานแรกที่ข้าพเจ้าได้ทำคือ การเป็น”ยาม” ฝึการรักษาเด่นที่ขयरถีย์หอ”เฟียต” บริเวณสี่แยกแสงตะวัน ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งข้าพเจ้าจำชื่อบริษัทที่จ้างไม่ได้ สาเหตุที่ได้ทำงานนี้เนื่องจาก ครอบครัวเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา ท่านเป็นผู้ฝากให้ข้าพเจ้าได้เข้าทำงาน ซึ่งสมัยนั้นถือว่าเป็นงานที่นิยมเช่นกัน โดยทำอยู่ประมาณ 3 วัน ก็ได้ออกจากการทำงานด้านนี้เนื่องจากพี่ชาย คัดค้านไม่ให้ทำเพราะอดหลับอดนอน และให้เลือกทางอยู่ 2 ทางคือ กลับไปอยู่ในหมู่บ้าน หรือเรียนหนังสือต่อ

พ.ศ.2532 ข้าพเจ้าได้ทำงานเป็นครั้งที่สอง ทำงานเป็นผู้จัดการบ้านพักเด็ก สำหรับงานครั้งนี้ถือเป็นความโชคดีของข้าพเจ้า เนื่องจากหน่วยงานที่ข้าพเจ้าได้ทำงานนั้นเป็น”สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาข่า เชียงราย” ซึ่งเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนทุนการศึกษาให้ข้าพเจ้าเอง โดยข้าพเจ้าได้เข้าทำงานในตำแหน่ง”ผู้จัดการบ้านพักเชียงราย” เพื่อดูแลเด็ก และบริหารงานบ้านพัก โดยเริ่ม มีนาคม ในปี พ.ศ. 2532 หลังจากที่ย้ายจบระดับชั้น ปวส.ทันที

พ.ศ. 2534 ข้าพเจ้าได้รับเลือกตั้งเป็น เลขานุการ สมาคมฯ และมีตำแหน่งด้านการทำงาน เป็น ผู้ช่วยผู้อำนวยการสมาคมฯ

พ.ศ. 2539 ได้รับการเลือกเป็น ผู้อำนวยการสมาคมฯ พร้อมทั้งตำแหน่ง เลขานุการสมาคมฯ จนถึงปัจจุบัน

ประวัติครอบครัว

แต่งงานกับนางสายใจ ภักธสุทธิกุล (อาหมี หม่อโปะ) บ้านผาหมี อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีบุตรชาย นายสรยุทธ สิทธิโชค (หล่อจ๋า ปอแอ) (ปัจจุบันทั้งสองเสียชีวิต)

ประสบการณ์การทำงาน

การฝึกอบรม

- 1.อบรมเครดิตยูเนียน จังหวัด เพชรบุรี
- 2.อบรมจัดกิจกรรมหารายเพื่อพัฒนาสตรี จังหวัด อุทัยธานี
- 3.อบรมสิทธิมนุษยชนชาวเขา จังหวัด เชียงราย / เชียงใหม่ / กรุงเทพฯ / ญี่ปุ่น
- 4.ผู้ประเมินผลโครงการแบบมีส่วนร่วมสิ่งแวดล้อมของกองทุนสิ่งแวดล้อมโลก UNDP
จังหวัดเชียงราย / เชียงใหม่ / ลำพูน
- 5.อบรมการเขียนและจัดทำรายงานโครงการ จังหวัดเชียงใหม่
- 6.อบรมการจัดการสิ่งแวดล้อมบนที่สูง จังหวัดเชียงใหม่/เชียงราย
- 7.อบรมการพัฒนาผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดชัยนาท
- 8.อบรมการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดเชียงใหม่
- 9.อบรมการป้องกันอาชญากรรมและการจราจร จังหวัดเชียงราย
- 10.อบรมอาสาสมัคร ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนจังหวัดเชียงราย กระทรวงยุติธรรม

- 11.ศึกษาอบรมกระบวนการพัฒนาด้านชาติพันธุ์(ชนเผ่าไอนุ) ประเทศญี่ปุ่น
- 12.คณะกรรมการจัดการประชุมนานาชาติด้านชนเผ่าอ่า-ฮาหนี ประเทศไทย-จีน
- 13.การฝึกอบรมด้านการแลกเปลี่ยนงานพัฒนาชนชาติอ่า-ฮาหนี ประเทศพม่า-ไทย
- 15.คณะกรรมการพัฒนางานด้านสุขภาพและการศึกษา วัฒนธรรม ประเทศลาว
- 16.ฯลฯ

งานช่วยเหลือสังคมอดีต - ปัจจุบัน

- 1.ผู้ประสานงานชมรมชาวอ่า-ฮาหนี ในประเทศไทย (ช.อ.ท)
- 2.รองประธานศูนย์ประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชาวไทยภูเขา (ศ.อ.ข)
- 3.กรรมการแก้ไขปัญหาคี และสตรี จังหวัดเชียงราย
- 4.นายทะเบียนชมรมอาชญากรรมและการจราจร ตำรวจภูธร เชียงราย (อส.ปป)
- 5.คณะกรรมการกองปราบอาสา เชียงราย กองปราบปราม
- 7.กรรมการชุมชนบ้านเปี่ยมรัก สันโค้งหลวง
- 8.ที่ปรึกษาสมาคมศูนย์รวมการศึกษาวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา
- 9.คณะกรรมการจัดระบบภาษาพูดและเขียนชาวอ่า-ฮาหนี (ไทย,ลาว,พม่า,จีน,เวียดนาม)
- 10.กรรมการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย
- 11.รองประธานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
- 12.ประธานชมรมวิทยุหนังสือพิมพ์ฟ้าดอย
- 13.เลขานุการ / ผู้อำนวยการสมาคมชาวอ่า-ฮาหนี เชียงราย
- 14.ผู้อำนวยการสมาคมชาวอ่า-ฮาหนี เชียงราย
- 15.หัวหน้าโครงการวิจัยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอ่า-ฮาหนี
- 16.หัวหน้าโครงการวิจัยพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย
- 17.คณะกรรมการสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ
- 18.รองประธานเครือข่ายชาติพันธุ์ เชียงราย
- 19.ประธานเครือข่ายวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยชนเผ่าอ่า-ฮาหนี

รางวัลงานพัฒนา

- พ.ศ. 2534 ได้รับหนังสือประกาศเกียรติคุณ “ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย” จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเชียงราย
- พ.ศ. 2539 ได้รับเกียรติบัตร “สนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียน” จากผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงราย
- พ.ศ. 2539 ใบประกาศจากองค์การช่วยเหลือผู้สูงอายุระหว่างประเทศ Help age international อังกฤษ ในฐานะมีบุคลากรและเป็นองค์กรช่วยเหลือผู้สูงอายุชาวเขา-พ.ศ. 2540-41 สโมสรโรตารีแม่จัน มอบเกียรติบัตรผู้ดำเนินงานพัฒนาสังคม
- พ.ศ. 1993-1994 ได้รับการประกาศเกียรติคุณในการสร้างคนเพื่องานพัฒนา จาก Trent University Canada
- ค.ศ. 2000 ได้ใบประกาศเป็นองค์กรพัฒนาชุมชนขั้นพื้นฐานในประเทศไทยจากสถานทูตออสเตรเลีย
- พ.ศ. 2540 ได้รับหนังสือประกาศเป็นองค์กรทำงานช่วยเหลือพัฒนาในพื้นที่ความมั่นคงแม่จัน-แม่ฟ้าหลวง จากกองอำนวยการโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่แม่จัน-แม่ฟ้าหลวง
- พ.ศ. 2549 นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค ได้รับรางวัลนักพัฒนาดีเด่น จากโรงเรียน ตชด.บ้านแสนใจ ต.แม่สลองใน อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
- พ.ศ. 2550 นายไกรสิทธิ์ สิทธิโชค ได้รับรางวัลศิษย์เก่าดีเด่น จากวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. 2560 ใบเกียรติบัตรผู้มีจิตอาสาจังหวัดเชียงราย

2)-นายพิทพงศ์

สะโง้

ผู้ช่วยวิจัย

จบการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรเชียงราย อดีตเคย

ทำงานเป็นสมาชิก อบต. ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านสะโง้ ต.ศรีดอนมูล อ.เชียงแสน เชียงราย

และทำงานเป็นฝ่ายสิทธิเด็กกับสมาคมชาวอำเภำ เชียงราย

3)-นางสาวอัญชิตา มาเยอ ผู้ช่วยวิจัย

อาศัยอยู่บ้านแสนสุข หมู่ที่ 9 ตำบลศรีคำ อำเภอแม่จัน เชียงราย จบการศึกษาด้านการ
บัญชีวิทยาลัยอาชีวศึกษา เชียงราย ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งเป็นสมาชิก อบต.บ้าน
แสนสุข

4)-นายธนพล เณรมือ ผู้ช่วยวิจัย

ปัจจุบันอยู่บ้านอาผาพัฒนา อ.เมือง เชียงราย จบการศึกษาระดับปริญญาตรีการแพทย์ทางเลือก จาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ปัจจุบันทำงานตำแหน่งเจ้าหน้าที่การแพทย์พื้นบ้าน โรงพยาบาล
สุขภาพตำบลแม่ไร่ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

5)-นายภูมิภินทร อยู่ลือ ผู้ช่วยนักวิจัย

ปัจจุบันอยู่บ้านแสนใจพัฒนาพัฒนา อ.แม่ฟ้าหลวง เชียงราย จบการศึกษาม 3 ปัจจุบัน
ทำงานตำแหน่งผู้จัดการบ้านพักนิคม อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

6)-ผศ.ประทัย พิริยะสุรวงศ์ ผู้ช่วยวิจัย

ปัจจุบัน อยู่บ้านคู่อ.เมือง เชียงราย จบการศึกษาระดับปริญญาโทด้านนิเทศศาสตร์ จาก
มหาวิทยาลัยสยาม กรุงเทพฯ อดีตเคยทำงานหนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น The Nation
ปัจจุบันทำงานตำแหน่งอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และผู้อำนวยการ
สารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงราย

ข)-เอกสารอ้างอิง

-รายงานการวิจัยการท่องเที่ยวชุมชนอำเภอนายไกรสิทธิ์ สิริโชค

ค)-รูปภาพกิจกรรม

ตุลาคม 2560